

ԲԳԿԲ ԽԱՐՏԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ

8-21

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ԶԵՌՆԱՐԿ
ԴԵՔՏԱՐԵՎԻ ԶԵՌՔԻ ԳՆԴԱՅՐԻ
ԳՆԴԱՅՐՈՐԴԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ—1934

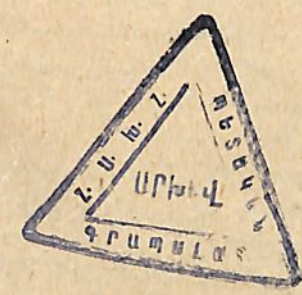
29 JAN 2018

ԲԳԿԲ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՎՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ
ԴԵԳՏՅԱՐԵՎԻ ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՅՐԻ
ԳՆԴԱՅՐՈՐԴԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ.

4-րդ ՎԵՐԱԾՇԱԿՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԻՑ
ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ Լ. ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Համաձայնեցված է 1932 թվի հրաձգությունների կուռքի հետ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ—1934

ԳՆԴԱՑՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. Դեղատյարեվի սխտեմի ձեռքի գնդացիքը նշանակված է Գորմալ (5-6 ձի) և կառն (2-3 ձի) բռնկումներով հրաձգության համար, սակայն, բացառիկ դեպքերում թույլ է տալիս կրակելու հատ-հատ ձիերով և ամբողջ պահեստաբանով:

2. Շնորհիվ փոքր քաշի (մոտ 7 կգ) և փոքր չափի, Դեղատյարեվի ձեռքի գնդացիքը հեշտությամբ կարող է ամեն տեղ լինել դասակի հրաձգային ջոկերի հետ, սպասարկելով նրանց իր կրակով միջին (800 մ) և մեծավոր (400 մ) հեռավորությունների վրա:

3. Դեղատյարեվի սխտեմի ձեռքի գնդացիքը հեշտությամբ թույլ է տալիս կրակ վարելու տեղական բարձր առարկաների վրայից (տանիք, ծառ ետլին), նմանապես և հակառակորդի ցածրացող (600 մ ավելի ցած) սավառակների դեմ:

4. Գնդացրի մարտական արագաձգությունը 100-150 ձի և մեկ ընկելում: Հրաձգության տեմպը մոտ 600 ձի և մեկ ընկելում:

5. Դեղատյարեվի սխտեմի գնդացրի տրամաշափը (կալիբրը) փողանցքի կազմությունը և փամփշտի տիպարը նույնն է, ինչ և 1891 թվի տիպարի հրացանները:

6. Գնդացրի նշանոցային հասողությունը (նշանոցի բաժանումները մետրերով) 1500 մ է:

7. Գնդացրի քաշը 7,1 կգ է, նեցուկի քաշը 0,7 կգ է, պահեստաբանին՝ առանց փամփշտի՝ 1,4 կգ է, պահեստաբանի քաշը լրիվ թվով փամփշտներով (տ. § 35)՝ 2,5 կգ է:

Մարտում կամ չեթում գնդացիքը պահանջում է չերկու համարի սպասարկում, չհաշված փամփշտակիրներին:

Ընդհանուր առմամբ Դեղատյարեվի սխտեմի ձեռքի գնդացիքն իրենից ներկայացնում է աչդ տիպի զենքի ամենից կատարելագործված տիպարներից մեկը, իր ձգարանական հատկություններով, պարզ կազմությամբ և գործածության հարմարությամբ վոչ միայն չի զիջում, այլև զերազանցում է աչդ տիպի զենքի արտասահմանյան տիպարներին:

Պատ. խմբագիր՝ Մ. Դավթյան
Թարգմանիչ՝ Հ. Մկրտչյան

Տեխ. խմբագիր՝ Գ. Ջեյյան
Սրբագրիչ՝ Հ. Մանավադյան

Դրավիտ № 8466 (բ), հրատ. № 2898, պատվեր № 527, տիրաժ 2000.

Հանձնված է արտադրություն 27 փետրվարի 1934 թ.

Ստորագրված է տպելու 11 հունիսի 1934 թ.

Պետհրատի տպարան, Յերևան

11-249229

ԳՆԴԱՅՐԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՍԿԱՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

9. Դեզսյաբեվի սխտեմի ձեռքի գնդացիին իր կազմութեամբ պատկանում է անշարժ փող ունեցող ավտոմատիկ զենքի տիպարներին: Ավտոմատիկ մեխանիզմները իրականացվում են նրանով, վոր փողի վրայ յեղած հատուկ անցքի միջով վառողի գազերի մի մասը լետ է գնում և ներգործում է շարժական փակադակի և շրջանակի հետ միացած շարժական մխոցի վրա:

10. Գնդացիները լցվում են պահեստաբանի ոգնութեամբ:

11. Գնդացիին փողը, ձգի ժամանակ վորը գնդակին ուղղութիւն է տալիս, ինչպես և հրացանինը, ակոսավոր փողացիք ունի:

12. Փողի պաղիցումը կատարվում է ոգի միջոցով, վորպիսին ուժեղանում է շնորհիվ փողի կողմից մակերեսվելու:

13. Փողը միացած է փողատուփի հետ և նրա յերկարութեան մեծ մասը գտնուված է պահանքի մեջ. պատյանի յերկայնակի կտրուկներին միջով ուղը լավագույն ձևով փոփոխվում է փողի շուրջը:

14. Փողատուփի վրա ամրացված է նշանոցը, վորը բաժանված է հարյուրական մետրերի, 1-ից մինչև 15, չուրաքանչիւր 50 մետրից հետո. հասիկն ամրացված է պահանքի վրա:

15. Փողատուփին յետևի կողմից միացված է կտրը՝ վայրիջուց Երջանակով: Փողատուփի ներսում յետ ու առաջ է շարժվում փակադակային Երջանակը՝ փակադակի և գազամխոցի ձողի հետ:

16. Հրաձգութեան համար գնդացիները հաստատվում են նշանակի վրա:

17. Գնդացիին մեխանիզմներին աշխատանքն ընդհանուր առմամբ տեղի է ունենում հետևյալ կերպ.

Ձգի մոմենտին փամփշտանոցի կողմից փողն ամուր փակված է փակադակով: Յերբ փողանցքով շարժվող գնդակն անցնում է գազածակի վրայից, գնդակի յետևից յեկող վառողի գազերի մի մասն աչգ ծակով թափանցում է գազախցիկը և յետ է հրում գազամխոցը: Մխոցը յետ է գնում և իր ձողով դեպի յետին դրութեանն է տանում փակադակային Երջանակը փակադակի հետ միասին: Գազամխոցի ձողի վրա հապցրած յեսադարձ գազանակը սեղմվում է: Փակադակը դեպի յետ գնալիս փամփշտանոցից ճանկում է կրակած պարկուճը, վորն իր գնդակով դիպչում է անդրադարձիին և ցած է շարժում գնդացիին միջից:

Հենց վոր վերջանում է գազերի ներգործութիւնը, յեսադարձ

գազանակը լայնանում է և իր ուժով հարկադրում է, վոր գազամխոցը, փակադակային Երջանակն ու փակադակը շարժվեն դեպի առաջ: Առաջ շարժվելիս փակադակը պահեստաբանին ընդունից ճանկում է հերթական փամփշտը, մղում է դեպի փողի փամփշտանոցը և այնուհետև փակում է փողը:

Ձարկանը դեռևս շարունակելով փակադակային Երջանակի հետ առաջ շարժվել յետագարձ գազանակի ուժով, իր ասեղով ջարդում է փամփշտի պատիճը, վորից և առաջանում է հետևյալ ձիգը, իսկ ձգից հետո մասերը յետ են գնում և գնդացիները նորից լցվում են նոր ձգի համար: Անընդմեջ հրաձգութիւնը կշարունակվի այնքան ժամանակ, քանի դեռ չեն դադարել գնդացիին վայրիջուց ձգանքի վրա սեղմելուց կամ քանի դեռևս, պահեստաբանը չի դատարկվել: Վայրիջուց ձգանքի վրա սեղմումը դադարեցնելու մոմենտին գնդացիները մնում են լցված: Փակադակը մնում է ծայրահեղ յետևի դրութեան վրա:

ԳՆԴԱՅՐԻ ՄԱՍԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

18. Փող (նկ. 1): Տրամաչափը 7,62 մմ (3 գծ.) է: Փողանցքը նույն ձևն ունի, ինչ և 1891 թ. տիպարի հրացանինը:

Փողի միջին մասը կողմավոր մակերեսվելու ունի, վորը ծառայում է փողը լավագույն ձևով հովացնելու համար հրաձգութեան ժամանակ: Կողավոր մակերեսվելու առջևում, փողի վրա գտնվում է գազախցիկը, վոր զետեղված է փողի գազածակի դիմացը:

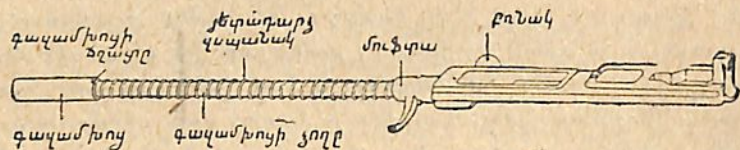
Փողաբերնի մասում փորակներ և պատրաստված բոցամարիչը փողի վրա պտուտակիլու համար: Առանց բոցամարիչի կրակելու դեպքում փողաբերնի փորակները փչանալուց ապահովելու համար ծառայում է մի հատուկ մուֆտա, վորը պտուտակվում է փողաբերանի վրա: Նույն աչգ փողաբերանի մասում կտրուկներ են պատրաստված բանալիի համար, վորով փողն անջատում են գնդացիին քանդելու ժամանակ:

Կողավոր մակերեսվելու յետևում կան ընդհատոն ողանքով յելուցներ, վորոնց միջոցով փողը միանում է փողատուփի հետ և փոս՝ փողի ավտոմատիկ փակիչի համար, վորն ամրացնում է փողը և նրան չի թողնում ուղղվելու: Փողի յետևի կտրվածքի վրա յերկու փոս կա, մեկը նետիչի, իսկ մյուսը փակադակի մղիչի համար:

19. Գազախցիկը պտուտակված է ամրացված է փողի վրա և ծառայում է վառողի գազերից մի մասը փողից ներս քաշելու համար: Գազախցիկի մեջ մացված է կանոնավորիչը, իսկ առջևի

մասում շինված եքստը, վոր միացած լինելով պատյանի հետ, պահում է փողը:

Կանոնավորիչը (նկ. 1) բացի յերկայնակի անցքից ունի յերեք ծակ՝ 3, 4 և 5 մմ տրամագծով, վորոնք գնդացրով կրակելու ժամանակ հաստվում են փողի գազածակի դիմացը: Կանոնավորիչի որդակ յելունի վրա գազածակերը նշանակված են համապատասխան թվերով: Կանոնավորիչը պահանջված հաստման վրա դնելու համար նրա վրայի համապատասխան թիվը համատե-

Նկ. 1 Փողը. 1—Ընդհատուն որակաձև յելուններ, 2—մուֆտա, 3—կողավոր մակերևույթ, 4—կանոնավորիչ, 5—կանոնավորիչի մանեկը, 6—փակիչի թասակը 7—փողի ավտոմատիկ փակիչը. 8—փակիչի զսպանակը, 9—բողմամբիչը, 10—կարուններ:

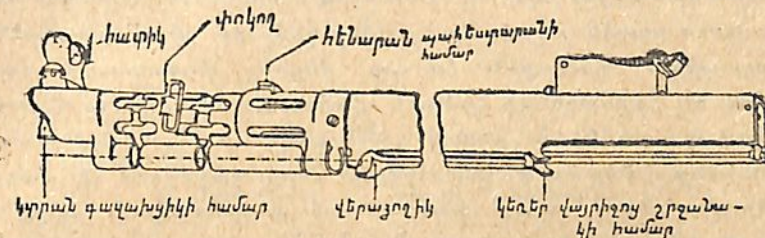
ղում են գազախցիկի աջ կողմի խաղի հետ: Նորմալ ձևով գնդացրից հրաձգությունը կատարում են գազերը ցած թողնելով 3 մմ տրամագիծ ունեցող գազածակի միջով:

Այն դեպքում, շարժական մասերը բավականաչափ չնռանդով չեն չեն գնում, կարելի չե կամոնավորիչը հաստել ցանկացած գազածակի վրա և դրանով կանոնավորել գազերի ցած թողումը փողի միջից:

Կանոնավորիչը յետ պտուտակելուց ապահովելու համար նրա վրա կտրուճներ են արված, վորոնց մեջ մտնում է գազախցիկի յելունը: Կանոնավորիչի առջևի ծայրը փորակված է մանեկի համար և ծակեր ունի մանեկի օպլիսի համար:

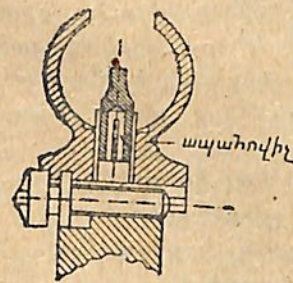
20. Պաշյանը (նկ. 2) բաղկացած է միմյանց հետ միացած յերկու խողովակից: Վերին խողովակի մեջ գետեղվում է փողը, իսկ ներքևի փողը տրամագիծ ունեցող խողովակի մեջ գետեղվում է գազամխոցն ու յետագարձ զսպանակը: Պատյանի առջևի մասում ամրացված է հաթիկը, յետևի մասում վերևից ամրացված է հենարան՝ պահեստադրանի համար, իսկ կողքից ամրացված է փողը: Պատյանի առջևում ներքևից կտրուցներ կան գազախցիկի գետեղման համար: Պատյանի լայն խողովակի յերկայնությամբ յերկայնակի կտրուցներ են շինված, վորպեսզի փողի շուրջը լեղած

ողը լավագույն ձևով փոխանակվի թարմ ոդով: Պատյանի յետևի մասը վերջանում է փակվածով, վորով պատյանը պտուտակվում է փողատուփի վրա և նրա հետ խուլ կերպով ամրացվում է պտուտակով:

Նկ. 2. Փողատուփը և պատյանը

21. Հատիկը (նկ. 3) նշանացույցի հետ միասին ծառայում է գնդացրի նշանառության համար: Հարվածները նա պաշտպանված է ապահովիչով: Փորձական հրաձգության ժամանակ հատիկն ըստ բարձրության շարժելու համար հատիկն ունի պտուտակավոր ծայր: Հատիկն աջ ու ձախ շարժելու համար աջ կողմից մի պսուտակ կա, վորի պտուտակու ժամանակ ապահովիչը շարժվում է աջ կամ ձախ, իսկ նրա հետ միասին շարժվում է նաև հատիկը:

Նկ. 3 Հատիկ

22. Փողատուփը (ընդհանուր տեսքը՝ նկ. 2), ծառայում է գնդացրի մասերը միացնելու համար: Փողատուփի առջևի մասում փակված է պաշյանը: Փողատուփի յետևի մասին միացած է կոթը՝ վայրից օջաղակի հետ միասին: Փողատուփի յետևի մասում ներքևից կան ուղղաձիգ փորսքներ, վորոնց մեջ մտնում են վայրիջուց շրջանակի յետևի պատի կողերը, իսկ ցածից կեռեր ունի, վորոնց մեջ մտնում են վայրիջուց շրջանակի առջևի ծայրերը:

Փողատուփի հետ միացած կոթն ամրացնելու համար փողատուփերի պատերի վրա յետևում յերկու ծակ կա կոթի պտուտակի համար:

Կոթի միացնող պտուտակը յետ պտուտակվելուց ապահովելու

համար փողատուփի աջ կողմում, ծակի առջևում բուն և շինված միացնող պտուտակի բռնակի ներսի կողմում գտնվող պտուկի համար: Փողատուփի առջևի մասում կողքերից յեկու ծակ կա ավտոմատիկ փակիչի մասնու համար, վորը փողն ու փողատուփը միմյանց հետ միացնելուց հետո ամրացնում և փողը և չի թողնում նրան ոլորվելու: Փողատուփի առջևի մասի ներսում կան ընդհատուն ողաձև յեղուններ, վորոնց շնորհիվ փողը միանում և փողատուփին: Արտաքին կողմից, վերևից փողատուփին ամրացված են նեանացույցի հիմքը և պահեստարանի մղակը: Մղակի առջևում պատուհան և շինված պահեստարանի ընդունիչի համար: Պատուհանը փակվում և վանհանկով, վորը շարժվում և փողատուփի վրա՝ նրա համար պատրաստած փորատներով: Ներքևից փողատուփի առջևի մասը յեկու վերածուխի ունի, վորոնք ընդգրկում են պատյանը: Վերածուխիկների մեջ առջևի կողմից յեկու փոս կա, վորոնց մեջ են մտնում պատյանի յեղունները, պատյանը փողատուփի հետ անշարժ միացնելու համար:

Փողատուփի ներսում զետեղված են փակաղակը, փակաղակային շրջանակը և անդրադարձիկը:

Փակաղակային շրջանակի շարժվելու համար կան յեկայնակի փառանք, վորոնք գտնվում են փողատուփի ներսում՝ ներքևից, վորոնց միջով սահում և փակաղակային շրջանակին իր կողերով:

Փակաղակով փողն ամուր փակելու համար, փողի ներսում, յեկու կողմից շինված են մաքսակա յեֆառները, վորոնց վրա հենվում են փակաղակի մարտական յեղունները փակաղակով փողը փակելու ժամանակ: Փողատուփը տակից բաց և, վորպեսզի անդրադարձիկն ազատ կերպով պարկուճները դուրս նետի հրաձգելու ժամանակ:

23. Նեանցը (նկ. 4) բաղկացած և նշանոցի կոճղակից, նշանոցային շրջանակից՝ անրիկով և նշանոցի զսպանակից:

Նեանցի կոճղակը իբրև հիմք և ծառայում նշանոցի համար: Նա յեկու յեղունների միջոցով անշարժ միացած և փողատուփի հետ: Նրա ներսում զետեղված և պահեստարանի մղակը:

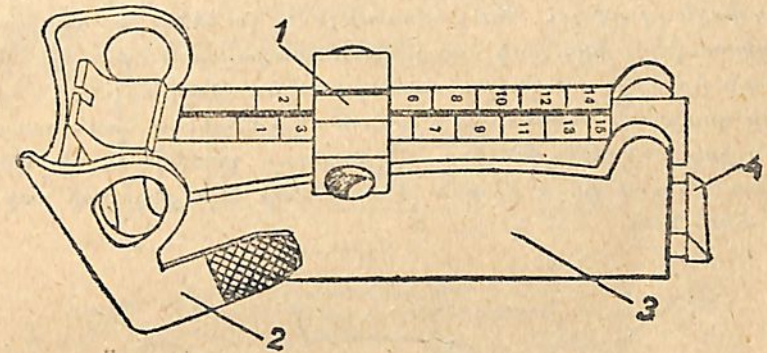
Նեանցի երջանակը գամիկով միացած և նշանոցի կոճղակին: Շրջանակի վերևի կողմում փորագրված են նշանոցի բաժանումները մեղերով՝ 1-ից մինչև 15*): Բացի դրանից ալստեղ

*) Մինչև 1930 թ. պատրաստած գնդացիների նշանոցների բաժանումները քայլերով և արված, 2-ից մինչև 20: Այդ նույն գնդացիների նշանոցներն ունեն շարժական ուղղան:

Ուղղանը պտուտակի ոգնությունը կարելի չէ աջ ու ձախ շարժել, նստած

միջանկյալ կարճ բաժանումներ (խաղեր) կան նշանոցը մինչև 50 մ ճշտությամբ հաստելու համար: Նշանոցի շրջանակի կողքերից առանք են շինված նշանոցի անրիկը նշանոցի հարկավոր բաժանման վրա պահելու համար:

Նեանցի անրիկը հաղցված և նշանոցի շրջանակի վրա. անրիկն ունի յեկու մղակ՝ զսպանակներով, անրիկը հրաձգության համար հարկավոր դրություն մեջ պահելու համար:

Նկ. 4. Նշանոց. 1—Անրիկ, 2—պահեստարանի մղակի յետի յեղունը նշանոցի ապահովիչով, 3—նշանոցի տուփը, 4—պահեստարանի մղակը:

Նշանոցը հրաձգության համար հաստելու համար պետք և անրիկի առջևի յեղը համատեղել նշանոցի շրջանակի ալս բաժանման հետ, վորը համապատասխանում և հրաձգության հեռավորությանը:

Նշանոցի զսպանակը ծառայում և նշանոցի շրջանակը նշանոցի կոճղակի վրա պահելու համար: Ջսպանակի առջևի մասում կա մի կրունկ, վորով զսպանակը մոցվում և նշանոցի կոճղակի վրա յեղած փոսի մեջ:

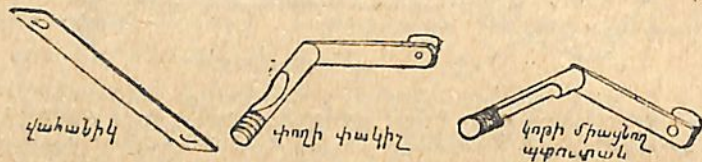
24. Պահեստարանի մղակը (ընդհանուր տեսքը՝ նկ. 4) ծառայում և պահեստարանը գնդացիի վրա պահելու համար: Նա ամրացված և նշանոցի առջևում: Պահեստարանի մղակն ունի գլուխ՝ մղակը դեպի յետ քաշելու համար, նշանոցի ապահովիչ՝ և առջևից կեղի, վորն ընկնում և պահեստարանի ընդունիչի յեղունի վրա և դրանով պահեստարանը պահում և գնդացիի վրա:

գերիվայելիցին և կողքի քամուն: Ուղղանի յետի մասում խաղեր են գծված ուղղանը հաստելու համար հրաձգության ժամանակ: Ուղղանի տեղադրությունը մեկ խաղով գնդակը մի կողմ և խոտորում հրաձգության հեռավորության 0,002 (յեկու հազարերորդականի) շափով:

Նշանոցի կոճակի ներսում դետեղված և զսպանակը, վորը պահեստարանի մղլակին հարկադրում և առաջ մղվել պահեստարանը պահելու համար:

25. Վահանիկը (նկ. 5) ծառայում և փողատուփի փամփուշտանոցի պատուհանը փակելու և նրա մեջ կեղտ ընկնելուց ապահովելու համար: Յետ ու առաջ շարժելու համար վահանիկի վրա լեքերու փոս կա:

Փողի ավտոմատիկ փակիչը (նկ. 6) ծառայում և նրա համար, վոր փողն ուղղվելու հնարավորություն չունենա և չանջատվի փողատուփից: Նրա մեկ ծայրը պտտատակավոր և փակիչի թասակն իր հետ միացնելու համար, մյուս ծայրը լեքուն ունի, վորը զսպանակի ներգործությամբ մտնում և փողի համապատասխան կտրուկի մեջ: Փակիչի միջին մասը տառված և, վորպեսզի ազատ կերպով փողը միանա փողատուփի հետ գնդացրի սարքելու ժամանակ:

Նկ. 5. Վահանիկ:

Նկ. 6. Փողի փակիչը

Նկ. 7. Կորի միացնող պտուտակը

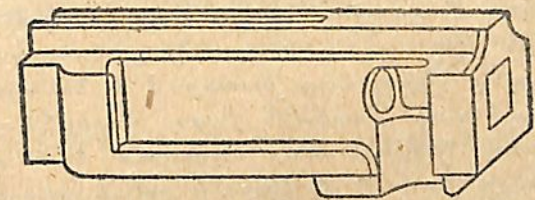
Կորի միացնող պտուտակը (նկ. 7) ծառայում և կորթը փողատուփի հետ միացնելու համար: Նրա մեկ ծայրը պտտատակավոր և, մյուս ծայրը բռնակ ունի, իսկ բռնակի ներքին կողմում պտուկ կա: Պտտատակի միջին մասը տառված և, վորպեսզի փակագակի յետ գնալու ժամանակ զարկանի լեռնի մասը չդիպչի ալդ մասին:

26. Փակաղակը (նկ. 8) ծառայում և փամփուշտը դեղի փամփուշտանոց մղելու, ձգի ժամանակ փողը փակելու, ձիգ կատարելու և կրակած պարկուճը դուրս հանելու համար: Փակաղակը բաղկացած և կմախքից, լեքի ու մարտական հենարանից, զարկանից և նետիչից՝ զսպանակով:

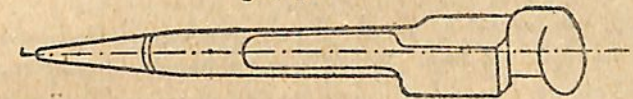
Փակաղակի կմախքը, կմախքի առջևի կտրվածքն ունի թափ պտակով փամփուշտի գնդակի համար և ծակով՝ զարկանի ասեղի լեքի համար: Կմախքն առջևի մասում տակից կտրվում ունի, վորտեղ գետեղված և նետիչն իր զսպանակով. աջնուհետև տակից մի լեքուն կա, վորի շնորհիվ փակաղակը կարողանում և դեպի լեռ

շարժվել, փակաղակի շրջանակի շարժման դեպքում: Կմախքը վերևից ունի կատար՝ մղիչով, վորը փակաղակի առաջ շարժվելու ժամանակ ճանկում և պահեստարանի ընդունիչից հերթական փամփուշտը և մղում և փամփուշտանոց. կատարի վրա վերևից շինված և անդրադարձիկի փոխար: Կմախքի լեքուն կող

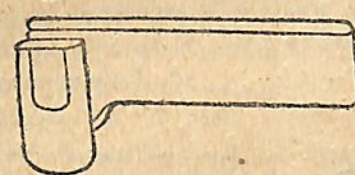
փակաղակի կմախքը

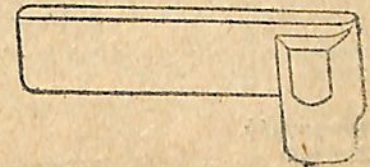
զարկան

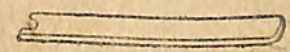
չախ մարտական հենարան աջ մարտական հենարան

Նետիչ

Նետիչի զսպանակ

Նկ. 8. Փակաղակի մասերը

մից կան փորվածքներ՝ մարտական հենարանների համար և ծակեր՝ զարկանի հաստ մասի լեքի համար: զարկանի հաստ մասը ծառայում և մարտական հենարաններն աջ ու ձախ տալու համար, լեքը փակաղակը փակում և փողանցքը: Կմախքի ներսում փողանցք կա, վորտեղ գետեղվում և զարկանը:

Զարկանը ծառայում և փամփուշտի պատկճը շարժելու և մարտական հենարաններն աջ ու ձախ տալու համար: Զարկանն իր լեռնի մասում ունի գդակ և կողքի կտրուկներ, վորոնց միջոցով միանում և փակաղակի շրջանակի մուկակի հետ. զարկանն իր

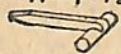
առջևի մասում հաս մաս ունի, վորը ծառայում է փակադակի մարտական հենարաններն աջ ու ձախ տալու համար: Զարկանի միջին մասը տաշվածք ունի, վորը հնարավորութուն է տալիս զարկանը յետ քաշելու ժամանակ մարտական հենարաններն իրար մոտեցնելու:

Ասեղն սուսնձին է, զարկանի հետ խուլ կերպով միացած է դամբկով:

Մարտական հենարանները ծառայում են փակադակով փողանցքը փակելու համար: Մարտական հենարանները միացած են փակադակի կմախքին: Մարտական հենարանները ներսի կողմից ունեն յեղուններ, վորոնց վերին մասը ծառայում է հենարաններն աջ ու ձախ տալու համար՝ զարկանի հաստ մասի ներգործության տակ: յեղունների ներքևի մասը ծառայում է հենարաններին իրար մոտեցնելու համար՝ փակադակի շրջանակի հատակի վրա յեղած փոսի ներգործության տակ:

Նեխիչը ծառայում է փողի փամփշտանոցից կրակած պարկուճները հանելու համար: Նետիչն ունի կեռիք, վորով ճանկում է փամփշտանոցում գտնված պարկուճի գզակը: Նետիչի զսպանակը ծառայում է նրա համար, վոր փամփշտանոցից պարկուճը հանելու ժամանակ կեռիքը պարկուճի գզակից պոկելու հնարավորութուն չունենա և վորպեսզի նետիչն իր տեղում մնա:

Նետիչի գզակը

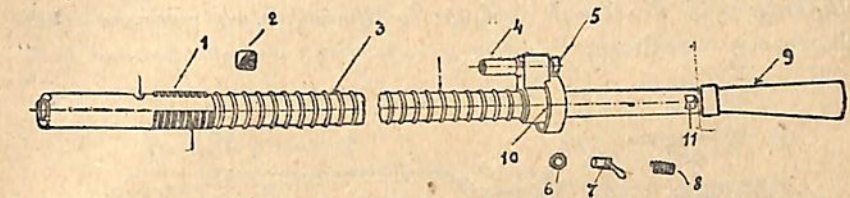

Նետիչի գզակի զսպանակը

Նկ. 9. Անդրադարձիչը և նրա զսպանակը

28. Փակադակային օրջանակը (նկ. 10) ծառայում է փակադակի շարժվելու համար: Փակադակային շրջանակն իր առջևի մասում միացած է զազամխոցի ձողի հետ: Յետևի մասում շրջանակին միանում է զարկանը, վորի համար ծառայում է փակադակային շրջանակի վրայի մուրակն իր կտրուկով: Աջ կողմից փակադակային շրջանակն ունի բռնակ: Շրջանակի ամբողջ յերկայնությամբ կողքերից գտնվում են կողերը, վորոնցով շրջանակը շարժվում է փողատուփի փորատներով: Փակադակային շրջանակի հատակի վրա կան հետևյալ մասերը. պատուհան, վորի միջով դուրս են նետվում կրակված պարկուճները, և յերկու փոր-

Նկ. 10. Փակադակային շրջանակը՝ զազամխոցի հետ:

29. Դազամխոցը (նկ. 10) ծառայում է հրաձգելու ժամանակ վառողի գազերի ճնշումը գնդացրի շարժական մասերին փոխանցելու համար: Դազամխոցի առջևի մասում լայնաբերան խողովակ կա վորի մեջ է մտնում կանոնավորիչի փողակը: Միջին մասում կտրուկներ կան բանալիի համար (մխոցը յետ պտուտակելու համար): Մխոցի յետևի մասը պտուտակավոր է ձողի հետ միանալու համար. բացի դրանից մխոցի յետևի մասում նդոս կա, վորտեղ մտնում է յետադարձ զսպանակի ծայրը. այդ փորվածքը ծառայում է նրա համար, վոր մխոցը ձողի վրայից յետ պտուտակվի:

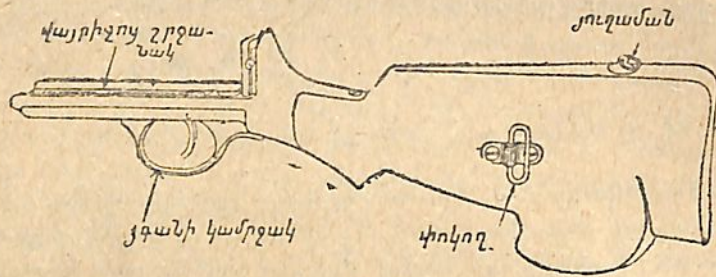
30. Դազամխոցի ձողը ծառայում է մխոցը փակադակային շրջանակի հետ միացնելու համար: Մխոցի առջևի ծայրում յերկայնակի փորակ կա, վորի մեջ մտնում է յետադարձ զսպանակի ծայրը:

Գնդացրը սարքելու ժամանակ ձողի վրա հագցնում են մուֆտան և յետադարձ զսպանակը:

31. Մուֆտան (նկ. 10) ծառայում է իբրև անշարժ հենարան յետադարձ զսպանակի համար, յերբ վերջինս սեղմվում է գնդացրի շարժական մասերի յետ գնալու ժամանակ: Մուֆտան ունի պոչ և յեղուններ՝ փողատուփի հետ միանալու համար:

32. Ֆեռադարձ զսպանակը, ինքն ևս մարտական զսպանակը (նկ. 10) ծառայում է յետահարվածից հետո գնդացրի շարժական մասերն առաջ տանելու համար. միաժամանակ նա մարտական զսպանակի դեր է կատարում: Զսպանակի առջևի ծայրը կողված է և մտնում է զազամխոցի ձողի յերկայնակի փորքի մեջ, արգելք հանդիսանալով, վոր զսպանակն ոլորվի, կամ թե զազամխոցը յետ պտուտակվի:

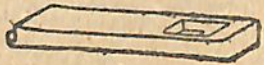
33. Կոթը վայրիջուց օրջանակով. (նկ. 11) կոթը ծառայում է գնդացրով գործելու համար, իսկ վայրիջուց շրջանակը՝ վայրիջուց մեխանիզմի զետեղման համար: Կոթին ամրացված է փոկողը: Կոթին ներսում գտնվում է լուղամանը, վորին կափարիչին ամրացված է խողանակը: Կոթի տակից փողանցք է, վորը ծառայում է վերամբարձի մուծակի համար: Կոթի ճախ վրա պտուտակված է վայրիջուց օրջանակը: Վայրիջուց շրջանակի առջևի մասում կան

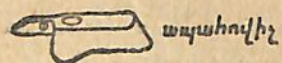
Նկ. 11

կլորացրած ծայրեր, վորոնցով շրջանակը մտնում է փողատուփի կեռերի մեջ: Յետևի մասում կա ծակ՝ կոթի միացնող պտուտակի համար և կողեր՝ փողատուփի հետ միանալու համար: Վայրիջուց շրջանակը տակից ունի ձգանքի կամրջակ:

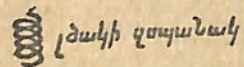
ֆգանի լծակ

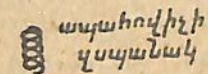
ֆգան

ապահովիչ

լծակի զսպանակ

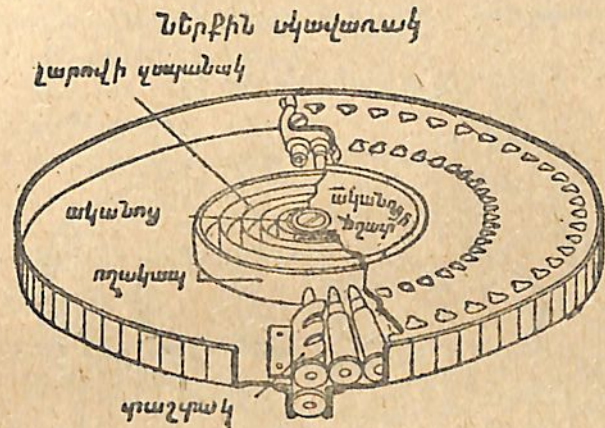
ապահովիչի զսպանակ

Նկ. 12. Վայրիջուց մեխանիզմի մասերը

գնդացրի հետ միացնելու համար գնդացրը լցնելու ժամանակ:

Ներքևի սկավառակի ներսում կա.

ա) ականոց՝ վերին սկավառակի հետ միանալու համար և կանոցն ունի ճղատ՝ լարովի զսպանակի հետ միանալու համար, և յերկու անցք, վորոնցից լաչն անցքը ծառայում է վերին սկավառակի վռանի մտնելու համար, իսկ նեղ պտուտակավոր անցքը՝ սկավառակների պտուտակների համար:

Նկ. 13. Գահեստարան:

բ) ողակապ՝ լարովի զսպանակի զետեղման համար:

գ) օտոսակ՝ փամփուշտները պահեստարանից դեպի ընդունիչն ուղղելու համար:

37) Վերին սկավառակի ներսում կա

ա) յերկու օտոսակ, վորոնց միջև զետեղվում են փամփուշտները:

բ) վերադրված (նակլադկա), վոր ծառայում է սկավառակի պատրաստելու ժամանակ ստացված սկավառակի անցքերը փակելու համար:

գ) ականոց՝ ծակով ներքևի սկավառակի հետ միանալու համար:

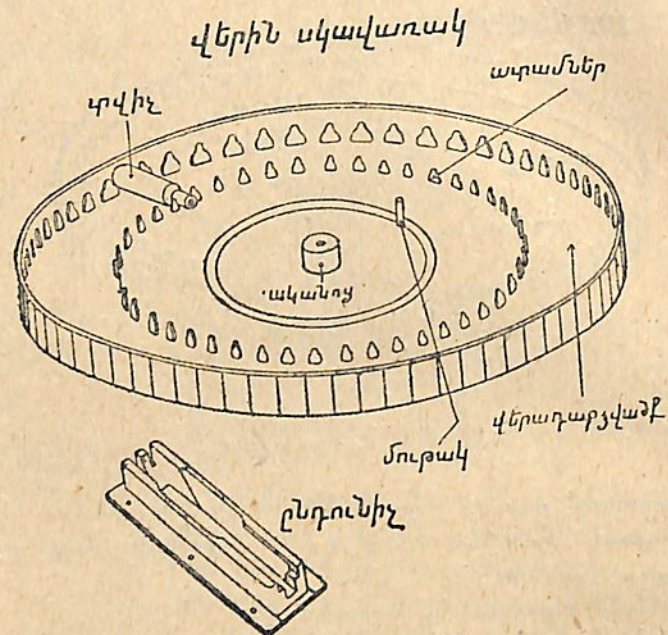
դ) մուքակ՝ լարովի զսպանակի հետ միանալու համար:

ե) լարովի զսպանակի փամփուշտի ձև ունեցող օվիլը՝ վորը պտուտակով ամրացված է սկավառակին: Այսինքն պահեստարանի բոլոր փամփուշտները ծախսվելու դեպքում հենվում է տաշտակին և թույլ չի տալիս, վոր լարովի զսպանակը շարունակի քանդվել:

38. Լարովի զսպանակը ծառայում է վերին սկավառակը

պտտեցնելու համար, Լարովի զսպանակի մեկ ծայրը միացած է ներքևի սկավառակի անշարժ ականոցի հետ, իսկ մերը (պետլի)՝ ունեցող մյուս ծայրերը միացած է վերին սկավառակի մութակի հետ:

39. Ընդունելի ծառայում է հերթական փամփուշտի ղեկող-ման համար գնդացրից կրակելու ժամանակ, ներսից ունի թեքատներ՝ փամփուշտների շարժումը ղեկի փողի փամփշտանոցն ուղղելու համար, իսկ առջևում է լետեում ունի:

Նկ. 13 բ. Պահեստարան

ա) կտրվում են՝ վորոնց վրայով անցնում է փակաղակի կմախքի կատարը:

բ) լետևի մասում ավելի խոր կտրվում, վորտեղ մտնում է անդրադարձիկը:

գ) առջի մասում յեղուն կտրվածքով, վորի վրայով սահում է գնդակը, լերք՝ փամփուշտը շարժվում է ղեկի փամփշտանոց, և վերջապես

դ) ընդունիչի լետևի մասը վերջանում է յեղունով, վորին դեմ է ընկնում պահեստարանը գնդացրի վրա պահող մղակը:

40. Նեցուկն իբրև հենարան է ծառայում գնդացրի առջևի մասի համար հրաձգելու ժամանակ (նկ. 14): Նեցուկն ունի անդրիկ:

Անդրիկի վերին մասը յե՞ս ծալովի յե և ներքևի մասի հետ ամրանում է պտուտակով: Անդրիկի ներքևի մասում փորագրված է, վորի վրայով սահում է նեցուկի ճիւղը, վորպեսզի հարմար լինի գնդացրից նշան բռնելը: Նեցուկի հիմքը յերկու զույգ ունի, վորոնց վրա պտուտակներով ամրացված են նեցուկների վոսնեք:

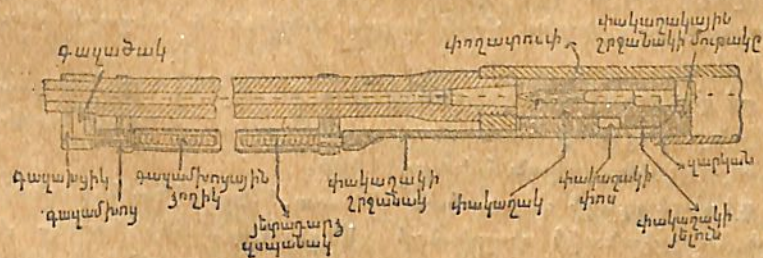
Վտտների վրա սահմանափակիչներ կան, վորոնք թույլ չեն տալիս, վոր վտտները չափազանց խոր և անհավասարաչափ մտնեն հողի մեջ: Ծալված վիճակում վտտները կապված են միմեկին զսպանակային ողակով, վորը հաղցված է նեցուկի ձախ վտտի վրա:

ԳՆԴԱՑՐԻ ՄԱՍԵՐԻ ՓՈԽԱՋԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՄԱՍԵՐԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՆՁԵՎ ԼՅՆԵԼԸ

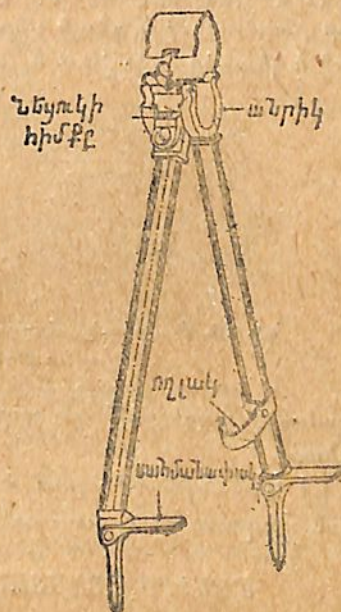
41. Յետադարձ զսպանակի աղղեցության տակ փակաղակային շրջանակը դադարիցի և փակաղակի հետ միասին գտնվում են ծայրահեղ առջևի ղրուկյան մեջ (նկ. 15): Ընդ սմին:

ա) գաղամխոցի լայնաբերան խողովակի մեջ է մտել կանոնափորիչի փողակը:

Նկ. 15. Գնդացրի մասերի ղրուկները մինչև լցնելը

բ) փակաղակը պինդ փակում է փողը, փակաղակի մարտական հենարանները, վորոնց վրա ներդրվում է զարկանի հաստ

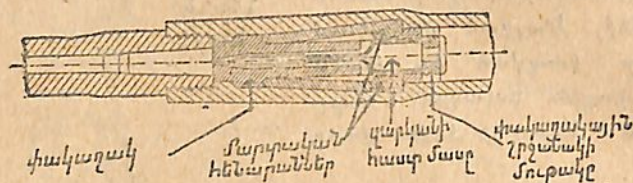
Նկ. 14. Նեցուկ

մասը, մղվել են աջ ու ձախ և մտել են փողատուփի մարտական յետքաշները չեղել միացնելով փակադակը փողատուփի հետ (նկ. 16)։ զարկանն իջեցված է։

գ) անդրադարձիկը փակադակի ներգործութեան տակ ընդունել է ծայրահեղ վերին դրությունը։ Նրա զսպանակը սեղմված է։

դ) վայրիջուց լծակն իր զսպանակի ներգործութեան տակ մի փոքր բարձրացել է դեպի վեր։ վայրիջուց ձգանի պոչը գնացել է առաջ և չեղելից հենվում է ապահովիչի վրա։ ապահովիչն իր

Նկ. 16. Փակադակի մարտական հենարանները փակադակը միացնում են փողատուփի հետ։

զսպանակի ազդեցության տակ դուրս է ցցվել ձգանի կամրջակի յետևում։

բ) Վահանիկը փակում է պահեստարանի ընդունիչի համար շինած փողատուփի պատուհանը։

ՄԱՍԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԼՅՆԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

42. Լցնելու համար հարկավոր է։

1) Յեռ քաշել փակադակը մինչև վերջը՝ բռնակից բռնած։ Ընդ սմին։

ա) զազամիտցի չեռ գնալու ժամանակ նրա լայնաբերան խողովակը դուրս կգա կանոնավորիչի փակադակից և կսեղմի յետադարձ զսպանակը, վերի ծայրը հենվում է անշարժ մուֆ-տայի վրա։

բ) փակադակային շրջանակը չեռ կտանի իր հետ միացած զարկանը։ զարկանի հաստ մասը, շարժելով դեպի չեռ, կազատի փակադակի մարտական հենարանները։

գ) փակադակի մարտական հենարանները՝ շնորհիվ փակադակային շրջանակի փորվածքի թեքությունների նրանց վրա յեղած ներգործությանը, դուրս կգան փողատուփի յետքաշներից, անջատելով փակադակը փողատուփի հետ միասին։

դ) շնորհիվ փակադակային շրջանակի վրա չեղած հատակի փոսի առջևի յեղրի ներգործությանը փակադակի կմախքի ներ-

քի լեղունի վրա, փակադակը կսկսի նույնպես շարժվել դեպի չեռ։

ե) չեռ դնացող փակադակային շրջանակի շարժման հետևանքով վայրիջուց (ձգանի) լծակն կընկղմվի և չեռը շրջանակը կհասնի իր ծայրահեղ չեռին դրությունը, իր զսպանակի ներգործության տակ նորից կբարձրանա և նրա առամը կնկնի փակադակային շրջանակի մարտական վոտքի առջև։

զ) փակադակային շրջանակը, նրա հետ միասին նաև մյուս շարժական մասերը կանգ կառնեն իրենց ծայրահեղ չեռին դրություն վրա (նկ. 17)։

Նկ. 17 Փակադակը ծայրահեղ չեռին դրության մեջ։

2) Վահանիկն առաջ գալ։ Ընդ սմին կբացվի պահեստարանի ընդունիչի համար շինված փողատուփի պատուհանը։

3) Միացնել պահեստարանը։ Ընդ սմին, ընդունիչի պատուհանում գտնվող փամփուշտը կըկանգնի փակադակի մղիչի առջևում՝ փողանցքի ուղղությամբ։

ՄԱՍԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՁԻՔ ԿԱՏԱՐԵԼԻՄ

43. Ձիգ կատարելու համար անհրաժեշտ է բռնել կոքի մեք, յեղ հուպ տալով ապահովիչը, քաշել ձգանը։

Ընդ սմին։

ա) ապահովիչն ազատում է վայրիջուց ձգանը։ ձգանը պարտավելով իր առանցքի շուրջը, աղմուկ է վայրիջուց լծակի վրա և նրա առամը հանում է փակադակային շրջանակի մարտական վոտքի առջևից։

բ) հետադարձ զսպանակի ներգործության տակ փակադակային շրջանակը զարկանի հետ միասին նետվում է առաջ։

գ) զարկանի չեռի հաստ մասը, հենվելով փակադակի մարտական հենարանների լեղունիքին, կհարկադրի իր հետ միասին առաջ շարժվելու նաև ամբողջ փակադակը։

դ) փակադակի առաջ շարժվելու ժամանակ նրա մղիչը ճանկում է պահեստարանի ընդունիչից հերթական փամփուշտը և տանում է փամփուշտանոցը։

ե) փակադակին ալնքան ժամանակ կշարունակի առաջ շարժվել, քանի փակադակի կմախքը, դեռ չի հենվել փողին, քանի մղիչն ու փակադակի նետիչը դեռ չեն մտել փողի հետևի կարը-վածքի վրա՝ նրանց համար պատրաստած համապատասխան կլոր-րուններին մեջ:

զ) Դեռ ևս առաջ շարժվող փակադակային շրջանակի ներ-գործության տակ զարկանը նույնպես շարունակում է առաջ շարժվել և ավելի խոր մտնելով փակադակի կմախքի անցքի մեջ, իր հաստ մասով միմյանցից հեռացնում է փակադակի մարտա-կան հենարանները:

ը) փակադակի մարտական հենարանները միմյանցից հե-ռանալով, իրենց ծալքերով հենվում են փողատուփի մարտական լետքաշներին. փակադակը կոչում է փողատուփին և ամուր փա-կում է փողը:

թ) փակադակային շրջանակը շարունակում է առաջ շարժվել ալնքան ժամանակ, քանի դեռ նրա մուծակը չի հենվել փակա-դակի կմախքի լետեթ կտրվածքին. ալնքան մոմենտին զար-կանի տակը մտնում է փակադակի կմախքի թասի մեջ և շար-դում է փամփուշտի պատիճը և առաջանում է ձիգ:

Ձգի ժամանակ գնդակի լետեից գնացող վառողի գազերի մի մասը փողի գաղաձակի միջով կը խուժի դեպի գազախցիկը և լետ կտա դադամխոցը. իսկ նրա հետ նաև՝ փակադակային շր-ջանակը:

Ընդ սմին.

ա) փակադակային շրջանակի դեպի լետ շարժվելու սկզբնա-կան մոմենտին փակադակը դեռևս միառժամանակ (մինչև գնդա-կի դուրս թռչելը փողանցքից) շարունակում է մնալ իր տեղում, փակելով փողանցքը և դրանով թույլ չի տալիս, վոր գազերը պոռթկան դեպի փողատուփը:

բ) զարկանը փակադակային շրջանակի հետ միառժամանակ շարունակում է շարժվել դեպի լետ, և հենց վոր նրա հաստ մա-սը փոքր ինչ լետ է քաշվում, փակադակի մարտական հենա-րանները հնարավորութուն են ստանում դուրս գալու փողատու-փի մարտական լետքաշներից:

գ) փակադակի մարտական հենարանները լետ գնացող փա-կադակային շրջանակի հատակի վրա չեղած թեքամենների ներ-գործության տակ դուրս են գալիս փողատուփի լետքաշներից, և փակադակը հնարավորութուն է ստանում շարժվելու դեպի լետ:

դ) նետիչի կեռիքը փակադակի լետ գնալու միջոցին, ճան-կում է կրակված պարկուճի գդակից և քաշում է դեպի լետ մին-

չև անդրադարձիկը, վորտեղից անգրադարձիկը նրան դուրս է նետում գնդացրից:

Մնացածի նկատմամբ գնդացրի մասերի աշխատանքը միև-նույնն է, ինչ և փակադակային շրջանակի բռնակից բռնած լետ առաջ ժամանակ: Բայց վորովհետև հրաձիգը ձգանը քաշել է դեպի լետ, ուստի փակադակային շրջանակը կանգ չի առնի իր չետևի դրության վրա, այլ լետ գնալով մինչև վերջը, հետադարձ զսպանակի ներգործության տակ անմիջապես կը խուժի դեպի ա-ռաջ. փակադակը մի նոր փամփուշտ կձանկի պահեստարանի ընդունիչի միջից և կտանի փամփուշտանոցը, իսկ զարկանը, ջար-դելով պատիճը, կառաջացնի նոր ձիգ: Անընդհատ հրաձգությունը կշարունակվի ալնքան ժամանակ, քանի պահեստարանը դեռևս չի դատարկվել կամ քանի հրաձիգը դեռևս ձգանը բաց չի թողել: Վերջին դեպքում փակադակային շրջանակը կանգ կառնի լետևի դրության վրա՝ մարտական վտարի վրա, և գնդացրը լցված կլինի:

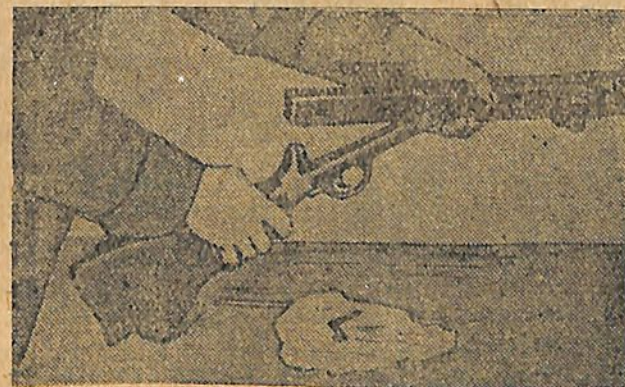
ԳՆԴԱՅՐԻ ՔԱՆԴԵԼՆ ՈՒ ՍԱՐԳԵԼԸ

ԳՆԴԱՅՐԻ ՔԱՆԴԵԼԸ

Գնդացրը քանդվում է մաքրելու, ղննելու, նրա մասերը փոխարինելու, շտկելու և ուսումնասիրելու համար:

44. Գնդացրը քանդվում է հետևյալ կարգով:

Անցառել կորը (նկ. 18). գնդացրը պահած՝ լետ պտուտակել կոթի միացնող պտուտակը, նրա բռնակը պտտեցնելով դեպի ի-ջեն. հանելով միացնող պտուտակը և տակից պահելով փողա-տուփը, կոթը քաշել դեպի ցած և անջատել փողատուփից:

Նկ. 18. Անջատել կ-թը

Անշատել փակադակային օրջանակը՝ գազամխոցի լեվ փակադակի հետ միասին բռնելով փակադակային շրջանակի բռնակից, փոքր ինչ յետ քաշել փակադակային շրջանակը, ձախ ձեռքի բռնի մատով տեղից շարժել մուֆտան, մինչև վոր նրա լեվունները դուրս գան փողատուփի համապատասխան փորվածքներից¹⁾, շուտ տալ մուֆտայի պոչը դեպի ցած, ձախ ձեռքով պահելով փողատուփը նշանոցի լեռնի կողմից, աջ ձեռքով՝ բռնելով կոթը, յետ քաշել փակադակային շրջանակը. ընդ սմին, հենց վոր փակադակը փոքր ինչ յերևա փողատուփի միջից (նկ. 19), աջ ձեռքով բռնել փակադակից և շրջանակից և վերջնականապես շրջանակը դուրս հանել փողատուփից, շրջանակի հետ մեկտեղ կանջատվեն գաղամխոցն իր ձողով, յետագարձ զսպանակը և փակադակը:

Նկ. 19. Անշատել փակադակային շրջանակը:

Անշատել փակադակը շրջանակից, փակադակը բարձրացնելով դեպի վեր:

Քանդել փակադակը. հանել զաբկանը և անջատել մարսակամ հեմաբանները: Նեխիչն անջատում են միայն նրա կոտրվելու դեպքում նորով փոխարինելու համար: Անջատելու կարգը հետևյալն է. մի փոքր բարձրացնելով նեխիչի զսպանակի առաջի ծալը և զսպանակը փոքր ինչ շարժելով տեղից, հանել զսպանակը դեպի առջևի կողմը. հանել նեխիչը: Նեխիչը մտցնելու համար պետք է

1) Յեթև նշված յեղանակով չհաջողվի տեղից շարժել մուֆտան, ապա մուֆտայի և փակադակային շրջանակի աջևի կտրվածքի միջև պետք է դնել կոթի պտուտակը կամ մի այլ հարմար առարկա և այնուհետև, առաջ տալով շրջանակի բռնակը, տեղից շարժել մուֆտան:

նեխիչի զսպանակը մտցնել նրա համար փակադակի վրա պատրաստած համապատասխան փորատների մեջ և ապա նեխիչն իր տեղը (զսպանակի տակ) դնել:

Փակադակային շրջանակը դնել ուղղաձիգ դրուժյամբ և յետագարձ զսպանակը փոքր ինչ սեղմելով դեպի ցած, յեռ պտուտակել գազամխոցը (նկ. 20), համել հետագարձ զսպանակը և մուֆտան:

Աշատել փողը. դնդացիքը դնել ուղղաձիգ դրուժյամբ, աջ կողմը դեպի իրեն. սղմել փողի ավտոմատիկ փակիչի թափակի վրա և պահելով փողաբերանի կտրուկները մեջ դրված բանալիով, փողը մինչև վերջը դարձնել դեպի իր կողմը և մի փոքր շարժելով, փողը հանել դեպի վեր (նկ. 21):

Մնացած մասերը քանդվում են միմիայն զինանցում:

Ծանոթություն. փողը փոխելիս (որինակ հրաձգության ժամանակ) մինչև փողի անջատելը չպետք է մոտանալ նախապես փակադակը մինչև վերջը յեռ տալ և հենց դրանով փողի համապատասխան փորվածքներից դուրս հանել նեխիչը և փակադակի մղիչը: Մնացածում փողի փոխելը կատարվում է այն կարգով, վորը նշված է դնդացիքի քանդելու կանոնների մեջ:

Նկ. 20. Յետ պտուտակել դազամխոցը:

Նկ. 21. Անշատել փողը

Նկ. 22. Մտցնել փողը

45. Սարքերը կատարվում են հետևյալ կարգով:

Մտնել փողը. ձախ ձեռքով ուղղաձիգ դրուելով բռնելով փողատուփը պատյանի հետ և ընկղմելով ավտոմատիկ փակիչը, զգուշությամբ փողը մտցնել պատյանի մեջ, ուղղելով փողն ալիս-պես, վոր գաղաթցիկը մտնի պատյանի համապատասխան կտրուների մեջ (նկ. 22), և բանալիով փողը շրջել և մտցնել իր տեղը: Ազատ թողնել ավտոմատիկ փակիչը:

Հազցնել մուֆտան գաղամխոցի ձողի վրա, փակադակալին շրջանակը դնելով ուղղաձիգ դրուելով, նրա վերին մասը դարձնելով դեպի իր կողմը: Ընդ սմին մուֆտայի պոչը քաշել դեպի ձախ, իսկ կորնթարթ մասը, դեպի դուրս. հազցնել լեսադարձ զսպանակը ձողի վրա՝ խուլ ծայրը դեպի ցած. զսպանակի վերին կեռ ծայրը մտցնել ձողի չերկայնակի փորոքի մեջ, զսպանակը մի քիչ սղմելով դեպի ցած, պոռուտակել գաղամխոցը մինչև վերջը, միաժամանակ հետևել, վոր յետագարձ զսպանակի ծայրը մտնի մխոցի ճղատի մեջ:

Սարքել փակադակը. մտցնել մարտական հենարանները յելուներով դեպի ցած՝ փակադակի կմախքի կողքերին նրանց համար պատրաստած համապատասխան փորվածքների մեջ, մտցնել զարկանը փակադակի անցքի մեջ՝ նրա լետեի մասի յելունը պահելով դեպի վեր. զարկանը մղել դեպի առաջ, բայց ալիսպես, վոր փակադակի մարտական հենարանները մնան իրենց տեղում, պինդ կպած լինելով փակադակի կմախքի պատերին:

Մխացնել փակադակը Երջանակին. զարկանի լետեի ծայրը մտցնել շրջանակի մուֆտայի կտրուների մեջ, իսկ փակադակի ներքևի յելունը և մարտական հենարանների յելուներն ուղղել դեպի շրջանակի հատակի վրայի համապատասխան փորվածքները:

Փակադակային Երջանակը մխացնել փողատուփին (նկ. 23): Մուֆտան դնել, պոչով դեպի ցած, աջ ձեռքով բռնել փակադակից և շրջանակից և գաղամխոցն ուղղել դեպի նրա շարժմանն ուղղութիւն տվող փողակը, իսկ կողերն ուղղել դեպի փողատուփի համապատասխան փորատները. փակադակալին շրջանակն առաջ տալ մինչև վերջը: Մուֆտան միացնել փողատուփի հետ. դրա համար սղմել մուֆտայի պոչի վրա և մուֆտան առաջ տալ մինչև վերջը. մուֆտայի պոչից բռնած մուֆտան դարձնել դեպի ձախ և վեր:

Մխացնել կորը. դրա համար ձախ ձեռքով բռնել գնդացիքը, աջ ձեռքով վայրիջուց շրջանակի առջևի ծայրերը մտցնել փողատուփի վրայի նրանց համար շինած համապատասխան կեռերի

եջ. բարձրացնել կոթը դեպի վեր և միացնել փողատուփի հետ. փողատուփի աջ կողմից պոռուտակել կոթի միացնող պոռուտակը, մինչև վոր նրա պոռուկն ընկնի փողատուփի վրայի համապատասխան ընի մեջ:

Նկ. 23. Փակադակալին շրջանակն առաջ տալ մինչև վերջը:

Գնդացիքը սարքել վերջացնելուց հետո հարկավոր է ստուգել սարքելու հետևությունը (տես § 48):

ՊԱՀՅՍՏԱՐԱՆԻ ՔԱՆԴԵԼԸ

46. Դժվարության պատճառով պահեստարանի քանդելն ու սարքելը կատարվում են բացառիկ դեպքերում, այն յովս միմիայն զինարհեստանոցում:

Քանդելու համար հարկավոր է.

- ա) լետ պոռուտակել սկավառակները միացնող պոռուտակը.
- բ) սկավառակները պահած լետ պոռուտակել տվիչի պոռուտակը և հանել տվիչը.
- գ) դարձնելով վերևի սկավառակը՝ թուլացնել լարովի զսպանակը.
- դ) վերևի և ներքևի սկավառակներն անջատել իրարից. ընդ սմին չի հարկավոր առանձնապես մեծ ուժ գործ դնել, այլ պետք է զգուշությամբ անջատել սկավառակները, հակառակ դեպքում կարող են փչանալ լարովի զսպանակի մուֆտակը և վերևի սկավառակը պահող թիթեղիկը.
- ե) հանել լարովի զսպանակը:

ՊԱՀՅՍՏԱՐԱՆԻ ՍԱՐՔԵԼԸ

47. Սարքելու համար հարկավոր է.

- ա) Ներքևի սկավառակի ողակալի և ականոցի միջև մտցնել լարովի զսպանակը՝ կեռիքը մտցնելով ականոցի ճղատի մեջ.
- բ) միացնել սկավառակները. վերևի սկավառակն անցկացնել

վերևի սկավառակը պահող թիթեղնիկի կողմածքի տակ. դարձնելով վերևի սկավառակը, լարովի զսպանակի մոթակն ուղղել դեպի նրա մեջքը և զգուշությամբ միացնել սկավառակները. վերևի սկավառակի դարձումով ստուգել սկավառակների միացման ճշտությունը:

գ) մտցնել տվիչը. դրա համար ձախ ձեռքով պահել պահեստարանը նրա վերևի սկավառակին աջ դրուժյուն տալով, պահեստարանի շրջանակը հենել կրծքին. փամփուշտի դնակը մտցնելով տվիչի պտուտակի համար պատրաստած ծակի մեջ, վերևի սկավառակը դարձնել վերևից դեպի իրեն կողմը մինչև վերջը (մոտ $3\frac{1}{4}$ պտուտի չափ). աջնուհետև յետ դարձնել սկավառակը (մոտ $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ պտուտի չափ), մինչև վեր տվիչի պտուտակի ծակը համընկնել ընդունելի պատուհանի վրա. թույլ չտալով, վոր վերևի սկավառակը պտուտ գա, տվիչը մտցնել ընդունելի պատուհանի մեջ, տվիչի բերանն ուղղելով սկավառակի կենտրոնին, իսկ տվիչի պտուտակի ծակը համատեղելով սկավառակի համապատասխան ծակի հետ. տվիչն ու սկավառակը պահելով այդ դրուժյան մեջ տակից պտուտակել տվիչի պտուտակը:

դ) պտուտակել չերկու սկավառակը միացնող պտուտակը:

ԳՆԴԱՅՐԻ ԶՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՀՐԱՋԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՏՐԱՍՏԵԼԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

48. Գնդացրի զննությունը նպատակ ունի հավատ ներշնչելու, վոր գնդացրի բոլոր մասերը սարքին, բավականաչափ մաքուր են և զնդացիք միշտ և սարկված, աշխնքն, գնդացիքը վոչ մի թերություն չունի, վորի պատճառով հրաձգությունը խափանվի: Զննությունը կատարվում է գնդացրի քանդելու և մաքրելու ժամանակ, նույնպես և հրաձգությունից առաջ:

Գնդացիքը հրաձգության պատրաստելիս անհրաժեշտ է.

ա) Ստուգել գնդացրի բոլոր մասերի ամբողջությունը, մաքրությունը և սարքին լինելը. գնդացրի մասերից, մանավանդ վորդից հեռացնել ավելորդ քսուքը (յուղը):

բ) հատուկ ուշադրությամբ զննել դադամխոցի, կանոնավորելի մաքուր և սարքին լինելը. զազամխոցի ձողի ուղիղ լինելը.

գ) ստուգել կանոնավորելի հաստումը.

դ) զննել նշանոցը, ընդ սմին նշանոցի անրիկը պետք է ամուր մնա նշանոցի շրջանակի վրա տված դրուժյան մեջ, իսկ

նշանոցի շրջանակը պետք է ծոված չլինի և իր զսպանակով պետք է ամուր կալած մնա նշանոցի կոճղակին սեղմված դրուժյան մեջ.

ե) ստուգել գնդացրի սարքելու ճշտությունը, յետադարձ զսպանակի և վալրիջուց մեխանիզմի գործողության ճշտությունը, վորի համար պետք է.

— յե՛ս ՏԱՂ ԵԱՐԺԱԿԱՆ մասերը մինչև վերջը, ընդ սմին, շարժական մասերը պետք է յետ գնան սահուն կերպով, առանց ցատկումների և մի վորք ճիգ թափելով, իսկ փակադակային շրջանակը պետք է կանդ առնի ծայրահեղ յետևի դրուժյան վրա.

— սեղմել ձգանը, հույլ ՏԱՂՈՎ ապահովիչի վրա, ընդ սմին, շարժական մասերը պետք է յեռանդով յետ գնան:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ. Գնդացրի սարքելու ճշտությունը և յետադարձ զսպանակի սարքին շինելն ստուգելիս հանձնարարվում է գնդացիքը զննել ուղղաձիգ, վորովհետև այդ դրուժյամբ յետադարձ զսպանակն առավելագույն աշխատանք է կատարում, բոլոր շարժական մասերը բարձրացնել դեպի վեր: Յեթե այս ամենից ծանր պայմաններում գնդացիքը ճիշտ աշխատի, ապա դա կարող է չերաշխիք լինել, վոր գնդացիքը ճիշտ է սարքված և յետադարձ զսպանակն ել սարքին է:

զ) Ստուգելով գնդացրի մասերի գործողության ճշտությունը, հարկավոր է մտցնել պահեստարանը և ստուգել, թե արդյոք նրան հուսալի կերպով է ամրացնում պահեստարանի մղղակը.

ը) զննել փամփուշտները, արդյոք դրանք ճաքած, տրորված, կեղտոտ և ժանգոտ չեն:

թ) զննել պահեստարանները և համոզվել, վոր նրանք սարքին են, վոր լարովի զսպանակն ու տվիչը գործում են.

ժ) լցնել պահեստարանները (տես § 50).

ի) յուղամանը չուղ լցնել և ստուգել, թե արդյոք կան անհրաժեշտ պահունի մասերը և պատկանելիքը:

ԿԱՆՈՆԱՎՈՐԻՉԻ ԳԱԶԱԾԱԿԵՐԻ ՀԱՍՏՈՒՄԸ

49. Հրաձգության համար նորմալ համարվում է կանոնավորելի 3 մմ տրամագիծ ունեցող ծակը, վորով և կատարվում են բոլոր հրաձգությունները. միմիայն յերբ մասերի վոչ լրիվ յետ գնալու հետ կապված խափանումներ են առաջ գալիս, պետք է կանոնավորելի դարձնել և զննել հետևյալ ավելի մեծ տրամագիծ ունեցող դադածակի վրա.

Դրա համար հարկավոր է.

ա) անջատել փողը.

բ) հանել կանոնավորիչը. դրա համար անհրաժեշտ է հանել կանոնավորիչի մանեկի շալիկները. փողը դնել ուղղաձիգ. բանալիով բռնել փողաբերանի կտրուկներին. պահելով փողը, մյուս բանալիով չեռ պտուտակել կանոնավորիչի մանեկը. հանել կանոնավորիչը, հրելով դեպի ցած:

գ) հանիչով մաքրել կանոնավորիչի հաստման յենթակա դաշաձակը (մաքրելու հարմարության համար թուլատրվում է բանալիի տափակ մասով խփել փորիչին).

դ) մացնել կանոնավորիչն իր տեղը, կանոնավորիչի հրաձգության համար նշանակված թիվ ունեցող դաշաձակը համատեղելով ալն հիմնախազի հետ, վորը գծված է դաղախցիկի վրա, խսկ կանոնավորիչի վրայի կտրուկը համատեղել դաղախցիկի լեռնի հետ.

ե) պտուտակել կանոնավորիչի մանեկը և ամրացնել այն շալիկներով:

ՊԱՀԵՍՏԱՐԱՆԻ ԼՅՆԵԼԸ ՓԱՄՓՈԽՇՆԵՐՈՎ

50. Այլ ձեռքի մատով ընկղմել տվիչը. ձախ ձեռքի բութ մատով վերևի սկավառակի կողմից բռնել տվիչի պտուտակը և նրա ողնությամբ աստիճանաբար դարձնել զերևի սկավառակը. սկավառակի պտուտակը գոլգոլթաց մեկ-մեկ փամփուշտ դնել ընդունիչի պատուհանի մեջ, զնդակով դեպի սկավառակի կենտրոնը (ընդամենը 49 փամփուշտ): Լցնելու հարմարության համար պահեստարանի սկավառակը պետք է այնքան դարձնել, վոր ընդունիչի պատուհանի մեջ արդեն մտցված փամփուշտի լեզը կամ նույնիսկ ավելի լավ է նրա կեսը շարունակ յերևա:

ՊԱՀԵՍՏԱՐԱՆԸ ԴՍԱՍՐԿԵԼԸ

51. Դնել պահեստարանը ուղղաձիգ ընդունիչով դեպի վեր և աստիճանաբար մեկը մյուսի յետևից ընդունիչից դուրս հրել փամփուշտները դեպի ցած, աջ ձեռքում բռնած փամփուշտի զնդակով սղմելով փամփուշտների զնդակի վրա: Դատարկելու դրության համար հանձնարարվում է այդ միջոցին բռնած պահել տվիչի պտուտակը:

ԳՆԴԱՅԻՐԸ ՊԱՀԵԼՈՒ ՅԵՎ ԽՆԱՄԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

52. Գնդացրի անմիջական խնամումը թե մշտական (կամ ժամանակավոր) տեղում և թե յերթում ու մարտում գտնված ժամանակ կազմում է նշանառոցի պարտականութունը, վորի համար նա յե անմիջական պատասխանատուն:

53. Շենքի մեջ գնդացրը պետք է պահել հատուկ բուրգերի ընկերում նույն պայմաններում, ինչ և հրացանները: Գնդացրը պահ դրած ժամանակ զարկանը պետք է իջած լինի, և փողատուփի պատուհանն էլ ծածկված լինի վահանիկով. զնդացրի բուրգ մետաղյա մասերը պետք է յուղված լինեն:

54. Յերթում գնդացրը պետք է շապկի մեջ լինի.

55. Վարժական պարապմունքների ժամանակ դաշտում, նույնպես և հրաձգարանում գնդացրը պետք է պահպանել փողովելուց, ավազից կամ հողից, ըստ վորում չերեք փողանցքը չպետք է վորևե բանով կախել, վորովհետև համարյա միշտ դա պատճառ է դառնում փողի լայնանալուն կամ նույնիսկ փողի պատռվելուն ձգի ժամանակ. բոլոր դեպքերում հարկավոր է գնդացրը պահպանել հարվածներից և ցնցումներից:

56. Դանդելիս, սարքելիս, լցնելիս, հրաձգելու ժամանակ խափանումները վերացնելիս և ալն, անհրաժեշտ է զգուշ լինել. յեթե այս կամ այն մասն ազատ կերպով չի ընկնում իր տեղը կամ չի հաջողվում խափանումը վերացնել, յերեք չպետք է մեծ ճիգ թափել, այլ պետք է համբերությամբ պարզել և վերացնել դժվարության պատճառը:

Հրաձգության ժամանակ թույլ չտալ, վոր փողը սաստիկ շրկանա, դրա համար պետք է ընդհատումներ անել հրաձգության մեջ կամ անհրաժեշտության դեպքում պետք է փողը փոխել:

57. Գնդացրը պետք է մաքրել. յերկար ժամանակով պահ դրած դեպքում առնվազն ամիսը մեկ անգամ և ամեն մի հրաձգութունից հետո, գնդացրով դաշտ դուրս գալուց հետո և շենքում կեղտոտվելու դեպքում: Սակայն պետք է հիշել, վոր չափազանց հաճախակի մաքրումն ավելի մեծ վնաս քան ոգուտ է տալիս, վորովհետև պատճառ է դառնում գնդացրի մասերի մաշվելուն:

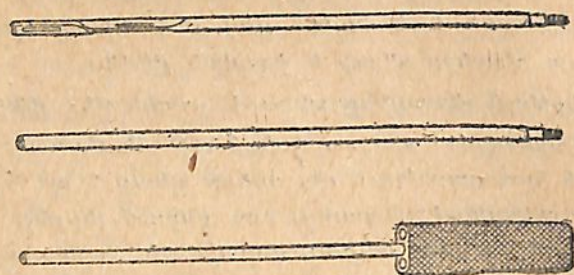
Առանձնապես պետք է զգուշ լինել փողը արորելուց:

58. Յեթե ինչ-ինչ պատճառներով գնդացրը հրաձգութունից հետո անմիջական չի կարելի մաքրել, ապա անպայմանորեն պետք է փողանցքի յուղել յուղ քսած լաթերով կամ խծով:

Այս ձևի յուղելը դուրաքնում է հետագայում մաքրելու գործը և փողը պահպանում է ժանդոտվելուց:

Հրաձգութունից հետո մաքրելուց 1—2 օր անց փողը նորից

պետք է մաքրել, խուսափելու համար ուղղուղիտլի (վառուղի գաղերի քիմիական ռեակցիայի) վնասակար հետևանքներէլց:

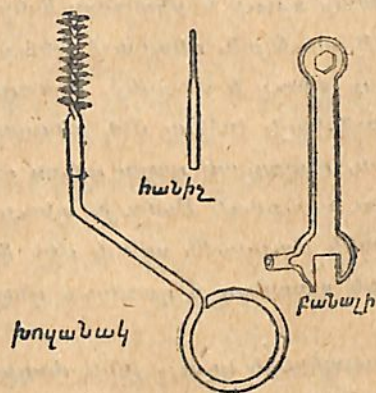
Նկ. 24. Ծալովի շամփուրը մաքրիչով

ՊԱՏԿԱՆԵԼԻՔ

59. Ամեն մի գնդացրի քանդելու, սարքելու և մաքրելու համար կա հետևյալ պատկանելիքը.

ա) ծալովի շամփուր մաքրիչով այն տիպարից, վորն ընդունված է Մաքսիմի գնդացրի փողը մաքրելու համար (Նկ. 24).

բ) խողանակ՝ ծուռ կոթով, փամփշտանոցը չուղելու համար (Նկ. 25).

Նկ. 25. Պատկանելիք

գ) բանալի—պտուտակիչը ծառայում է կանոնավորիչը հետ պտուտակելու, փողը դարձնելու և հանելու, փորձնահրաձգության ժամանակ հատիկը պտուտակելու և հետ պտուտակելու համար և պտուտակները պնդացնելու և թուլացնելու համար.

դ) հանիչը ծառայում է կանոնավորիչի գաղածակները և փողի գաղածակը մաքրելու համար, վորոնք կեղտոտվում են վառուղային գաղերով.

ե) պարկուճի հանիչը ծառայում է փամփշտանոցից տրաքած պարկուճները հանելու համար (Նկ. 26—29):

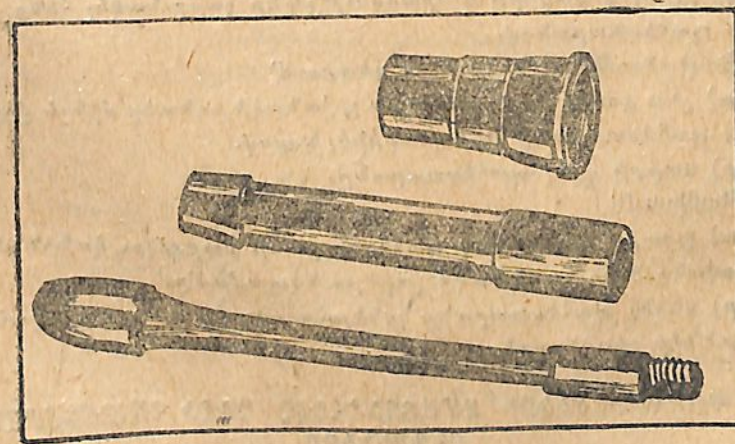
Ամբողջ պատկանելիքը գետեղված է հատուկ արկղի մեջ:

Նկ. 26. Պարկուճի հանիչ

Նկ. 27. Պարկուճի հանիչ, վրան տրաքած պարկուճ

Նկ. 28. Պարկուճի հանիչը, քանդած

**ԽԱՓԱՆՈՒՄՆԵՐԸ ՇՐԱՋԳՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ
ՎԵՐԱՑՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ**

60. Դնդացրով կրակելու ժամանակ խափանումները գլխա-
վորապես առաջանում են գնդացիները հրաձգության համար վոչ
բավարար ուշադրությամբ պատրաստելուց, նմանապես և հրա-
ձգության ժամանակ գնդացրի կեղտոտվելուց (փոշի, ալյուր, և
ալլն), գնդացրի մասերի կոտրվելուց և անսարք փամփուշտներից:

ԱՄԵՆԻՑ ԲՆՈՐՈՇ ԽԱՓԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

**1. ՓԱՄՓՈՒՇՏԻ ԴԵՄ ԸՆԿՆԵԼԸ ՊԱՀԵՍՏԱՐԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԻՉԻ
ԱՌՋԵՎԻ ՊԱՏԻ ԹԵԲԱՏԻՆ.**

Պատճառները.

ա) Պահեստարանի լարովի զսպանակի թուլությունը.
բ) պահեստարանի անսարքությունը (զսպանակի անբավա-
րար լարումը, միացնող պտուտակը մինչև վերջը չի պտուտակ-
ված, ընդունելը թուլացել է):

Վերացնելը: Հատուկինտ խափանումների դեպքում պետք է՝

ա) լետ քաշել փակադակային շրջանակի բռնակը մինչև վերջը.
բ) հանել պահեստարանը.
գ) ուղղել փամփուշտը պահեստարանի ընդունելի մեջ կամ
հանել անսարք փամփուշտը.
դ) լցնել գնդացիները և հրաձգությունը շարունակել հենց այդ
նույն պահեստարանով:

Խափանումները կրկնվելու դեպքում՝

ա) լետ քաշել փակադակային շրջանակի բռնակը մինչև վերջը,
հանել պահեստարանը և փոխարինել նորով.

բ) սարքի գցել պահեստարանը:

Կանխումն.

ա) խստիվ պահպանել պահեստարանի սարքերու կանոնները,
մանավանդ նրա զսպանակը լարելու նկատմամբ:

բ) զննել պահեստարանը լցնելուց առաջ՝ անսարք պահես-
տարաններ չգործադրել:

**2. ՓԱՄՓՈՒՇՏՆԵՐԻ ԶՄԱՏՈՒՑՎԵԼԸ ԴԵՊԻ ՊԱՀԵՍՏԱՐԱՆԻ
ԸՆԴՈՒՆԻՉԸ**

Պատճառները.

ա) փամփուշտի տրորված լինելը.

բ) փամփուշտի թեքվելը պահեստարանում:

Վերացնելը: Յետ քաշել փակադակային շրջանակի բռնակը
մինչև վերջը, հանել պահեստարանը և փոխարինել նորով: Ան-
սարք պահեստարանում վերացնել խափանման պատճառը.

Կանխումն.

ա) խստիվ պահպանել պահեստարանի սարքերու կանոնները,
մանավանդ նրա զսպանակը լարելու նկատմամբ:

բ) զննել փամփուշտներն ու պահեստարանները լցնելուց
առաջ՝ անսարքները չգործադրել:

3. ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐԻ ՎՈՉ ՅԵՌԱՆԴՈՒՆ ԱՌԱՋ ՇԱՐԺՎԵԼԸ

Ջարկանի ասեղը չի շարդում փամփուշտի պատիճը, առա-
ջանում է փստոց:

Պատճառները.

ա) գնդացրի կեղտոտվելը և թանձրացած քսուքը.

բ) լետադարձ զսպանակի անսարքությունը:

Վերացնելը: Յետ քաշել փակադակային շրջանակի բռնակը
մինչև վերջը և շարունակել հրաձգությունը:

Խափանումը կրկնվելու դեպքում՝ լետ քաշել բռնակը մինչև
վերջը, հանել պահեստարանը և նայած խափանման պատճառին՝

ա) քանդել, մաքրել և հեղուկ քսուքով (ձմեռ ժամանակ սկի-
պիդարի հետ խառնած) չուղել շփվող մասերը.

բ) փոխել լետադարձ զսպանակը:

Կանխումն.

ա) գնդացիները հրաձգության պատրաստելիս, նմանապես և
ոգտվելով հրաձգության ընդհատումներից, հսկել գնդացրի մաք-
րությունը վրա.

բ) թանձրացած քսուքը հեղուկացնել նավթով.

գ) հրաձգությունից առաջ համոզվել, վոր լետադարձ զսպա-
նակը սարքին է:

**4. ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐԻ ԶՀԱՍՆԵԼԸ ՅԱՅՐԱՀԵՂ
ԱՌՋԵՎԻ ԴՐՈՒԹՅԱՆԸ**

Շարժական մասերի ծայրահեղ առջևի գրությունը չհասնելու
դեպքում ձիգ չի առաջանա, վորովհետև դարկանն հարկավոր չա-
շափով առաջ չի գնա:

Պատճառները.

ա) դադամիցի գլխի լրիվ պտուտակված չլինելը կամ դա-
դամիցի ծովածությունը.

Ժամանակավոր ձեռնարկ—3

բ) կանոնավորելի փողակի ծավաժութիւնը կամ կեղտոտութիւնը (այրուք)։

գ) փամփուշտի տրորվածութիւնը։

դ) փամփուշտանոցի կեղտոտութիւնը։

Վերացնելը. չետ քաշել բռնակը մինչև վերջը, հանել պահեստարանը և նայած խափանման պատճառին՝

ա) պտուտակել մինչև վերջը գազամխոցի գլուխը։

բ) մաքրել և յուղել գազամխոցի լաջնաբերան խողովակը։

գ) մաքրել կանոնավորելի փողակը։

դ) դեն գցել տրորված փամփուշտը։

ե) մաքրել փամփուշտանոցը։

Կանոնավորելի և գազամխոցի փողակների սարքի գցելը կատարվում է զինարհեստանոցում։

Կանխումն.

ա) ուշադրութեամբ գնդացիքը սարքել նրան հրաձգութեան համար պատրաստելու ժամանակ. ըստ վորում խնամքով գննել և համոզվել, վոր գազամխոցն ու կանոնավորելը սարքին են։

բ) պահեստարանը լցնելիս տրորված փամփուշտները դեն գցել։

գ) հրաձգութեան ժամանակ, ոգտվելով ընդհատումներից, մաքրել և յուղել կանոնավորելը, գազամխոցի գլուխը և փամփուշտանոցը։

5. ՓՍՏՈՑՆԵՐ

Պատճառները. բացի փստոց առաջացնող վերևում հիշված պատճառներից (շարժական մասերի վոչ չեռանդուն առաջ շարժվելը), փստոցը կարող է առաջ գալ.

ա) զարկանի ասեղի կոտրվելուց։

բ) փամփուշտի պատիճի անսարք լինելուց։

Վերացնելը. չետ քաշել բռնակը մինչև վերջը և շարունակել հրաձգութիւնը։

Կրկնվելու դեպքում գնդացիքը դատարկել և փոխել զարկանի ասեղը։

Կանխումն.

ա) Գնդացիքը հրաձգութեան համար պատրաստելիս համոզվել, վոր զարկանի ասեղը սարքին է։

բ) Պահեստարանը լցնելիս գննել փամփուշտները. խոտորնակի պատիճ չենեցող կամ կանաչով պատված փամփուշտները դեն գցել։

6. ՇԱՐՃԱԿԱՆ ՄԱՍԵՐԻ ԿԻՍԱՏ ՅԵՏ ՔԱՇՎԵԼԸ ՁԻՔԻՑ ՀԵՏՈ

Փամփուշտանոցից դուրս քաշված կրակված պարկուճը չի հասնի անդադարձիկին և դուրս չի նետվի գնդացիքից. պարկուճը կամ կվափի փակադակային շրջանակի պատուհանի մեջ կամ նոբից կմտնի փամփուշտանոցը։

Պատճառները.

ա) գնդացիքի կեղտոտված լինելը։

բ) կանոնավորելի գազածակի աղտոտվելը (այրուք, փոշի և այլն)։

գ) զազերի փախուստը գազամխոցի գլխի լաջնաբերան խողովակի և կանոնավորելի փողակի միջև յեղած բացակից, վորն առաջանում է աչք մասերի լաջնանալուց։

դ) փամփուշտի անսարք լինելը (լիցքի պակասութիւնը)։

Վերացնելը. չետ տանել բռնակը մինչև վերջը և շարունակել հրաձգութիւնը։

Փափանման կրկնվելու դեպքում չետ տանել բռնակը մինչև վերջը, հանել պահեստարանը, գնդացիքը քանդել և մաքրել. չեթե բավականաչափ ժամանակ չկա գնդացիքը մաքրելու, ապա կանոնավորելը հաստել ավելի մեծ տրամագիծ ունեցող ծակի վրա, նախապես մաքրելով աչք ծակը։

Կանխումն.

ա) Ոգտվելով հրաձգութեան ընդհատումներից, գննել և մաքրել գնդացիքը (յեթե հարկ կա)։

բ) գնդացիքը հրաձգութեան պատրաստելիս ստուգել գազամխոցի և կանոնավորելի սարքին լինելը։

7. ԿՐԱԿՎԱԾ ՊԱՐԿՈՒՃԻ ՉԱՆԴՐԱԴԱՐՁՎԵԼԸ

Պատճառը. անդրադարձիկի կամ նրա զսպանակի կոտրված լինելը։

Վերացնելը. չետ քաշել բռնակը մինչև վերջը, հանել պահեստարանը, հեռացնել պարկուճը, փոխել անդրադարձիկը կամ նրա զսպանակը (զինարհեստանոցում)։

Կանխումն. Գնդացիքը հրաձգութեան պատրաստելիս գննել և համոզվել, վոր անդրադարձիկն ու նրա զսպանակը սարքին են։

8. ՄԱՍԵՐԻ ՅԵՏ ԳՆԱԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԱՐԿՈՒՅԸ ՄՆՈՒՄ Ե ՓԱՄՓՇՏԱՆՈՅՈՒՄ. ՓԱԿԱՂԱԿԻ ԱՌԱՋ ՄՂԱԾ ՓԱՄՓՈՒՇՏԸ
ԳԵՄ Ե ԸՆԿՆՈՒՄ ՊԱՐԿՈՒՅԻՆ

Պատճառները.

ա) նետիչի կեռիքի կամ նրա զսպանակի անսարքութիւնը։

բ) նետրիզի կեռիքի պոկվելը պարկուճի գդակից, փողի խիստ շրկանալու և փամփշտանոցի աղտոտվելու դեպքում:

Վերացնելը. լիտ քաշել բռնակը մինչև վերջը, հանել պահաստարանը: Պարկուճը հեռացնել պտուտակիչի բերանով. յեթե այդ չի հաջողվում, պարկուճը դուրս գցել շամփրով:

Խափանումը վերացնելուց հետո, նախած պատճառին՝

ա) փոխարինել նետրիզը (զին արհեստանոցում):

բ) Թույլ տալ, վոր փողը պաղի և մաքրել փամփշտանոցը կամ փոխարինել փո

կանխումն.

ա) գնդացիքը հրաձգության պատրաստելիս զննել և համոզվել, վոր նետրիզի կեռիքն ու նրա զսպանակը սարքին են.

բ) հրաձգության ժամանակ փողը ժամանակին փոխել, առանց թույլ տալու, վոր փողը սաստիկ տաքանա, և ժամանակ առ ժամանակ փամփշտանոցը մաքրել:

9. ՊԱՐԿՈՒՃԻ ԽՈՏՈՐՆԱԿԻ ՊԱՅԹՈՒՄԸ ՀՐԱՋԳՈՒԹՅԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿ

Պատճառները.

ա) փողի յետևի կտրվածքի և փակաղակի թասի հատակի միջև յեկած բացակը չափազանց մեծ է.

բ) մարտական հետաքանդակների հենման հարթութունների մետաղի նստվածքը:

Վերացնելը. լիտ քաշել փակաղակը մինչև վերջը:

Մեծ մասամբ պարկուճի պոկված մասը փամփշտանոցից դուրս կենտրոնի հերթական փամփշտով: Յեթե այդպես չլինի, ապա անհրաժեշտ է լիտ քաշել բռնակը մինչև վերջը հանել պահաստարանը և պարկուճի փամփշտանոցում ձնացած մասը դուրս հանել պարկուճի հանիչով (նկ. 26):

Խափանումը վերացնելուց հետո շարունակել հրաձգությունն Յեթե խափանումը նորից կրկնվելու լինի, ապա՝

ա) փակաղակը փոխարինել պահուճի փակաղակով.

բ) հարմարեցնել պահուճի մարտական հենարանները, ստուգելով ալիքի փոքր կալիբրաճափով (զինարհեստանոցում):

Կանխումն. Պարբերաբար կալիբրաճափի ոգնությունը ստուգել, թե փակաղակը վորքան ճիշտ կերպով է հարմարվում փողի յետևի կտրվածքին (ստուգումը կատարվում է զինարհեստանոցում):

Ձգանը բաց թողնելուց հետո հրաձգությունը չի դադարում: Պատճառները.

ա) վալրիշուց լծակի ատամի կամ լծակի զոպանակի անսարքությունը.

բ) փակաղակային շրջանակի մարտական վոտքի անսարքությունը.

գ) վալրիշուց մեխանիզմի մասերի մեջ հավաքված թանձրացած քսուքը (մանավանդ ձմեռ ժամանակ):

դ) բացառիկ դեպքերում՝ շարժական մասերի կիսատ լիտ գընալը:

Վերացնելը. կանգնեցնել փամփշտանների մատուցումը պահաստարանից, ձեռքով պահելով ալիքի պտուտակը, և հանել պահաստարանը, իսկ ալիքի հետև, նախած ախամա հրաձգության պատճառին՝

ա) հեղուկացնել վալրիշուց մեխանիզմի մասերում հավաքված քսուքը.

բ) վերացնել ախամա ավտոմատիկ հրաձգությունն առաջացնող մասերի անսարքությունը (զինարհեստանոցում), կամ անսարք մասը փոխարինել նորով.

գ) կանոնավորել հաստել ալիքի մեծ արամագիծ ունեցող գազածակի վրա, նախապես մաքրելով գազածակը:

Կանխումն.

ա) գնդացիքը յրաձգության պատրաստելիս զննել և համոզվել, վոր վալրիշուց լծակի ատամն ու փակաղակային շրջանակի մարտական վոտքը սարքին են.

բ) նախքան հեռացնել վալրիշուց մեխանիզմի մասերի մեջ հավաքված թանձրացած քսուքը:

ԽԱՓԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱՅՆԵԼԸ ՀՐԱՋԳՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

61. Հրաձգության ժամանակ պատահած առիթն մի խափանումն առաջ փորձել պարզ վերալցման միջոցով վերացնել, լիտ քաշելով փակաղակային շրջանակի բռնակը մինչև վերջը:

Յեթե խափանումը վերալցման միջոցով չի վերանում կամ վերանալուց հետո կրկնվում է, ապա պետք է նորից լիտ քաշել բռնակը, հանել պահաստարանը, և վորոշելով խափանման պատճառը, վերացնել այն:

62. Վորքան եւ գնդացիքը լավ պատրաստված լինի հրաձգութեան համար եւ վորքան եւ նա սարքին աշխատի, աշխուժանալնիւ, յերկարատե հրաձգութեան ժամանակ անխուսափելի չե շփվող մասերի աղտոտվելը և նրանց մաշվելը, ուստի անհրաժեշտ ե, ոգտվելով հրաձգութեան ընդմիջումներէ, կատարել հետեւյալը:

ա) մաքրել կանոնավորիչը և դասամիտցի գլուխը.

բ) մաքրել փամփոշտանոցը.

գ) նորից չուղել և հեղուկացնել (սկիպիդարով կամ նավթով) շփվող մասերին քսված յուղը.

դ) ստուգել մասերի սարքին լինելը, առանց գնդացիքը քանդելու.

ե) լաքված հրաձգութեան ժամանակ, ամեն անգամ 300—400 փամփոշտ արձակելուց հետո փողը փոխել, առանց թուլ տալու վոր փողը սաստիկ տաքանա:

ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՅՐՈՎ ՀՐԱՋԳԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

63. Ձեռքի գնդացիքն իրենից ներկայացնում ե խմբակային կրակի դէնք: Նրա դերն ե հակառակորդի հարված հասցնել վոչ թե հատ-հատ գնդակներով, այլ ավտոմատիկ կրակի հերթերով, մարտական պարագայում փոխարինելով 10—12 միատեղ գործող հրացանաձիգների, ընդվորում, ձեռքի գնդացի կրակն աչքի չե ընկնում խիստ միոքինակութեամբ և զեկավարման կենտրոնացմամբ:

64. Ձեռքի գնդացի կրակի հզորութունը, համեմատաբար թեթեւ լինելը, հաստոցավոր գնդացի համեմատութեամբ ավելի արագորեն կրակի պատրաստվելը, ամենուրեք անցնելը, վորտեղ հրաձիգն ե անցնում, վալրին արագորեն հարմարվելը և նվազ խոցելի լինելը, այս ամենը ձեռ գնդացիքը դարձնում են մարտի հիմնական զէ մոտակա հեռակայութեաններէ վրա:

65. Ձեռք գնդացի կազմութեան բնույթը, հրաձգութեան ժամանակ զգալի քանակութեամբ փամփոշտի պահանջը, մարտում նրան վորոշ չափով ապահովելու անհրաժեշտութեանը պահանջում են նրա սպասարկման համար նշանակել մն քանի մասնագետներ, վորոնք կազմում են գնդացրային համրանքը:

ԳՆԴԱՅՐՈՐԴՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

66. Մարտում ձեռքի գնդացիքն սպասարկող խմբակը բաղկացած ե նշանառույից, նրա ոգնականից (տեղակալից) և մի քանի փամփոշտակիրներից, վորպեսզի ձեռքի գնդացիքը մարտում դործի անընդհատ, այդ բոլոր անձինք պէտք ե կարողանան փոխարինել միմյանց:

67. Բոլոր գնդացիքը դենքն ընդհանրապես մարտում պարտավոր են.

դ) գնդացիները Թագցնելու հնարավորութիւնն, վոչ միայն հա-
կառակորդի գետնի վրայից, այլ և ուրից բացած կրակից (քողար-
կում)։ առանձնապէս պետք է խուսափել տեղավորվելու այն կե-
տեղում, վորոնք կրակող գնդացիները մատնում են յերկնքի կամ
շրջապատող վայրի ֆոնի վրա։

Պետք է ոգտագործել բոլոր մատչելի սապօրային և քողարկ-
ման միջոցները պարագայի համեմատ։

72. Ձեռքի գնդացիները մարտում շարունակ պետք է սերտ
կապ ունենա իր ստորաբաժանման հետ և դրավի այն դիրքերը,
վորոնք նրան լիակատար հնարավորութիւն կապահովեն ցան-
կացած ընդհանր կրակային աշակցութիւնն ցույց տալու իր և հա-
րկան ստորաբաժանմանը։ Նկատի ունենալով ձեռքի գնդացիով
իր զորքերի գլխավերելով կրակելու վտանգավորութիւնը, գնդա-
ցիներն, ըստ հնարավորութեան, պետք է պահել իր զորամասի առ-
ջևում կամ թևերի վրա. իր մասերի արանքներով կրակելու ան-
հրաժեշտութեան դեպքում դեկավարովել «Հրահանգ հրաձգային
գործի» II-րդ մասի 254 և 255 հոդովածի երկ ցուցումներով, կա-
րելին չափ ավելի մոտ տեղավորվելով առջևում գտնված ջո-
կերին։

ՀՐԱՋԳՈՒԹՅԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՆ

ՀՐԱՋԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՎԵԼԸ

73. Ձեռքի գնդացիով կրակելու հիմնական դրութիւնը պառ-
կած, նեցուկից կրակելն է։ Հարմար հենարան ունենալու դեպ-
քում հնարավոր է կրակել նույնպէս ծնկից, նստած և կանգնած։

74. Պառկած նեցուկից կրակելու համար ցանկալի յե աչն-
պիսի տեղ ընտրել, վոր հնարավոր լինի գնդացիները հարթ ձևով
հաստել, վորպէսզի նշանառուն ևս կարողանա հարմար տեղա-
վորվել։

75. Մոտենալով գնդացիի հաստման համար նշված տեղին,
նշանառուն պետք է գնդացիները պատրաստ պահի հաստելու հա-
մար, այսինքն, պետք է նեցուկի վտանքն ազատի և կախ գցի.
նշանառուն աջ ձեռքով բռնում է կոթի ճախից, իսկ ձախով՝ պատ-
յանի լետեի մասի տակից. լերկար վազելագլխի ժամանակ գըն-
դացիները կարող են կախն ձախ ուսից։

76. Նշանառուն պետք է բավականաչափ հմտութիւն և աչ-
քաչափ ունենա գնդացիները վազով այնպէս գետնի վրա դնելու,
վոր նեցուկի վտանքները բավականաչափ խոր մտնեն հողի մեջ

(մինչև սահմանափակիչների հենարանները), իսկ գնդացիներն
ուղղված լինի դեպի նպատակը և լցված պատրաստ լինի կրա-
կելու համար։ Դրա համար նշանառուն գնդացիները նեցուկներով
և կոթի անկյունով ցած է դնում գետնի վրա, ձախ ձեռնափի
փափուկ մասով վերևից սղմում է նեցուկի անուրի (խամուրթի)
վրա, նեցուկի վտանքները խրելով գետնի մեջ մինչև հենարանները,
ձախ ձեռքի բութ մասով մինչև վերջը շարժում է առաջ սակաւի
վերևի պատուհանի վահանիկը և պառկում է գնդացիի լետում,
պատրաստվելով հրաձգելու։

Գնդացիի լետում նշանառուի մարմնի դրութիւնը պետք է
մի վորոշ անկյան տակ լինի գնդացիի և նշանի ուղղութեան նը-
կատմամբ (կես աջ դարձված)։ վտանքն ազատ (առանց ձգված
լինելու) մեկնված են և փոքր ինչ միմյանցից հեռու դրութեան
մեջ են։ վտանքի թաթերը դարձված են դրոի կողմը. ձախ ձեռ-
քի արմունկը ցցված է առաջ, ձեռքի թաթը գտնվում է կոթի
լետունի (անկյունի) տակ. աջ ձեռքն ազատ է գնդացիները լցնելու
համար։

77. Յեթի հրաձգութեան համար պատրաստվելուց անմիջա-
պէս հետո նշանառուն գնդացիները չի լցնում, ապա նա, գնդացիի
լետում գրավելով իր տեղը, փորձնական նշանառութեան միջո-
ցով, նշան բռնելով զանազան կետերի՝ ըստ բարձրութեան և ձա-
կատի, ստուգում է գնդացիով կրակելու հարմարութիւնը և նե-
ցուկի դրվածքի ճշտութիւնը։

Գնդացիով գործելու հարմարութեան համար անհրաժեշտ է,
վոր նշանառութեան ժամանակ նշանառուի մարմինը հավասարա-
չափ և ազատ հենված լինի յերկու արմունկի վրա, վորպէսզի
նշանառութեան ժամանակ վզի լարվածութիւնն չզգացվի վիզը
ձգելու կամ գլուխը դեպի յետ տանելու պատճառով։ Գնդացիները
պետք է ազատ շարժվի դեպի չորս կողմը, առանց նեցուկները
շուռ տալու կամ գետնից հանելու։ Հարկ յեղած դեպքում նշա-
նառուն իր ոգնականին հրամայում է փոփոխել նեցուկի դիրքը
կամ հենարան պատրաստել արմունկների համար։

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ։ Գնդացիի կաշունութիւնը հրա-
ձգութեան ժամանակ մեծ չափով կախումն ունի նեցուկի
ճիշտ հարստելուց և հողի մեջ ապահով ամրացնելուց։ Գնդա-
ցիները նեցուկի վրա պետք է պառկած ֆնա առանց թեքվելու։ Նոր
ուղղութեամբ կրակը մի նոր նպատակի վրա տեղափոխելու
տնհրաժեշտութեան դեպքում, յեթի աջալիսի տեղափոխումը
նկատելի չափով թեքում է գնդացիի դրութիւնը նեցուկի

վրա, հարկավոր ե նեցուկի տեղը փոխել և դնել հրաձգութ-
թյան նոր ուղղության վրա, (կատարվում ե նշանառուչի
ցուցումով նրա ոգնականի կողմից): Նեցուկները պետք ե
բավականաչափ (մինչև սահմանափակիչների հենարանները)
խոր մտնեն և ամուր մնան գետնի մեջ: Գնդացրի հաստման
համար ամենալավ գետինը հանդիսանում ե պինդ, ճիմով
ծածկված գետինը: Գնդացրի կոշտ գետնի վրա (սառած
կամ քարքարոտ) հաստելու անհրաժեշտության դեպքում՝
պետք ե գնդացրի հաստելուց առաջ քլուեգով գետնի մեջ
փոսեր փորել նեցուկների համար. Գնդացրի փխրուն և
թուլ գետնի մեջ (ձյուն, ավաղ) հաստելու ժամանակ ող-
տակար ե նեցուկի տակ տախտակի հենարան դնել նեցուկի
վտտների համար պատրաստած անցքերով. դրա համար պետք
ե վերցնել 3—4 սմ. հաստության, 45—50 սմ. լերկարու-
թյան և 12—15 սմ լայնության տախտակ, վորը պետք ե
գետնի մեջ ամրացնել փոքրիկ ցցերով, կամ պետք ե վերց-
նել հատակով վեր դրված փամփշտի դատարկ արկղ, ընկղ-
մելով գետնի մեջ:

78. Հրաձգության պատրաստվելը ծնկից, նստած և կանգ-
նած դրությամբ հնարավոր ե համապատասխան հենարան լինելու
դեպքում. ընդ սմին, կարելի յե հրաձգել ինչպես նեցուկի վրա-
յից, այնպես ել առանց նեցուկի: Հենարանը պետք ե կոշտ լինի
(քար, ծառ), վորովհետև կոշտ հենարանը գնդացրին կայունու-
թյուն չի տալիս և կարող ե նրա արտաքին մասերը մնասել. չա-
փաղանց փափուկ և փխրուն հենարանը (ավաղ) նույնպես ան-
հարմար ե, վորովհետև նրա վրա գնդացրին աքաղ ցածրանում ե:

Գնդացրի համար լավագույն հենարանը պինդ, ճիմով ծած-
կված գետնն ե: Կոշտ հենարան (ծառի կոճղ, ցանկապատ, պա-
տուհանի ներքնատախտակ) ոգտադործելու անհրաժեշտության
դեպքում այդպիսին նախապես պետք ե ծածկել մի վորևե բանով
(ճիմով, ավաղ կամ թեփ լցրած պարկով, դրատի կոլով և այլն):

79. Առանց նեցուկի հենարանից հրաձգության պատրաստ-
վելիս և հրաձգելիս գնդացրի նեցուկի վրա պետք ե աջնալիս
պառկած լինի, վոր հենարանը չխանգարի մեխանիզմների աշխա-
տելուն. դրա համար գնդացրի պատյանի լետեի մասով և ուղ-
ղություն տվող խողովակով պետք ե աջնալիս դնել հենարանի
վրա, վոր ամբողջ սակառը մնա հենարանի յետևում. սակառի
ներքեի պատուհանը պետք ե ազատ և դեռնից բավականաչափ
բարձր լինի. հենարանը չպետք ե խանգարի մխոցի և բռնակի

շարժումներին. նեցուկը կամ ազատ կախված ե հենարանի առ-
ջևում, յեթե հենարանը բարձր ե, կամ թե նեցուկը բոլորովին
անշատում են գնդացրից, յեթե հենարանը ցածր ե:

80. Նշանառուն հենարանին հարմարվում ե իր հայեցողու-
թյամբ, ինչպես ավելի հարմար ե հրաձգության համար. յեթե
հենարանը միաժամանակ ներկայացնում ե իբրև ծածկարան, ա-
պա պետք ե կարելի չափ ծածկարանին ավելի մոտ տեղա-
վորվել:

81. Գնդացրային համարների մյուս համարները հրաձգու-
թյունից առաջ տեղավորվում են.

Նեամառուի ոգնակամբ՝ աջ կողմից, փոքր ինչ գնդացրից
յետև, ըստ հնարավորության ծածկված, սակայն միշտ պատրաստ
արագ մոտենալու գնդացրին և նշանառուչին ոգնելու (գնդացրի
տեղափոխություն, փողի փոխարինում, խափանումների վերա-
ցում) կամ նրան փոխարինելու համար.

փամփշտակիրներ՝ գնդացրից վոչ հեռու, աջ կամ ձախ կող-
մից և յետև, սակայն առանց կապը կորցնելու գնդացրի հետ և
միշտ կազմ ու պատրաստ, իրենց հրացանների կրակով և սլի-
նով ոժանդակելու գնդացրին:

ՊԱՀԵՍՏԱՐԱՆԻ ՄԻԱՅՆԵԼԸ ՅԵՎ ԳՆԴԱՅՐԻ ԼՅՆԵԼԸ

Պահեստարանը միացնելու և գնդացրի լցնելու համար՝

Նեամառուի ոգնակամբ նշանառուին մատուցում ե պահեստա-
րանը, պահեստարանի կեռիքի յերկճիղը, դարձնելով դեպի ա-
ռաջ, իսկ ընդունիչը՝ դեպի ցած և յետ.

Նեամառուն աջ ձեռքով մխոցի բռնակը քաշում ե դեպի լետ
և ոգնականից ընդունելով պահեստարանը, դնում ե աջն գնդա-
ցրի վրա, պահեստարանի կեռիքի յերկճիղն ուղղում ե պատյանի
լետեի մասի վրա յեղած հենարանի փորատների մեջ և վերևից
թեթե սղմելով՝ պահեստարանի լետեի մասը սղմում ե ցած,
մինչև վոր պահեստարանի լետենը ճանկվում ե մղակով:

Պահեստարանը պետք ե ցած սղմել առանց պահեստարանի
վրա ավելորդ ուժ գործադրելու և առանց խփելու նրա վրա. յե-
թե թեթե սղմելով պահեստարանը ցած չի իջնում մինչև մղակը,
ապա նշանառուն պետք ե անշատի պահեստարանը և ստուգի,
թե արդյոք մինչև վերջը քաշված ե դեպի առաջ սակառի վերևի
պատուհանի վահանիկը և ճիշտ դրության մեջ ե հերթական
փամփշտը պահեստարանի ընդունիչի մեջ:

Թեյվ պահեստարանը գնդացրի վրա դրած ժամանակ հերթա-

կան փամփուօսք դեղիվս գտնվում և պահեստադրվում, այնուամենայնիվ գնդացիք լցված և լիվ գտնվում և ավսումսիկ կրակի ապահովիչ վսփի վրա:

Լցնելով գնդացիքը, նշանառուն աջ թևը տեղափոխում դրնում և կոթի ճտի վրա, իսկ ձախ ձեռքը՝ կոթի տակ:

ՆՇԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

83. Ձեռքի գնդացիքի համար իբրև նշաններ ծառայում են գլխավորապես հակառակորդի կրակային կետերը, նրա կրակային դիմադրություն շերտի փոքր տեղամասերը և ընդհանրապես այն նշանները, վորոնք ամենից կարևորներն են և հրաձիգներին խոչնդոտ են հանդիսանում կատարելու նրանց վրա դրված մարտական խնդիրը կամ վորոնք սպառնում են հրաձիգներին, նույնպես և հարևան հրաձգային ջոկերին, յեթե այդ հարկավոր և ըստ մարտի պարագայի: Ոգտվելով իր դուրսադարձությունից, արագաձգությունից և դիպկությունից, ձեռքի գնդացիքը կարող և հարվածել նաև հրացանաձիգների համար սովորական համարվող նշանները:

Ձեռքի գնդացիքի կրակը ամենից գործոն կրակ և հանդիսանում այն դեպքերում, յերբ այդ կրակը բացվում և անակնկալ, փոքր հեռավորություններից և ուղղված և ձգված նշանի յերաջնությամբ կամ շեղակի ուղղությամբ:

Նշանների ընտրության ժամանակ առաջին հերթին միշտ պետք և հարվածվի կառավարագույն նշանը, այսինքն, այն նշանը, վորը տվյալ բազային ամենից ավելի մեծ վտանգ և սպառնում, վորն ամենից ավելի մեծ դիմադրություն և ցույց տալիս կամ ընդհանրապես ամենից ավելի մեծ չափով խանգարում և մարտական խնդրի կատարմանը:

Այդպիսի նշաններից պետք և ընտրել ամենամեղմունք, ալսինքն, ամենից մոտ գտնվող և ամենից ավելի հեշտ խոցելի նշանը:

ԿՐԱԿԻ ՏԵՍԱԿԻ ՅԵՎ ԿՐԱԿ ԲԱՆԱԼՈՒ ՄՈՄԵՆՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

84. Ձեռքի գնդացիքը կարող և կրակել.

ա) նորմալ հերթերով՝ 5—6 ձիգ, պարբերական ընդհատումներով:

բ) կարճ հերթերով՝ 2—3 ձիգ:

գ) անընդհատ կրակով, տևողությունը նախած պարագային և

դ) հատ-հատ ձիգերով:

85. Գնդացիքին կրակի սովորական յեղանակը հանդիսանու և նորմալ հերթերով ընդհատումներով կրակը. այդ ընդհատումն. րն անհրաժեշտ են նշանառությունն ստուգելու և վերականգնելու համար, պահեստաբանը և փողը փոխելու համար: Այդպիսի պայմաններում ձեռքի գնդացիքի ամենից արագ և արդյունավետ կրակը կարելի չի ընդունել 90—100 ձիգը մեկ ռոպելում:

86. Ձեռքի գնդացիքից կարճ հերթերով հրաձգությունը մարտում կիրառվում և փամփուշտ տնտեսելու նպատակով, յերբ նշանը կարող և հարվածվել փոքր թվով ձիգերով, նաև փորձնական հրաձգության ժամանակ, յեթե վայրը նպաստում և դիտողությունը:

87. Անընդհատ կրակ՝ պահեստաբանը պահեստաբանի յետևից, մինչև 150 ձիգ մեկ ռոպելում, ձեռքի գնդացիքը կարող և տալ շատ կարճ ժամանակվա (2—3 ռոպելից վոշ ավելի) ընթացքում: Առանց ընդհատումների հրաձգության ժամանակ նշանառությունն արագ խախտվում և, նշանառուն դժվարությամբ և կարողանում հետևել նշանառության գծին և գնդացիքը պահել ճիշտ նշան բռնած դրություն մեջ: Բացի դրանից, յերկարատև անընդհատ հրաձգությունն արագ շրկացնում և ձեռքի գնդացիքի փողը, վորի հետևանքով հատիկի շուրջն յեղած ողն սկսում և ուժեղ կերպով շարժվել, վորպիսի հանգամանքը նույնպես դժվարեցնում և նշանառությունը: Փողի շրկանալով, փողի լայնանալու հետևանքով գնդակների հետագծերն աստիճանաբար սկսում են ցածրանալ: Իսկ շատ լիստ շրկանալու դեպքում գնդակները կարող են դուրս գալ ակոսներից և անկանոն թռչել, ուստի յերկարատև անընդհատ կրակն ընդհանրապես չի բուլլասրվում:

Գնդացիքից լիակատար լարված հրաձգություն տեղին և պահանջել միմիայն հատուկ կրիտիկական ռոպելներին, յերբ այլ միջոց չկա վրա տվող թշնամու մոտալուստ գրոհը յետ մղելու կամ թշնամու ջախջախումն ավարտելու համար:

88. Ձեռքի գնդացիքից հատ-հատ ձիգերով հրաձգությունը մարտում կիրառվում և իբրև բացառություն, թագցնելու համար գնդացիքը և նրա գտնված տեղը և մոտավոր տարածություններից ամենամանր նշանները գնդակոծելու համար, յերբ այդպիսի նշաններ հարվածելու համար պահանջվում և՛ կատարել մանրակրկիտ նշանառություն և ճիշտ ձիգ:

89. Կրակ բանալու ամենաձեռնառու մոմենտներն են.

ա) յերբ նշանը կտրելի չի հարվածել անսպասելի կերպով, թշնամուն հանկարծակիի բերելով:

բ) յերբ նշանը կուտակվում է, թեև կրակի տակ է դնում, կամ ամբողջ հասակով վեր է բարձրանում:

գ) յերբ նշանն ավելի պարզ է յերևում (որինակ, ավելի լավ է լուսավորված):

ՆՇԱՆՈՅԻ ՅԵՎ ՈՒՂՂԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՀԱՄԱՐՈՒՄԸ

90. Նշանոցի բարձրությունն ընտրելիս դեկավարվել մինչև նշանն յեղած հեռավորությունը, ուղղորդության առնելով յեղանակը:

Յեթե հեռավորությունը չի մատնանշված, ապա նշանառուն պետք է ինքն աչքաչափով հեռավորությունը վորոշի:

91. Նշանոցը մի վորոշ բաժանման (խազի) վրա հաստեղծ համար հարկավոր է գնդացրի կոթի անկյունը հենել գետնին և ձախ ձեռքով պահելով կոթի սակից, աջ ձեռքի բութով և ցուցամատով հուպ տալ անրիկի մղվակները, անրիկն առաջ տալ նշանոցի կոճղակի վրայով, մինչև վոր անրիկի առջևի յեղը համընկնի նշանոցի քանոնի հարկավոր խազի վրա, վորից հետո ազատ թողնել մղվակները:

92. Նշանոցային քանոնի վրա բաժանումներն արված են յուրաքանչյուր հարյուր մետրից հետո, ըստ վորում, քանոնի աջ կողմում խազված են կենտ թվերը, իսկ ձախ կողմում՝ զույգ թվերը:

Կարճ խազերը ցույց են տալիս միջանկյան հեռավորությունները յուրաքանչյուր 50 մետրից հետո:

93. Ուղղանը հաստեղծ համար հարկավոր է գնդացրի կոթի անկյունը հենել գետնին, դնել նշանոցային քանոնն ուղղաձիգ դրությամբ, և աջ ձեռքի մատներով բռնելով պատվող պտուտակի գլխից, պտտեցնել այն. ուղղանն աջ շարժելու համար պտուտակը պետք է տալ դեպի աջ, իսկ ձախ շարժելու համար պտուտակը պետք է տալ դեպի ձախ, մինչև վոր նշանոցային քանոնի կտտարի վրայի խազն համընկնի ուղղանի հարկավոր խազի վրա, վորից հետո նորից նշանոցային քանոնը պետք է դնել կոճղակի վրա:

Ծանոթություն: Յեթե հնարավոր չի լինում պտտվող պտուտակը մատներով պտտեցնել, ապա պետք է գործել պտուտակիչով, նրա լիստը (բերանը) մտցնելով պտուտակի գլխի կտրուկի մեջ:

97. Ուղղանի 1 բաժանումով տեղափոխումն այս կամ այն կողմը փողանցքի առանցքը (հետևաբար նաև գնդակը) նշանա-

ռությամբ գծից թեքում է միևնույն կողմը մոտավորապես հրաձգության հեռավորություն 0,002-ի չափով (յերկու հազարերորդական մասը), այսինքն՝ 500 մ. վրա հրաձգելիս մոտ 1 մետր, 1000 մ. վրա հրաձգելիս՝ մոտ 2 մետր և այլն. յերկու խազը փողանցքի առանցքը (նաև գնդակը) թեքում են յերկու անգամ ավելի չափով, 3 խազը՝ յերեք անգամ ավելի չափով և այլն: Այսպիսով, վորպեսզի 500 մ. վրա հրաձգելիս գնդակը 6 մ. այս կամ այն կողմը թեքվի, պետք է ուղղանը 6 խազով, իսկ 100 մ. վրա հրաձգելիս՝ 3 խազով տեղափոխել միևնույն կողմը:

95. Ուղղանի ալիգ տեղափոխությունն անհրաժեշտ է լինում հակաճեղքող զործելու գնդակի թեքման վրա, վորն առաջ է գալիս դերիվացիայից (շեղումից) և կողքից փչող քամուց, գնդացրի մարտի (սփելու) փոփոխվելուց, նույնպես և հրաձգության լայնակի ուղղությունը շարժվող նշանների նկատմամբ հարկավոր կանխումն ստանալու համար: Ուղղվելով ուղղանի տեղափոխումներով փողանցքի առանցքը նշանառության գծից այս կամ այն կողմը թեքելու հնարավորությունից, նշանառուն հնարավորություն ունի հրաձգության ժամանակ գնդակները թեքելու այս կամ այն կողմը, առանց տեղափոխելու նշանառության կետը, այսինքն՝ միշտ նշան բռնելով հենց նշանին (տես §§ 123, 124, 126 և 127):

Ն Շ Ա Ն Ո Ւ Ռ Ի Թ Յ Ո Ւ Ն

96. Գնդացրը նշանին ուղղելու համար հարկավոր է.

ա) առանց արմունկները գետնից կտրելու, աջ ձեռքով կոթը ձիշտ բռնել այնպես, վոր միջամատով վեր բարձրացվի ավտոմատիկ ապահովիչի յելունը, իսկ ցուցամատն անցկացնել ձգանի կամրջակի մեջ, պահելով ձգանի առջևում. ձախ ձեռքով ցածից կոթը վեր բարձրացնել և կիպ դեմ տալ աջ ուսին. ընդամենն անհրաժեշտ է, վոր ձախ ձեռքի արմունկն ամուր հենարան ունենա, իսկ աջ ձեռքն ազատ լինի կոթն ուսին դեմ տված դրություն մեջ պահելուց և արմունկով հենված լինի գետնին.

բ) աջ աչքով նայելով նշանոցի դիտոցի միջոցով դեպի հատիկի դադաթը, ուսի և կոթի շարժումով գնդացրին ուղղել այնպես, վոր տեսողության ճառագայթը (նշանառության դիժը) անցնի նշանոցի դիտոցի մեջտեղում գետնի վրա և նրա կողերին հավասար հատիկի դադաթի վրայով և հենվի նշանառության կետին:

Ծանոթություն. 1. Ձախ աչքի դարդացած տեսողություն ժամանակավոր ձեռնարկ—4

ուսանցող հրաձիգներին համար թույլատրվում է կոթը ձախ ուսին դեմ տալ:

Չ. Կոթն ուսին դեմ տալու և հրաձգության ժամանակ գրնդացրին կաշուսեթյուն տալու համար հարկավոր է ողտագործել փոկը: Դրա համար սովորական գնդացրային փոկը պետք է մի փոքր լերկարացնել և լետեի ծայրում մերք պատրաստել, փոր նշանառուն հագցնի իր աջ վոտքին:

Փոկից ողտվելիս՝

ա) փոկի լերկարությունը պետք է հարմարեցված լինի լուրաքանչյուր նշանառուի համար այն հաշվով, փոր վոտքն աղատ մեկնելիս փոկը լրիվ ձգվի և ապահովի հոստալի նշանառությունը, կոթը պետք է առանց ձեռքերի ողնության կիսկ կպած մնա ուսին:

բ) ձգված փոկը չպետք է գնդացրը մի կողմ թեքել: փոկը պետք է ձգել գնդացրի պատյանի տակից և ճիշտ նրա ուղղությամբ, դրա համար փոկի առջևի ծայրն ամրացնում են վոչ թե գնդացրի սովորական վերևի (պատյանի ձախ կողմում գանվող) փոկողից, այլ այն լրացուցիչ փոկողից, փորն ամրացված է ցածից գնդացրի պատյանի վրա՝ պահեստարանի առջևում հագցրած հավելյալ ողից. հնարավոր է նույնպես փոկը պատյանի տակից ամրացնել նեցուկին:

Նշանառության ժամանակ նշանառուն իր աջ վոտքի դրությամբ կանոնավորում է փոկի ձգվածությունը. ընդ սմին, գնդացրի լետում պատկած նշանառուն կարող է նշանի նկատմամբ ավելի ուղիղ դիրք ունենալ (առանց կիսադարձի):

97. Նշանառության կետի ընտրությունը կատարվում է այն հիմունքներով, փոր շաբաղրված է «Հրահանգ հրաձգային գործի» լերկորդ մասի 47—52 հոդվածներում:

Ընդհանուր կանոնն է. մանր նշաններին կրակելիս միշտ պետք է հատիկը ցածից մոտեցնել գնդակոծվող նշանի կամ բնագծի ներքևի լերկացող լեզրի տակին:

ՀՐԱՉԳՈՒԹՅՈՒՆ ԿՍՏԱՐԵԼԸ

98. Ձեռքի գնդացրից կրակ բանալու համար հարկավոր է ցուցամատով սահուն աղմեկ վայրիջուց ձգանը և այլևս ձգանը բաց չթողնել, քանի դեռ հարկավոր է կրակել:

99. Հերթով հրաձգելիս սխտեմաբար ընդհատումներ անելու համար հարկավոր է կարճ ժամանակով բաց թողնել ձգանը, ա-

ռանց փոխելու գնդացրի դրությունը և նշանառությունը: Գրնդացրորդը մշտական պրակտիկայով պետք է իր մեջ ճարտարություն և հմտություն մշակել՝ հերթերով (նորմալ և կարճ) աղալիս հրաձգություն կատարելու համար, նույնպես և հերթերն արձակելու ժամանակ նշանառության գիծը պահպանելու և ընդհատումների ժամանակ արագորեն նշանառությունն ուղղելու համար:

Ընդհատումների տևողությունն արվում է, լեխելով նշանառության և հրաձգության ճշտելու պայմաններից, սակայն պետք է հաշվի առնել նաև կրակի լարվածության աստիճանը, լեխելով պարագայի պայմաններից:

100. Ձեռքի գնդացրից հրաձգությունն, իբրև կանոն, պետք է վարել մի կետի վրա, առանց արհեստական ցրման, նկատի ունենալով, փոր գնդացրորդի համար դժվար է ճիշտ կրակ վարել անընդհատ և սահուն, ցրումով ըստ ճակատի: Կայն նշանների գնդակոծումն ըստ ճակատի կատարվում է սխտեմաբար նշանառության կետը տեղափոխելով նշանի լերկացումթյամբ, նրա մեկ թևից մինչև մյուս թևն այն հաշվով, փոր դիպումներն հավասարապես բաշխվեն ամբողջ ճակատի վրա կամ նշանի տարբեր տեղամասերի և կետերի վրա, լեխելով նրանց հարվածվելու կարևորությունից: Այդ տեղափոխումների մեծությունը պետք է համապատասխան լինի ըստ լայնության միջուկային շերտի նորմալ մեծությանը. մերձավոր տարածությունների վրա կրակելիս նշանառության կետի տեղափոխումները պետք է ավելի փոքր լինեն, իսկ հեռու տարածությունների վրա կրակելիս պետք է ավելի մեծ լինեն (տես §§ 109 և 111):

Ճակատով կրակի ասյալիս բաշխման ժամանակ նշանառության փոփոխումը կատարվում է ուսը կամ մարմինն աստիճանաբար մի կողմ տալով, առանց նշանառությունը կամ գնդացրի դրությունը փոփոխելու:

101. Կրակը մեկ նշանից մյուսի վրա տեղափոխելու ժամանակ նշանառությունը փոփոխվում է հետևյալ կերպ.

ա) հեռավորությամբ (բարձրությամբ) փոքր չափով փոփոխելու դեպքում՝ արմունկներն իրարից հեռացնելով կամ միմյանց մոտեցնելով:

բ) ճակատով (լայնությամբ) փոքր չափով փոփոխելու դեպքում՝ ուսը կամ մարմինն աջ կամ ձախ տալով:

գ) հեռավորությամբ և միաժամանակ ճակատով փոքր տեղափոխումներ կատարելու համար՝ ուսը կամ մարմինը մի կողմ տալով և արմունկները միմյանց մոտեցնելով կամ իրարից հեռացնելով:

Բոլոր դեպքերում աչքը չպետք է հեռացնել նշանից և կոթն ել չպետք է իջեցնել ուսից:

102. Յեթե կրակը տեղափոխելու համար հարկ է լինում նեցուկների տեղը փոխել, ապա նշանառուն ուսից իջեցնում և կոթը և գնդացիքը ձեռքից բաց չթողնելով, նոր դրութիւն է ընդունում նշանի ուղղութիւնը. այդ նույն ժամանակ նշանառուի ողնականը փոխում է նեցուկների տեղը, նեցուկներին տալով գրնդացիքին խոտորնակ (լայնակի) ուղղութիւն:

103. Նեցուկից կրակելիս գնդացիքն ավելի կայուն դարձնելու համար նեցուկի փոտները միշտ պետք է խոտորնակի ուղղութիւնը ամրացված լինեն գնդացիքի ուղղութիւն նկատմամբ և փոքր ինչ պետք է թեքված լինեն դեպի յետ. դրա համար նշանառուն կրակելիս պետք է գնդացիքը քաշի դեպի իրեն, կոթն ամուր սղմելով ուսին:

104. Ավտոմատիկ հրաձգութիւնից հատ-հատ ձիգերով հրաձգութիւն անցնելու համար պետք է դադարել ձգանի վրա սղմելուց, և յետ քաշելով պահեստարանի մղակը, հանել պահեստարանը: Պրանից հետո պետք է հատ-հատ լցնել առանձին ձիգ կատարելու համար, պարզապես ձեռքով սակառի վերին պատուհանով փամփուշը մտցնելով փամփշտանոցը, նախապես յետ քաշելով բռնակը:

105. Հատ-հատ ձիգերով հրաձգութիւնից ավտոմատիկ հրաձգութիւն անցնելու համար պետք է յետ քաշել բռնակը և պահեստարանը միացնել գնդացիքին:

106. Նշանառուի ողնականը հրաձգութիւն ժամանակ դիտում է հրաձգութիւն հետևանքները և իր դիտողութիւնները մալին գեկուցում է նշանառուին:

ԿՐԱԿԻ ԴԱՆԱՐԵՑՆԵԼԸ

107. Կրակը ժամանակավորապես դադարեցնելու համար բաժական է ալլիս վալրիշուց ձգանը չսղմել, ձեռքը հեռացնել կոթի ճախից և կոթի անկույնը դնել դեպի:

108. Հրաձգութիւնը նորից պատրաստվելու համար հարկավոր է աջ ձեռքով բռնել կոթի ճախից, միջամատով սղմելով ապահովիչի լիւնը և ցուցամատն անցկացնելով վալրիշուց կամրջակի մեջ. ձախ ձեռքով կոթը գետնից բարձրացնել և դեմ տալ ուսին (վերամբարձից ոգտվելու դեպքում ուսը մոտեցնել կոթին, իսկ ձախ ձեռքով բռնել վերամբարձի մուֆտայից):

109. Ձեռքի գնդացիքը դատարկելու համար նշանառուն գրն

դացիքի կոթը գետնին դնելով և նշանացի անրիկը և ուղղանը դնելով մշտական հաստման վրա, աջ ձեռքով յետ է քաշում պահեստարանի մղակը, իսկ ձախ ձեռքով հանում է պահեստարանը և տալիս է ոգտականին, և ապա, աջ ձեռքով բռնելով կոթի ճախից, միջամատով սղմում է ապահովիչի լիւնը, իսկ ցուցամատով սղմում է վալրիշուց ձգանը, վորպեսզի շարժական մասերը տանի առջևի դրութիւնը և թուլացնի լիտադարձ—մարտական զսպանակը:

ԿՐԱԿ ՎԱՐԵԼՈՒ ՏԵՆԵԿԱՆ ՄԱՐՑՈՒՄ

110. Ձեռքի գնդացիքից կրակ վարելու տեխնիկան, ալլինքն նրա մարտական գործադրութիւն տեխնիկան մարտական պարագայի զանազան պայմաններում զանազան նշաններ գնդակոծելու ժամանակ, բնորոշվում է նրա մարտական և ձգաբանական (բալիստիկական) հատկութիւններով:

Ձեռքի գնդացիքի ձգաբանական հատկութիւնները քիչ բանով են տարբերվում հրացանի ձգաբանական հատկութիւններից: Ձեռքի գնդացիքից արձակած ամեն մի առանձին գնդակի թռիչքը լինթարկվում է միևնույն որոշմաներին և կախումն ունի նույն պատճառներից, ինչ և հրացանից կրակելու դեպքում:

Սակայն ձեռքի գնդացիքից հերթերով կրակելու դեպքում, նրա նշանառութիւնն անփոփոխ և միակերպ չի մնում յուրաքանչյուր արձակած գնդակի համար, այլ ամեն մի գնդակ արձակելուց հետո նշանառութիւնն առավել կամ նվազ չափով խախտվում է և փոփոխվում է սղմանական ձգի համեմատութիւնը, ուստի ձեռքի գնդացիքից կրակելու ժամանակ ձիգերի ցրումը սովորաբար փոքր ինչ ավելի մեծ կլինի, քան հրացանից կրակելու ժամանակ:

Նկատի առնելով գնդացիքից կրակի հզորութիւնը, ալլայիս ավելացած ցրումը վոչ միայն չի նսեմացնում ձեռքի գնդացիքի մարտական նշանակութիւնը, այլև շատ դեպքերում նույնիսկ ավելի ձեռնառու կլինի, որինակ, մինչև նշանը յեղած հեռավորութիւնը վոչ ճիշտ վորոշելու, խմբակային նշան գնդակոծելու, ճակատով և խորութիւնը ցրված նշան գնդակոծելու ժամանակ և այլն:

111. Նորմալ հերթերով (լավ նշանառու) հրաձգելու ժամանակ ձեռքի գնդացիքի ձիգերի ցրման միջուկը (միջին, կրթ թվերով) հետևյալ չափերն ունի (մետրերով).

Հեռավորութիւնը	200	400	600	800	1000
Միջուկն ըստ բարձրութիւն և					
լայնութիւն	0,5	1	1,5	2	2,5
Ըստ հեռավորութիւն	225	200	150	125	100

Կարճ հերթերով կրակելիս ձեռքի գնդացրի կրակն ալիւրի կուտակ և կենտրոնացված է լինում, և, հետևաբար, ցրման միջուկի չափերը համապատասխանորեն նվազում են:

Հատ-հատ ձիգերով կրակելիս ձեռքի գնդացրի կրակը, շնորհիվ գնդացրի կայունության, քիչ բանով և զիջում հրացանային կրակին:

ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

112. Ձեռքի գնդացրը մերձավոր մարտի զենք է: Մերձավոր տարածությունների վրա ձիգերի ցրումը խորությունամբ լիառատ ծածկում է նշանոցի հաստման մեջ կատարված հավանական սխալները: Ուստի, ձեռքի գնդացրից, քնդհանրապես, փորձնական հրաձգություն չպետք է կատարել, այլ հարկավոր է նշանոցի իսկական հաստումը գտնել անմիջականորեն հարվածող հրաձգության ժամանակ, խնամքով դիտելով գնդակների անկումը և առաջին կամ հատուկ կոնտրոլ հերթերի հետևանքները և այդ դիտողությունների հիման վրա ճշտել նշանոցի և ուղղանի հաստումը: Ընդ սմին, յեթե դիտողությունը կտա պարզ չհաստատվող կամ անդրանցումներ, ապա համապատասխանորեն նշանոցը պետք է ավելացնել կամ պակսեցնել 100 մ. (կամ 200 քալերով, յեթե նշանոցը քալերով է):

ՀԱՐՎԱԾՈՂ ՀՐԱՊԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

113. Յերբ վստահություն կա, վոր նշանը ճանկված է ձիգերի խուրձի միջուկով, անցնում են հարվածող հրաձգության, դիտելով կրակի արդյունքները, ճշտելով նշանոցը, ուղղանը և նշանառություն կետերը:

Հարվածող հրաձգությունը կատարվում է նշանի ամբողջ ճակատի վրա, իսկ յեթե նշանը խորություն ունի (ավելի, քան ըստ հեռավորության ցրման միջուկային շերտի մեծությունը), ապա նաև խորությունամբ: Կրակի լարվածությունն ու տեղությունը կախումն ունին նշանի կարևորությունից և խոցելիության աստիճանից և այլ պայմաններից:

ՄԻԱՅՆԱԿ ՅԵՎ ԽՐԱՊԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՆՇԱՆՆԵՐԻ ԲՆԱԳԾԵՐԻ ՅԵՎ ԲՈՂԱՐԿՆԵՐԻ ԳՆԴԱԿՈՍՈՒՄԸ

114. Միայնակ նշանը, վոր կարող է հարվածվել փոքր թվով ձիգերով, ավելի ձեռնառ յե գնդակոծել կարճ հերթերով, իսկ յեր-

բհմն ևլ նույնիսկ հատ-հատ ձիգերով, վորպեսզի չմատնվի գրնդացրի դասավորման տեղը:

115. Խմբակային նշանը, յերբ հարկ չկա նշան բռնելու նրա յուրաքանչյուր անանձին կերպարանին, հարկավոր է գնդակոծել նույնակ հերթերով, իսկ բացառիկ դեպքերում նաև անընդհատ կրակով, նայած նշանի կարևորությանը, նրա վստահավորությանը, հեռավորությանը, նայած թե նրան ինչ արագություն անհրաժեշտ է հարվածել:

116. Նեղ նշանը, վորն իր լայնությունամբ, բարձրությամբ և խորությամբ ավելի մեծ չի, քան ձիգերի բնական ցրման միջուկի համապատասխան չափերը (ոճաչար, միաշար կամ զուգաշար սյուն), գնդակոծվում է նշանառության մեկ կետով:

117. Լայն նշանը, վորի ճակատի յերկարությունն ավելի մեծ է, քան ըստ լայնության ցրման միջուկի չափերը (շղթա, յերամաշար, թևի կողմը դարձած զորասյուն) գնդակոծ վոր ամբողջ լայնությամբ, նշանառության կետն առանձնաբար յեվ հավասարաչափ տեղափոխելով նշանի մեկ թևից դեպի մյուս թևը: Ընդ սմին, հենց նշանառության կետերի տեղափոխումը պետք է համակերպել ձիգերի ըստ լայնության ցրման միջուկի չափերին ավյալ հեռավորության վրա (տես § 109):

Մերձավոր հեռակայությունից հակառակորդի գրոհը յետ մղելիս, նույնպես և իր ջոկի գրոհն անմիջականորեն նախապատրաստելիս թուլատրելի յե լայն նշանի վրա կրակ վորել տեխնիկան ցրում կատարելով նշանի ճակատի յերկարությամբ:

Այս դեպքում կրակը վարում են կամ յերկար հերթերով (8—12 ձիգ), արհեստական կերպով ավելացնելով ձիգերի խորձի ցրումն ըստ լայնության, ուսն ու կոթը թույլ ու սահուն կերպով շարժելով այս կամ այնպես, վոր մեկ հերթի տակ ընկնեն նշանի մի քանի կերպարանները, կամ նույնիսկ կրակը վարում են անընդհատ կերպով նշանի ամբողջ լայնություն վրա:

118. Խոր կամ ավելի մեծ տարածության վրա ցրված նշանը, քան ըստ հեռավորության ցրման միջուկն է, գնդակոծվում է նշանոցի յեքիտ կամ յեքի հաստուններով, նայած նշանի խորություն և ըստ հեռավորության ցրման միջուկի չափերին:

119. Յեթե նշանը բաղադրված է տեսանելի բնագծով (խրամա, ցանկապատ, թփուտի յեզր և այլն), ապա այդ բնագիծը կամ քողարկը ծառայում է իբրև նշան, իսկ նրանց ստորոտը ծառայում է իբրև գիծ՝ նշանառության համար:

ԱՆԱԿԵԿԱԼ ՀԱՅՏՆՎՈՂ, ԱՐԱԳ ԹԱԳՆՎՈՂ ՅԵՎ ՇԱՐԺՎՈՂ
ՆՇԱՆՆԵՐԻ ԳՆԴԱԿՈՇՈՒՄԸ

120. Մարտական պարագայում, մանավանդ հակառակորդից այնպիսի հեռավորությունների վրա, չեղբ ձեռքի գնդացրի կրակը կարող է ամենից գործոնը լինել, հազվագյուտ դեպքերում նշաններն իրենցից կենդանիացնեն անշարժ, պարզ չեղացող կերպարաններ կամ խմբակներ: Մեծ մասամբ դրանք կլինեն մարտադաշտի զանազան տեղերում անսպասելիորեն և կարճ ժամանակով հայտնվող նշաններ, վորոնք արագ կթաղնվեն վայրի ծալքերում. դրանք կլինեն ավելի կամ նվազ արագությունը անդադրվող նշաններ:

Մարտում ձեռքի գնդացրից արդարև նշանների գնդակոծումը հնարավոր է լուրջ այն պայմաններում, չեղբ՝

ա) գնդացրին հանձնված շերտում մարտադաշտի վրա ամենառաջադիր և անընդհատ դիրտողություն և սահմանված.

բ) արագորեն ճանաչում և գնահատում են անակնկալ հայտնվող նշանները.

գ) արագորեն վորոշում են մինչև այդ նշանները չեղած հեռավորությունները.

դ) արագորեն ընտրում և հաստատում են նշանոցը, ուղղանը և նշանառություն կետը և

ե) արագորեն և ճարպիկորեն (ավտոմատիկ կերպով) կատարում են կրակ բռնալու համար անհրաժեշտ բոլոր նվազները.

Այդպիսի կրակ վարելու ունակություններ կարելի չե պատվաստել միմիայն համառ սխտեմատիկ պրակտիկայով:

121. Շարժվող նշանների վրա հրաձգությունը, բացի դրանից, պահանջում է նշանոցը կամ ըստ բարձրության նշանառություն կետը համապատասխան ձևով փոխել, չեղբ նշանը շարժվում է հրաձգության ուղղությունը (հարձակվում կամ նահանջում է) և փողանցքի առանցքը համապատասխան ձևով թեքել նշանառության քիչ, ուղղանը տանելով աջ կամ ձախ, կամ նշանառության կետը դուրս բերելով մի կողմ, չեղբ նշանը շարժվում է հրաձգության լայնակի ուղղությամբ:

122. Յեղբ նշանը շարժվում է հրաձգության հարթության մեջ (ուղղությունը), ապա այդպիսի նշանն ըստ ելույթի պետք է գնդակոծել նույն ձևով, ինչպես վոր անշարժ նշանը, սակայն պետք է հիշել, վոր հրաձգության պատրաստվելու, նշանոցն ու ուղղանը հաստեղծ և նշանառության ժամանակամիջոցում նշանը կարող է իր տեղը բավականաչափ փոխել. նշանն իր տեղը կա-

րող է փոխել այնքան ավելի մեծ չափով, վորքան ավելի մեծ է նրա շարժման արագությունը, ուստի այդպիսի նշանի վրա պետք է հրաձգություն սկսել վոր թե այն նշանոցի հաստեղծով, վորը համապատասխանում է հայտարարված նշանի հեռավորությանը, այլ այն հեռավորությանը համապատասխանող նշանոցով, վորտեղ նշանը կարող է գտնվել կրակ բռնալու մոմենտին:

123. Յեղբ հրաձգության հարթության շարժվող նշանը բավական ժամանակ մնում է գնդակոծման տակ, ապա, հետևաբար, մինչև նշանն չեղած հեռավորությունն և անընդհատ և զգալիորեն փոփոխվում է, ուստի այդպիսի նշանի վրա հրաձգելիս նշանոցի հաստեղծը հարկավոր է սխտեմատիկ փոփոխել, նախած նշանի շարժման ուղղությանը և արագությանը. ընդ սմին, նշանոցը պետք է փոփոխել՝ հետևել նշանների նկատմամբ մի խազով, հեծյալ նշանների նկատմամբ՝ միանգամից 2—3 խազով:

124. Մինչև 100 մ. սահմաններում հակառակորդի արագ նահանջող հետևակի և մինչև 600 մ. սահմաններում նրա մոտեցող կամ հեռացող հեծելազորի վրա, չեղբ ժամանակ չկա նշանոցը փոխելու, ձեռքի գնդացրով կարելի չե կրակել միևնույն նշանոցով, սակայն պետք է սխտեմատիկաբար տեղափոխել նշանառության կետն ըստ բարձրության (նշանի ստորոտից մինչև գագաթը և ընդհակառակը), նախած նշանի հեռավորությանը, շարժման ուղղությանը ու արագությանը:

125. Յեղբ նշանը շարժվում է հրաձգության լայնակի կամ շեղակի ուղղությամբ, ապա մինչև գնդակի նշանին հասնելը նշանը կարող է այնքան տեղափոխվել, վոր բոլորովին դուրս գա նրա վրա ուղղված ձիգերի խճրձից, և վորքան ավելի մեծ լինի մինչև նշանը չեղած հեռավորությունը և նշանի շարժման արագությունը, այնքան ավելի մեծ չափով նշանը դուրս կգա նրա վրա ուղղված ձիգերի խճրձից, ուստի այդպիսի նշանները հարկաժեշտ համար գնդակները պետք է ուղղել վոր թե նշանին, այլ նշանից այնքան առաջ, վորքան կարող է նշանը տեղափոխվել գնդակի թուխքի ընթացքում:

Ձեռքի գնդացրով կրակելիս այդ կանխումը կարելի չե ստանալ կամ ուղղանի համապատասխան տեղադրվածով նշան բռնելով նշանին, կամ թե նշանառության կետը համապատասխան չափով դուրս տանելով շարժվող նշանի առջևը:

126. Ձեռքի գնդացրով հրաձգելիս հարկավոր կանխումն ստանալու համար զարելի չե ղեկավարվել ստորե բերվող կրճատ տղրաակով:

Գնդակի թուխքի ընթացքով նշանը տեղափոխվում է (մետրերով և ուղղանի հաղարկորդական բաժանումներով).

Հեռավորությունը	200 մ.	400 մ.	600 մ.	800 մ.	1000 մ.
Հեռակալը քայլով	0,5 մ.—2 $\frac{1}{2}$ հազ.	1 մ.—2 $\frac{1}{2}$ հազ.	1,5 մ.—2 $\frac{1}{2}$ հազ.	2,2 մ.—3 հազ.	3 մ.—3 հազ.
» վազով	0,7 մ.—3 $\frac{1}{2}$ հազ.	1,5 մ.—4 հազ.	2 մ.—3 հազ.	3 մ.—4 հազ.	4 մ.—4 հազ.
Ձիավազը քայլով	0,6 մ.—3 հազ.	1,2 մ.—3 հազ.	2 մ.—3 հազ.	2,5 մ.—3 հազ.	3,5 մ.—3 $\frac{1}{2}$ հազ.
» վազով	1 մ.—5 հազ.	2 մ.—5 հազ.	3,5 մ.—6 հազ.	5 մ.—6 հազ.	7 մ.—7 հազ.
» սրալնով	2,5 մ.—12 հազ.	5 մ.—12 հազ.	8 մ.—13 հազ.	12 մ.—15 հազ.	16 մ.—16 հազ.

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.—1. Այնպիսի նշաններ գնդակոծելու դեպքում, վորոնք շարժվում են վոչ թե հրաձգության լայնակի ուղղությամբ, այլ շեղակի ուղղությամբ՝ մի վորոշ աս-կյան տակ պետք է վերցնել համապատասխանորեն ավելի վորք կանխում:

2. Հեծյալ նշաններ գնդակոծելու դեպքում, իբր հարկավոր կանխումն ստա-նալու համար ուղղանի բաժանումները չեն բավականացում, կանխումն ավելի հարմար է վորոշել վոչ թե մետրերով, այլ ձիու մարմնով, ձիու մարմնը հաշ-վելով 2 մետր:

3. Դեկավազելի գնդացրի ուղղանից ողավելու դեպքում անհրաժեշտ է նկատի ունենալ վոր նրա բաժանումներն արված են յուրաքանչյուր լեքկու հազարե-րորդականից հետո:

ՀՐԱՋՂՈՒԹՅՈՒՆ ՔԱՄՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

127. Հրաձգության հարթության ուղղության (հակառակ կամ ուղեկից) փչող քամին (նույնիսկ ուժեղ) ձեռքի գնդացրով կրա-կելիս մինչև 1000 մ. հեռավորությունների վրա շատ աննշան աղդեցություն է գործում գնդակի թռիչքի վրա, միջին գնդակի թռիչքի հեռավորությունը փոփոխելով ընդամենը մի քանի տաս-նյակ մետրի չափ, ուստի կարելի չէ հաշվի չառնել:

128. Կողքի քամին, վորը փչում է հրաձգությանը լայնակի ուղղությամբ և նույնիսկ մի վորոշ անկյան տակ, կարող է գըն-դակի թռիչքի վրա այնքան դժալի աղդեցություն գործել, թե-քելով գնդակն սկզբնական ուղղությունից մի կողմ, վոր ձիգերի ամբողջ խորձը կարող է անցնել նշանի կողքից:

Այդ դրությունից խուսափելու համար հարկավոր է փո-ղանցքի առանցքը նշանի ուղղությունից թեքել դեպի աջ կողմը, վոր կողմից քամին է փչում, յեղնելով քամու ուժից և հրաձգու-թյան հեռավորությունից:

Ձեռքի գնդացրով կրակելիս փողանցքի առանցքը կարելի չէ թեքել կամ համապատասխանորեն տեղաշարժելով ուղղանը, նշան բռնելով հենց նշանին, կամ թե նշանառության կետը դուրս ա-նելով նշանից մի կողմ:

129. Կողքի քամու աղդեցության վրա հակաանդործելու հա-մար պահանջվող անհրաժեշտ ուղղումը (մետրերով և ուղղանի հազարերորդական բաժանումներով) կարելի չէ վորոշել ստորե բերվող կըճատ աղյուսակով:

Կողքի չափավոր քամու ժամանակ	Հեռավորությունը մետրերով				
	200	400	600	800	1000
Գնդակի խոտորումը մետրերով	0,1	0,5	1,5	2,5	3,5
Նույնը՝ հազարերոր- դականներով	$\frac{1}{2}$	1	$2\frac{1}{2}$	3	$3\frac{1}{2}$

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ.—1. Ուժեղ քամու աղդեցությունը յեքկու անդամ ավելի մեծ է, իսկ թույլ քամու աղ-դեցությունը յեքկու անդամ ավելի պակաս է չափավոր քամու աղդեցությունից:

2. Յեթե քամին փչում է վոչ թե հրա-ձգության լայնակի ուղղությամբ, այլ մի վորոշ անկյան տակ, ապա ուղղումն հար-կավոր է համապատասխանորեն նվազեցնել:

130. Ձեռքի գնդացրով կարելի չէ հրաձգություն կատարել նաև այն դեպքում, յերբ նշանառուն ինքը նշանը չի տեսնում, յերբ նա հակառակորդի աչքից ծածկված է վայրի ծալքով կամ, ընդհակառակը, նշանն է նշանառուի աչքից ծածկված մի վորեն ծածկարանով, կամ պարզ չի յերևում և մի պարզ չերևացող բնագիծ էլ չկա, վորը նշանակեր նշանի գտնված տեղը:

Ընդ սմին ձեռքի գնդացրի համար կարող է չերկու դեպք լինել.

1. Գնդացրի յետևում պառկած նշանառուն նշանը չի տեսնում, սակայն, մի փոքր բարձրանալով, նշանը տեսնում է: Այդ դեպքում նշանառուն, բարձրանալով այնքան, վոր կարողանա նշանը տեսնել, նշանի ծածկորդի և նշանին հավասար բարձրության վրա գտնվող ծածկարանի վրա նշում է մի վորեն ոժանդակ կետ, այնուհետև, հաստելով նշանոցը մինչև նշանը չեղած հեռավորության համեմատ, կրակ է բանում, նշան բռնելով ծածկարանի վրա նշված ոժանդակ կետին: Նշանառուի ուղեականը, գտնվելով գնդացրին մոտիկ մի այնպիսի դրության մեջ, վորը նրան թույլ է տալիս տեսնելու ծածկարանի յետևում գտնված նշանը, ճշտում է կրակը գետնաշուփերով (սիկոշեաներով) և կլրակի արդյունքներով:

2. Նշանառուն առհասարակ ծածկարանի պատճառով նշանը չի տեսնում գնդացրի մոտից, իսկ ջոկի հրամանատարը, գտնվելով մի փոքր ավելի բարձր, գնդացրի յետևում կամ փոքր ինչ մի կողմում, տեսնում է նշանը:

Այս դեպքում ջոկի հրամանատարը նշանի ծածկորդի վրա նշում է նշանառության մի ոժանդակ կետ, վորը նշանից ավելի բարձր կամ ցածր է (հեռու կամ մոտիկ) գտնվում և պարզ չերևում է նշանառուին, և նշանը ցույց է տալիս նշանառուին, սակայն, նշանոցի հաստումն համապատասխանորեն այնքան է ցածրացնում կամ բարձրացնում, վոր չնայած նշանառության գծի բարձրանալուն կամ ցածրանալուն, այնուամենայնիվ նշանը ծածկվի գնդացրի կրակով:

Վորոշ հմտություն ձեռք բերելու դեպքում նշանոցի պահանջված ուղղումը կարելի չէ աչքաչափով վորոշել, պայմանով, վոր ուղղման ճշտությունն ոտուգվի, դիտելով առաջին հերթերի արդյունքները, կամ հատուկ վորձնական հրաձգությամբ:

Մեծ վստահությամբ նշանոցը կարելի չէ արհեստական (ոժան-

դակ) կետով հաստել, ողտվելով այն հատուկ սանդղակից, վորը դետեղված է, ալպակա կոշված, հրաձգային քանոնների վրա: Այդ սանդղակը պետք է ուղղաձիգ դիրքով մեկնած ձեռքում բռնել աջ աչքի դիմաց և մինչև նշանը չեղած իսկական հեռավորությանը համապատասխանող բաժանումն ուղղակի նշանին ուղղել, ապա, առանց քանոնը տեղափոխելու, նկատել, թե սանդղակի վոր բաժանման դիմացն է գալիս նշանառության ոժանդակ կետը: Հենց այդ բաժանումն էլ կլինի նշանոցի պահանջվող հաստումը:

131. Յեթե նշանառության ոժանդակ կետը չի գտնվում նշանի ճիշտ ծածկորդի վրա, ալդ նշանից փոքր ինչ ավելի աջ կամ ձախ է գտնվում, ալդ դեպքում կողքի ուղղումը կարելի չէ հեշտությամբ ստանալ ուղղանի համապատասխան տեղաշարժումով, վորոշելով ոժանդակ կետի և նշանի միջև չեղած անկյունը՝ հազարերորդական բաժանումներով:

ՀՐԱՋԳՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՍՅԻՆ ՆՇԱՆՆԵՐԻ ՎՐԱ

132. Թշնամու ողային աղարատների գնդակոծումը կատարվում է այն դեպքում, յերբ նրանք 500 մ. և ավելի պակաս բարձրության վրա լինում, իսկ հատուկ նշանոցային հարմարանքներ ունենալու դեպքում՝ նաև ավելի մեծ հեռավորություններ վրա:

133. Ձեռքի գնդացրի համար բարձր թռչող նշանի վրա հրաձգություն կատարելիս, իբրև հենարան կարող է ծառայել ամեն մի բարձր հենարան՝ խրամատի կամ ձորակի կատար, ցանկապառ սալի կող, ծառի ճյուղ և այլն: Միայն անհրաժեշտ է, վոր այդ դեպքում պահպանվեն ներկա ձեռնարկի 76, 77 և 78 հոդվածներում շարադրված հենարանից կրակելու պայմանները: Ծայրահեղ դեպքում, հակառակորդի աչքից թաքնված տեղերում կարելի չէ ոգտագործել 3—4 հրացանից կազմված բուրգը՝ վրան դնելով գրատի կոխը կամ իրերի խողովակը. բուրգի մեջ հրացանների կոթերը պետք է միմյանցից հեռու դրված լինեն:

134. Ողում թռչող նշանների վրա հրաձգությունը պետք է կատարել նորմալ հերթերով, շատ կարճ ընդհատումներով, իսկ հենարանի վրա գնդացրի բավականաչափ կաշուն լինելու դեպքում՝ նաև անընդհատ կրակով, աստիճանաբար տեղափոխելով կրակը նշանի շարժմանը համեմատ:

135. Ողային նշանների վրա հրաձգելու առանձնահատուկ պայմաններն են.

ա) նշանի տեսանելիության մեծ անկյունները՝ գնդացրի հորիզոնի նկատմամբ:

բ) բարձրացման մեծ անկյունները, վոր փոխում են նույնիսկ գնդակի հետադիմ ձևը և նրա մնացած ձգաբանական հատկությունները.

գ) նշանի շարժման ահագին և բազմապիսի արագությունը (30-ից մինչև 80 մ. մեկ վայրկյանում), վորը պահանջում է մեծ և բազմապիսի կանխումք.

դ) նշանի վրա դիտողություն ունենալու դժվարությունը.

ե) նշանի անապատային հայտնվելը և շարժվելը ցանկացած բարձրություն կամ ուղղության վրա՝ հրաձգության ուղղության նկատմամբ.

զ) մինչև նշանը յեղած հեռավորության անընդհատ և չափազանց արագ փոփոխվելը և այդ հեռավորությունը վորոշելու դժվարությունը.

է) փորձնական հրաձգություն և կրակի ճշտում կատարելու հնարավորության լիակատար բացակայությունը և այլն, ուստի այդ նշանների վրա ուղղված հրաձգության տեխնիկան և կրակ վարելը խիստ կերպով տարբերվում են վերերկրյա հրաձգության ավարական յեղանակներից. այստեղ պահանջվում է հատուկ նշանոցային հարմարանքներ և գործիքներ ունենալ:

136. Այդ հատուկ նշանոցային հարմարանքների և գործիքների նկարագրությունը, վորոնք հնարավորություն են տալիս արագ (ավտոմատիկորեն) հաշվի առնելու ոդային նշանների վրա հրաձգելու բոլոր բազմապիսի պայմանները, նույնպես և հրաձգությունը պարզեցնող այդ հարմարանքների գործադրության յեղանակները, շարադրված են հատուկ ձեռնարկների մեջ:

137. Հրաձգության պարզ յեղանակները, առանց հատուկ գործիքների և հարմարանքների գործադրելու, թեև ոդային նշանը հարվածելու լիակատար փտահություն չեն տալիս, այնուամենայնիվ, միջանի դեպքերում հարվածելու հավանականությունից զուրկ չեն և կարող են ոգտակար լինել, մանավանդ չեթե մեկ նշանի վրա կենտրոնացված է միջանի ձեռքի գնդացիների կրակը, թեկուզ և այդ կրակը միացված չլինի տեխնիկական դեկավարություններ:

Ընդ. սմին.

ա) հրաձգության լայնակի ուղղությամբ անցնող սավառնակի վրա հրաձգությունը պետք է կատարել նշանոցը 3-ով և ուղղանը 0-ով, անկախ սավառնակի հեռավորությունից, բայց 500 մետրից վոչ ավելի հեռու. գնդակի թռիչքի ընթացքում սավառնակի անդափոխման պատճառով հարկավոր (մոտավոր) կանխումքն ստանալու համար հարկավոր է գնդացիին ուղղել այնպես, վոր նշա-

նառություն գիծն անցնի սավառնակի առջևից նրա շարժման ուղղությամբ, վերցնելով մի այնպիսի հեռավորություն, վորը միջանի անգամ մեծ լինի սավառնակի տեսանելի չափից. կանխման չափը կանխումքն ունի մինչև սավառնակը յեղած հեռավորությունից և մոտավորապես հավասար է հեռավորության մետրերի հարյուրյակներին թվին. որինակ, 300 մ. հեռավորության վրա թռչող սավառնակի վրա հրաձգելիս վերցրած կանխումք պետք է հավասար լինի սավառնակի 3 տեսանելի յերկարությանը, 500 մ. վրա հրաձգելիս՝ սավառնակի 5 յերկարությանը և այլն.

բ) հրաձգության հարթությունը, դեպի գնդացիին յեղող սավառնակի վրա հրաձգելիս չի հարկավոր վերցնել կողքի կանխումքն, իսկ ըստ բարձրության կանխումքը կարելի է ստանալ նշանոցի հաստման համապատասխան բարձրացումով, նշան բռնելով ուղղակի նշանին, դրա համար, չեթե տեսանելիության անկյունը մեծ է, ապա պետք է հաստել ամենաբարձր նշանոցը, այն է 15.

գ) գնդացիին գրոհող սավառնակի վրա հրաձգությունը պետք է վարել նշանոցը 3-ով (քայլերով՝ 4-ով) և ուղղանը 0-ով, նշան բռնելով ուղղակի նշանին:

138. Ոդային նշանների վրա ձեռքի գնդացիով ընդհանրապես հրաձգել թույլատրվում է, չեթե այդ հրաձգությունից վոչ մի վտանգ չկա իր գործերի համար, ուստի կարելի է կատարել բացառապես հրամատարի դեկավարությունը և այն ժամանակ, յերբ հրամատարը ճշտություն կորոշի, վոր հայտնված սավառնակը թշնամու սավառնակն է:

ՀՐԱՉԳՈՒԹՅՈՒՆ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿ

139. Գիշեր ժամանակ ձեռքի գնդացիով հրաձգությունը կատարվում է ընդհանուր հիմունքներով, վոր շարադրված են «Հրահանգ հրաձգային գործի» յերկրորդ մասի 84—86 հոդվածներում:

140. Յեթե նշանները լուսավորված են արհեստական լույսով, արինակ՝ լուսարձակով, հրդեհով և այլն, ապա նրանց գնդակոծումը կատարվում է նույն կանոններով, ինչ և ցերեկով, հորկ յեղած դեպքում նշանոցն ու հատիկը լուսավորելով դադարաւոյս լապտերով: Սակայն պետք է նկատի առնենալ, վոր մինչև այդպիսի նշանները յեղած հեռավորությունները չի կարելի նույնչափ ճիշտ վորոշել, ինչպես ցերեկով. այսպես, որինակ, ավելի խիստ լուսավորված առարկաներն ավելի մոտ են թվում, թույլ լուսավորվածներն ավելի հեռու չեն թվում, մութ գույն ունեցողներն ավելի հեռու չեն թվում, ավելի բաց գույն ունեցողներն ավելի մոտիկ են թվում:

141. Լուսատու հրթիռներից և կարճատև լույս տվող արկերից ոգտվելու դեպքում գնդացրորդից մեծ ճարտարութունն և պահանջվում գտնել նշանը և նշան դնել կարճ ժամանակամիջոցում: Իրա համար հրթիռը կամ լուսատու արկն արձակելուց առաջ գնդացրորդը պետք է նայի նշանի լենթադրական դասավորման կողմը, աշխատելով տեսողութունը չլարել, բայց յերբեք չպետք է հետևի լուսավորող արկի կամ հրթիռի թռիչքին, վորպեսզի լույսը նրան չկուրացնի: Նշանի լուսավորվելու ժամանակ նշանառուն գնդացիրը նշան է դնում և ապա կրակ է բացում: Յեթե մեկ հրթիռի կամ արկի լուսավորելու ժամանակամիջոցում նա չի հասցնում այդ ամենը կատարելու, ապա նա մնացածը վերջացնում է նշանի հետևյալ լուսավորման ժամանակ:

142. Մթության մեջ ձեռքի գնդացրից կատարած հրաձգութունը կարող է հաջող լինել լոկ այն դեպքում, լերը հրաձգութունը նախապատրաստված է դեռ լույս ժամանակ: Այդ նախապատրաստութունը պետք է կայանա այն միջոցների կիրառման մեջ, վոր մատնանշված են «Հրահանգ հրաձգային գործի» լերկրորդ մասի 85 հոդվածում:

143. Գիշերային հրաձգության համար ձեռքի գնդացրի հաստունի դեռևս լույս ժամանակ կարող է կատարվել հետևյալ կերպ.

ա) գնդացրի նեցուկը հնարավորին չափ ամուր կերպով ամրացվում է գետնին.

բ) գնդացիրը նշանոցի և ուղղանի համապատասխան հաստունով նշան են դնում նշված բնագծին կամ կետին և նրա կոթի կամ սակառի տակ՝ վայրիջուց ձգանի առջևում փայտյա խեչակ են դնում (ամուր խրում են գետնի մեջ) այն հաշվով, վոր գնդացրի կոթը խեչակի վրա իջեցրած ժամանակ նշանառութունը պահպանվի և վոր խեչակը նշանառուին չխանդարի աջ ձեռքով գործելու հրաձգության ժամանակ:

Փայտյա խեչակի փոխարեն կարելի չե ոգտագործել կարճ տախտակ, վորը կողով գրված է գետնին և ամրացված է ցցերով. տախտակի վերին կողի վրա կտրուն են շինում՝ գնդացրի կոթը դեռեղելու համար, նշանառության համեմատ:

Յեթե պետք է հրաձգության պատրաստվել կրակի տեղափոխումով, ապա նույն ձևով առաջին խեչակի կողքին պետք է ալ խեչակներ ամրացնել կամ տախտակի վերին կողի վրա ամեն մի նոր նշանառությանը համապատասխանող լրացուցիչ կտրուններ պատրաստել և նկատել, թե վոր խեչակը կամ կտրունը վոր նշանառությանն է համապատասխանում:

Նշանառուն և նրա ոգնականը պետք է դեռևս լուսով մարդ-

վեն խեչակներից կամ կտրուններից ոգտվելու մեջ այն չափով, վոր կարողանան շոշափելով գտնել հարկավոր նշանառութունը:

144. Յեթե ձիշտ հրաձգության համար տվյալները չեն նախապատրաստված, ապա մթության մեջ ընդհանրապես չի հանձնարարվում կրակել, բացառությամբ այն դեպքերի, լերբ այդ անհրաժեշտ և ընդհուպ մոտեցած թշնամու գրոհն յետ մղելու համար (մինչև 50—100 մ):

ՓԱՄՓՈԻՇՏՆԵՐԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄԸ

145. Փամփուշտների ծախքի պաշարը (պահեստարաններում) գնդացրորդները կրում են հատուկ պայուսակների մեջ: Նշանառուի մոտ գտնված պաշարը պետք է համարել անձեռնմխելի:

146. Ըստ կարիքի, ոգնականը նշանառուին տալիս է լիք պահեստարանները և նրանից ընդունում է դատարկները և փամփշտակիրների միջոցով ուղարկում է թիկունք՝ լցնելու համար:

147. Պահեստարանների լցնելու գործը կազմակերպվում է դասակի փամփշտի կետում, իսկ լեթե հարկավոր է և հնարավոր է, ապա գնդացրին մոտիկ, մի ծածկված տեղում:

148. Մարտում փամփուշտ ծախսելու նկատմամբ պետք է ծալրահղ խնայող, նույնիսկ ժլատ լինել, վորպեսզի ծանր բոլաներին իրեն ռիսկի չլինթարկել: Առանձնապես հետևել, վոր փամփուշտներ չկորցնեն: Սակայն յերբեք չպետք է կանգ առնել ամենաառատ չափով փամփուշտ ծախսելու առաջ, յերբ հարմար առիթ է հանդիսանում ձեռքի գնդացրի հուժկու կրակով հակառակորդին վճռական հարված տալու, կոտրելու նրա համառ զլմագրութունը կամ յետ մղելու նրա գրոհը:

ԿԱՐՃ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՑՈՒՑՍՈՒՆՔՆԵՐ ԳՆԴԱՅՐՈՐԴԻ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՄՄՆԵՐ

149. Դեկտյարեի ձեռքի գնդացրի վրա աշխատող գնդացրորդի սկզբնական պատրաստությունը պետք է անցկացնել հրացանագործ պատրաստության ընդհանուր հիմունքներով, միևնույն մեթոդներով, իսկ հաճախ նաև գործադրելով միևնույն ոժանդակ գործիքներն ու պիտույքները:

150. Գնդացրորդների հետ պարապմունքների կազմակերպման հիմքում պետք է դրված լինեն այն ընդհանուր ցուցումներն, բոլոր մասնագիտությունների կարմիր բանակայինների հրաձգային պատրաստության ծրագրերն ու կանոնները, վորոնք շարադրված են «Руководство по подготовке бойца и мелких подразделений кадровых и территориальных стрелковых частей РККА» և «Հրաձգային պատրաստության մեթոդիկա և հրաձգությունների կուրսեր. 1932 թ. 2-րդ հրատ.» գրքում:

151. Ձեռքի գնդացրի գնդացրորդի հատուկ պատրաստությունը պետք է լինի այն վարժական խնդիրների հեռեդղական տիրապետումն, վորոնք վորոշվում են «1932 թ. (2-րդ հրատ.)» հրաձգությունների կուրսերով և լրացուցիչ վարժություններով, վոր նշված են «Руководство по подготовке бойца и мелких подразделений» ձեռնարկի IV գլխում:

152. Այդպիսով, լուրաքանչյուր վարժական խնդրի մշակումն իր մեջ պետք է ընդգրկի ուսուցման բոլոր հիմնական բաժիններն, այսինքն.

ա) գնդացրի ուսումնասիրությունը, նրա հետ վարմելու և խնամելու կանոնները.

բ) ձգաբանության վերաբերյալ համառոտ տեղեկությունների ուսումնասիրությունը.

գ) հրաձգային հետախուզության և վաչրի ոգտագործման տեխնիկայի ուսումնասիրությունը.

դ) գնդացրով կրակելու տեխնիկայի ուսումնասիրությունը.

ե) մարտում կրակ վարելու տեխնիկայի ուսումնասիրությունը: Բոլոր նշված բաժինները պետք է անցնել խիստ մեթոդական հաջորդականությամբ և միևնույն ժամանակ սերտ կապ պահպանելով այդ բաժինների միջև և գնդացրորդների տակտիկական պատրաստության հետ:

Ձեռքի ԳՆԴԱՅՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

153. Ձեռքի գնդացրորդների կողմից իրենց զենքի մասին ամենամանրամասն գիտելիքներ ունենալը խիստ կարևոր նշանակություն ունի: Առանց այդպիսի գիտելիքների չի կարող ապահովված լինել գնդացրի հուժկու և անխափան աշխատանքը մարտում: Այս միտքը սովորողներին պետք է ներշնչել հենց գնդացրի հետ ծանոթանալու նրանց առաջին իսկ քայլերից, վորպեսզի նրանց գրգել ամենամեծ ուշադրությամբ վերաբերվելու այդ բաժնի ուսուցմանը:

154. Գնդացրի ուսումնասիրության վերաբերյալ պարամուկներ անցկացնելու ժամանակ պետք է.

ա) ուսուցումն սկսել վոչ թե՛ գնդացրի առանձին մասերի և մեխանիզմների անշատ ուսումնասիրությունից, մտադրություն ունենալով լոկ հետադարձում բացառել նրանց փոխնադարձությունը գնդացրի ընդհանուր աշխատանքի մեջ, այլ, ընդհակառակն, սկսել ամբողջ գնդացրից, վորպեսզի սովորողների համար չեղա լինի ըմբռնել այս կամ այն մասի, նրա կոշման, նմանապես և նրա կատարած աշխատանքի անհրաժեշտությունը՝ կապված գնդացրի մյուս մասերի և մեխանիզմների հետ.

բ) անդիր անել տալու փոխորեն պետք է սովորողների մեջ առաջ բերել հմտություն և ունակություն վորոշ մտավոր լեզրահաջութություններ հանելու, վորպիսի հանգամանքը նրանց հնարավորություն կտա ավելի հեշտ և հաստատուն կերպով յուրացնելու գնդացրի ուսումնասիրության բարդ բաժինները:

գ) լուրաքանչյուր առանձին դասի մեջ պետք է մտցնել այնպիսի ծավալի գիտելիքներ, վոր սովորողներն ամբողջական և ավարտված պատկերացում ստանան գնդացրի աշխատանքի մի վորևե վորոշակի մոմենտի մասին կամ նրա մեխանիզմներից մեկ-նումեկի մասին. «

դ) բաց թողնել բոլոր այն մանրամասնությունները, վորոնք անմիջականորեն կապված չեն այն հիմնական մասի հետ, վորի շուրջը կառուցված է ավյալ դասը, այդ մանրամասնությունների ուսումնասիրությունը պետք է անցնել լոկ այն ժամանակ, չերբ

սովորողները կըմբռնեն զնդացրի, վորպէս մեքենայի, ելութունը, այսինքն, չերբ կըմբռնեն զնդացրի ամբողջութեամբ վերցրած և նրա առանձին մասերի աշխատանքը.

ամեն մի սովորողի պետք է հնարավորութեան տալ տեսնելու, իսկ վորտեղ հարկավոր է, նաև շոշափելու բացատրվածք:

155. Գնդացրի ուսումնասիրութեան վերաբերյալ պարապմունքները, զեկավարվելով նրա նկարագրութեամբ, պետք է տանել ստորև բերված կարգով,

ա) ծանոթացում զնդացրի մարտական հատկութունների և նրա նշանակման հետ.

բ) ընդանուր գաղափար զնդացրի կազմութեան և նրա գըլխավոր մասերի աշխատանքի մասին հրաձգութեան ժամանակ.

գ) ծանոթացում զնդացրի հետ վարվելու տարրական կանոնների, նրա պահպանելու և դրա հետ կապված՝ զնդացրի քանդելու և սարքելու կանոնների հետ.

դ) զնդացրի բոլոր մեխանիզմների աշխատանքի և դրա հետ կապված նրա կազմութեան մանրամասնութեանների ուսումնասիրութեանը, միաժամանակ ցույց տալով այն պատճառները, վորոնք խափանում են առաջացնում զնդացրի աշխատանքի մեջ, և նշելով խափանումները վերացնելու լեղանակները.

ե) զնդացրի լրիվ քանդելու, սարքելու և մաքրելու կանոնների ուսումնասիրութեանը.

զ) զնդացրի զննելու կարգի ուսումնասիրութեանը քանդված և սարքված վիճակում և զնդացրի պատրաստելը հրաձգութեան համար.

է) ունակութեանների մշակում՝ հասկանալու համար զնդացրի կանոնավոր անխափան աշխատանքը խախտող պատճառները (խափանումները) և այդ խափանումները վերացնելու վերաբերյալ.

ը) զնդացրի խնամելու և պահելու մանրամասն կանոնների ուսումնասիրութեանը:

156. Վերևում թվարկված դասերից չուրաքանչյուրի ավանդույթը պետք է կառուցված լինի պրակտիկ հիմքի վրա. ամեն մի դաս պետք է միանգամայն պարզ և հասկանալի լինի և ապահովի պրակտիկ նվազների ըմբռնումն ու չուրացումն և բացառի ամեն մի անմտածված սերտում. չպետք է թույլ տալ, վոր սովորողները թուլակի նման անգիր անեն: Որինակ, զնդացրի մարտական հատկութունների հետ ծանոթացնել և նրա նշանակումը պետք է անցնել ցուցական հրաձգութեամբ հրաձգարանում կամ հրաձգավայրում:

Գնդացրի խնամելու կանոնները պետք է անցնել հրաձգու-

թյունից հետո՝ զնդացրի փաստական մաքրման ժամանակ և ամենուրեք այն հոգատարութեամբ և միջոցառումներով, վորոնց նպատակն է զնդացրի լիակատար մարտական պատրաստութեան մեջ պահել:

Քանդելու և սարքելու վերաբերյալ պահանջվող գիտելիքները չուրացնելու համար պետք է ոգտագործել այն դեպքերը, լերբ ծառայութեան և պարապմունքների պայմաններից յեկնելով, իսկապես վոր պահանջվում է զնդացրի քանդել:

Գնդացրի բոլոր մասերի և մեխանիզմների աշխատանքն ու նրանց փոխադարձ գործակցութեանները պետք է անցնել իրականում գիտել տալով այդ աշխատանքը, սկզբում նրա առանձին առանձին մոմենտները, և ապա ամբողջութեամբ վերցրած, դրա համար պետք է ոգտվել չերկու զնդացրից՝ մեկը քանդված, մյուսը սարքված վիճակում:

Գնդացրի զննելու և հրաձգութեան համար պատրաստելու կարգը պետք է անցնել իրապես, զնդացրին ու պահեստարանները պատրաստելով զննման և հրաձգութեան համար, սկզբում վարժական փամփուշտներով, և ապա՝ մարտականներով: Սովորողներին վարժեցնելու համար, թե ինչպես պետք է ինքնուրույնաբար վորոշել և վերացնել մեխանիզմների անսարքութեանները կամ զնդացրի սխալ սարքված ու հրաձգութեան համար պատրաստված լինելը, սովորեցնողը յերբեմն առաջուց զնդացրի մեջ դիտավորյալ կերպով պետք է առաջացնի միջանի (ամենից ավելի բնորոշ) անսարքութեաններ և անձատկութեաններ զնդացրի և պահեստարանի սարքելու և հրաձգութեան համար պատրաստելու վերաբերյալ:

Խափանումների պատճառներն իմանալու և դրանց վերացնելու ունակութեաններ պետք է մշակել տալ իրական հրաձգութեան ժամանակ, ոգտագործելով անգնդակ փամփուշտներով հրաձգութեանը կամ անցնելով մարտական փամփուշտներով հրաձգութեան նախապատրաստական վարժութեանները և յերբեմն ել արհեստականորեն խափանումներ առաջացնելով, զնդացրի և պահեստարանի մեջ զննելով այս կամ այն անսարք մասը և փամփուշտը:

ՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՆԴԱՑՐԻ ՁԳԱՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

157. Զեռքի զնդացրի ձգարանական հատկութեաններ և տեսական տեղեկութեանների ուսումնասիրութեանը պետք է անցնել վոչ թե ինքնուրույն դասերի ձևով, այլ համապատաս-

խան բաժինները դասավանդման, հրաձգութեան և կրակ վարելու տեխնիկային վերաբերող հարցերի սերտ և անքակտելի կապակցութեամբ:

Որինքն, զնդակի հետադծի և հետադծի ձևի մասին գաղափար տալը պետք է կապակցել նշանոցի ընտրութեան և հաստման հարցերի ուսումնասիրութեան հետ:

Ձիգերի ցրման մասին գաղափար տալը պետք է ընդհանրապես կապակցել հերթերով հրաձգութեան կատարելու ուսումնասիրութեան վերաբերյալ դասերի հետ, իսկ տարբեր հեռավորութեանների վրա ցրման միջուկի չափերի մասին ծանոթացում տալը պետք է կապել միայնակ, խմբակային, լալն և խոր նպատակների, նմանապես և բնագծերի քողարկների զնդակոծման տեխնիկայի ուսումնասիրման հետ:

Գնդակի ծակել—անցնելու հարցը պետք է կապակցել ծածկված, քողարկված և զրահապատ նպատակների վրա կրակ վարելու տեխնիկայի հետ: Տարբեր հեռավորութեանների վրա նետման և անկման անկյունների և հետադծի բարձրացման մասին գաղափար պետք է տալ ծածկված դիրքից և ծածկված նշանի վրա հրաձգութեան կատարելու դասերի ուսուցման ժամանակ:

Գնդակի թռիչքի ժամանակի հարցը պետք է շաղկապել շարժվող նշանների վրա հրաձգութեան կատարելու ուսուցման հետ և այլն:

158. Վոչ մի դեպքում չպետք է պահանջել, վոր անգիր անեն այս կամ այն աղյուսակային տվյալները: Բավական է, յեթե սովորողներն աստիճանաբար, պրակտիկ պարապմունքների կարգով կշռաքննեն այնպիսի կշռի թվեր, վորոնք անհրաժեշտ են զանապախ նշանների վրա՝ բազմապիսի պայմաններում զնդացրից կրակ վարելու համար:

ՀՐԱՉԴԱՅԻՆ ՀԵՏԱԽՈՒՉՈՒԹՅԱՆ, ԾԱՐՏԱԴԱՇՏԻ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՀԵՌԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎՈՐՈՇԵԼՈՒ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

159. Ուսուցման հիշյալ բաժինները պետք է անցնել ընդհանուր հիմունքներով, վոր վերաբերում են հրացանաձի պատրաստութեանը: Այդ բաժինների պրակտիկան պետք է շաղկապված անցնել հրաձգութեան տեխնիկան և կրակ վարելու տեխնիկան ուսումնասիրելու ժամանակ. այս հարցերը պետք է անցնեն զնդացրորդի ուսուցման վողջ դասընթացի միջով, ինչպես ալդ նախագծված է «1932 թ. (2-րդ հրատ.) Հրաձգութեանների կուրսով»: Հարկավոր է հատուկ ուղադրութեան դարձնել մշակելու

համար հատուկ ունակութեանը՝ դիտելու զնդակների անկումն ու ճշտելու կրակը:

ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՅՐՈՎ ԿՐԱԿԵԼՈՒ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

160. Այս բաժնի անցնելու ընդհանուր մեթոդը նույնն է, ինչ և հրացանաձի պատրաստութեան համապատասխան բաժնի անցնելու մեթոդը: Ամենից առաջ՝ հրաձգութեան տեխնիկայի լուրջ քաջանշյուր գործողութեան պետք է դատադատ ուսումնասիրել, պահանջելով, վոր կարողանան կատարել առանց շտապելու, սակայն միանգամայն գիտակցորեն, ճիշտ և հստակ: Աստիճանաբար առանձին նվազները յուրացնելուց հետո անցնել նույն գործողութեանների շաղկապված կատարելու պրակտիկային, աստիճանաբար բարձրացնել պահանջները ճարպիկորեն և արագ կատարելու վերաբերյալ, վերջիվերջո հաջնելով ավտոմատիզմի: Մատնանը լված հաջորդականութեան անհրաժեշտ է, վորպեսզի սովորողները չկարողանան այնպիսի ֆնասակար ունակութեաններ ձեռք բերել, վոր հետագայում դժվար լինի արմատախիլ անել:

161. Ամեն մի գործողութեան ուսումնասիրելու ժամանակ պետք է պահպանել հետևյալ ընդհանուր կարգը.

ա) սովորողների ամբողջ խմբակին հայտնելով առաջիկա դասի նպատակը, ցույց տալով ուսումնասիրվող գործողութեան ամբողջութեամբ վերցրած, կատարելով այն միանգամայն ճիշտ, ճարպիկորեն և պատշաճ արագութեամբ, վորպեսզի նրանք հասկանան, թե ինչի պետք է ձգտել և վերջիվերջո նրանցից ինչ է պահանջվելու:

բ) կրկնել նույն գործողութեանները դանդաղ, պարզ, բաժանելով մի շարք հաջորդական գործողութեանների. միաժամանակ բացատրելով, թե ամեն մի գործողութեան ինչու համար է ծառայում և թե ինչու այսպես, և վոչ թե մի այլ կերպ պիտի կատարել:

գ) կանչել զնդացրի մոտ սովորողներից մեկին, իսկ յեթե հարկ կա, յերկուսին և առաջարկել նրանց կատարելու ցույց տված գործողութեանը նախ մաս-մաս, և ապա, աստիճանաբար յուրացնելուց հետո, նաև վողջ գործողութեանն ամբողջությամբ վերցրած:

դ) հասնելով հերթական սովորողի բավարար կատարմանը, կանչել հետևյալին և այլն, մինչև վոր վողջ խմբակը կանցնի սովորեցնողի ձեռք տակից:

162. Ամեն մի սխալ և անճշտութեան անհրաժեշտ է համարել

բաժարութեամբ պարգել, պահանջելով, վոր սովորողն իր սխալն ինքն ուղղի: Ոգտակար եւ սխալներն պարզաբանման և ուղղելու աշխատանքին մասնակից դարձնել նաև հերթի սպասողներին:

163. Հրաձգութեան տեխնիկայի ուսուցման նախապատրաստական պարապմունքներն անպայմանորեն անցկացնել վարժական փամփուշտներով:

164. Հրացանաձգի ուսուցման ժամանակ, հրաձգութեան նախապատրաստական պարապմունքներում գործադրվող համարյա բոլոր ոժանդակ գործիքները (նշանառութեան հաստոցներ, հայելիներ եւ անդրադարձնող ապակիներ, որոտակողներ, ցուցաններ և այլն) պիտանի չեն նաև ձեռքի զնդացրով տարվող պարապմունքների համար, պայմանով, վոր դրանց չափերն ու կառուցվածքը հարմար լինեն զնդացրի համար:

ՄԱՐՏՈՒՄ ԿՐԱԿ ՎԱՐԵԼՈՒ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐ ՈՒԹՅՈՒՆԸ

165. Այս բաժինը նպատակ ունի զնդացրորդներին մարզել հրաձգութեան բոլոր տեխնիկական գործողությունների շողկապված կատարման մեջ՝ կապակցված վոչ բարդ կրակային խնդիրներ լուծելու հետ՝ տարբեր տակտիկական պայմաններում:

166. Այս բաժնի անցնելը զնդացրորդներին պետք եւ բավականաչափ պատրաստութիւն և պրակտիկա տա կրակ վարելու տեխնիկայի մեջ.

ա) միաշնակ և խճբակային նշանների վրա.

բ) լայն և խոր նշանների վրա.

գ) բնագծերի և քողարկների վրա.

դ) անակնկալ հայտնվող և արագ թափնվող նշանների վրա.

ե) շարժվող նշանների վրա.

զ) ծածկված դիրքերից և ծածկված նշանների վրա.

ողային նշանների վրա.

է) քամու ժամանակ.

ը) գիշերով, մթնոթյան մեջ և արհեստական լուսավորութեան ժամանակ, նույնպէս և մառախուղի մեջ և ծխածածկութի միջոց.

թ) գաղալին գրոհը գիմամորելիս (հակադադիրը հագած).

ժ) հարձակման և ընդհանրապէս պաշտպանութեան պայմաններում:

167. Կրակ վարելու տեխնիկայի ուսուցման վերաբերյալ պարապմունքները պետք եւ անցկացնել վոչ զբաւթացի ընթացքում. դրանք զխաւորապէս պետք եւ ընթանան տարբական հրա-

ձգութակտիկական խնդիրներ լուծելու ուղղութեամբ, զնդակոծելով թիթե տեղափոխվող թիրախներով կամ կենդանի մարդկանցով արտահայտված նշաններ իրական հեռավորութեաններ վրա և տարբեր պարագաներում:

168. Այս բաժնի սկզբնական դասերը, վորոնք կապված են անհրաժեշտ տեսական բացատրութեանների, հրաձգութեան աղյուսակներին ծանոթացնելու և նշանառութեան ձիւտ ստուգման հետ, կարելի չեւ անցնել շենքում կամ բակում կրճատ հեռավորութեանների և համապատասխան չափով փոքրացրած թիրախների վրա: Սակայն հետագա պրակտիկական պետք եւ անպայմանորեն ձեռք բերվի դաշտում եւ կապակցվի զնդացրորդների ընդհանուր տակտիկական պատրաստութեան հետ:

169. Իբրև այս բաժնի ավարտում և ամրապնդում ծառայում եւ վարժա-մարտական և մարտական հրաձգութեանների կուրսի աշցնումը մարտական բնույթ կրող նշանների վրա և մարտական պայմաններին մոտ դտնվող պայմաններում:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐ ՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ ԳՆԴԱՅՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐԱՆՔԻ ՄԻԱՏԵՂ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԵՁ

170. Այս բաժնի անցնելը զնդացրորդներին, նախ, պետք եւ պրակտիկա տա ձեռքի զնդացրի մոտ ոժանդակ գործողութեաններ կատարելու մեջ. ինչպէս, որինակ՝ պահեստարանների լցնելը, տեղի պատրաստելն ու հարմարեցնելը հրաձգութեան համար, փամփուշտների և պահեստարանների բերելը զնդացրի մոտ մարտի ժամանակ, զնդացրի քողարկումը, նրա տեղը փոխելը և ընդհանրապէս զնդացրով մարտադաշտում տեղադրութեան կատարելը և այլն, յերկրորդ, պետք եւ պրակտիկա տա համարների՝ սկզբում նշանառութի և ուղնականի, և ապա ամբողջ զնդացրային համարանքի միատեղ աշխատանքի մեջ:

171. Պարապմունքները պետք եւ ընթանան սերտ կապ ունենալով նախորդ բաժինների հետ և պետք եւ ավարտվեն զնդացրային համարանքի պրակտիկայով՝ ձեռքի զնդացրի մարտական պայմաններին մոտեցող զանազան պայմաններում սպասարկելու և ոգտագործելու մեջ, զնդացրորդների տակտիկական պատրաստութեան և մարտական հրաձգութեաններին անցկացնելու կապակցութեամբ:

172. Դասերի ժամանակ լայն չափով պետք եւ կիրառել համարների փոխադարձ փոխաբնումը. համարներից չորսը ան-

չյուրը պետք է բավականաչափ պրակտիկա ստանա գնդացրի մոտ կատարելու բոլոր պարտականութիւններն, անկախ նրա ապագա կոչումից:

173 Պետք է հատուկ ուշադրութիւն դարձնել մարտում գնդացրային համրանքի բոլոր գործողութիւններին քողարկման և թաքնվածութեան վրա, ձգտելով, վրը գնդացրային համրանքը բոլոր տեղադարձումներին ժամանակ, գիրքում տեղավորվելիս և հենց կրակաչին մարտ մղելու ժամանակ, ըստ հնարավորութեան, արտաքուստ փոշնչով չտարբերվի սովորական հրաձիգ ջակից:

ՀԱՎԵԼՎԱՆ 1

ԱՂՅՈՒՍԱԿ 1

Դիկտյարելի մեքի գնդացրից արժանի գնդակի մետամ յով ամկման անկումները

Նշանակման համար	Նշանոցային հաստիւթիւնը		Նկատման անկյունը		Անկման անկյունը	
	Միտրերով	Քայլերով	Առաջնանիւթով, Հազարերորդներով և քաղաքայիններով, կաններով		Առաջնանիւթով և քաղաքայիններով	Հազարերորդներով, կաններով
1	100	140	4'	1,1	5'	1,3
2	200	280	6'30"	1,7	8'	2,2
3	300	420	9'30"	2,5	12'	3,3
4	400	560	13'	3,5	17'	4,7
5	500	700	17'30"	4,8	24'	6,6
6	600	840	23'	6,3	33'	9
7	700	980	29'30"	8,1	44'	12
8	800	1120	37'30"	10,3	58'	16
9	900	1260	47'	12,9	1°16'	21
10	1000	1400	58'	16,0	1°40'	27,5
11	1100	1540	1°11'	19,6	2°10'	36
12	1200	1680	1°26'	23,8	2°48'	46,5
13	1300	1820	1°43'	28,5	3°35'	59,5
14	1400	1960	2°2'	33,8	4°33'	76
15	1500	2100	2°28'30"	39,8	0°44'	96

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ. Բոլոր թվերը արված են կլորացրած ձևով: Արտաթուղթի անկյունը = 5'30" (1,6 հազ.): Նշանառութեան անկյունը փոքրելու համար նկատման անկյունին հաշվարկ արտաթուղթի անկյունը:

ԱՂՅՈՒՄԱԿ 2
Դեկտյաբլի ձնափ գնդացի միջին հետագծի բարձրամալը (իջմիլը)

Խոնարհություն	Միջին հետագծի բարձրամալը (իջմիլը) աղբից հետադարձությունների վրա՝ մեղքերով														
	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000	1100	1200	1300	1400	1500
1	0	-0,12	-0,42	-0,96											
2	0,96	0	-0,24	-0,72	-1,55										
3	0,14	0,16	0	-0,40	-1,15	-2,28									
4	0,24	0,36	0,30	0	-0,65	-1,68	-3,22								
5	0,37	0,62	0,69	0,52	0	-0,90	-2,31	-4,40							
6	0,52	0,92	1,14	1,12	0,75	0	-1,26	-3,20	-5,94						
7	0,70	1,25	1,68	1,84	1,65	1,09	0	-1,76	-4,32	-7,90					
8	0,92	1,72	2,34	2,72	2,75	2,40	1,54	0	-2,34	-5,70	-10,23				
9	1,18	2,24	3,12	3,76	4,05	3,96	3,36	2,05	0	-3,10	-7,37	-13,08			
10	1,50	2,84	4,05	5,00	5,60	5,82	5,53	4,56	2,79	0	-3,95	-9,36	-16,25		
11	1,85	3,58	5,13	6,44	7,40	7,98	8,05	7,44	6,03	3,60	0	-5,04	-11,63	-19,88	
12	2,27	4,42	6,39	8,12	9,50	10,50	11,0	10,80	9,80	7,80	4,62	0	-6,11	-14,00	-24,00
13	2,74	5,36	7,80	10,00	11,85	13,32	14,28	14,56	14,04	12,50	9,80	5,64	0	-7,42	-16,95
14	3,27	6,42	9,39	12,12	14,50	16,50	18,00	18,80	18,81	17,80	15,62	12,00	6,90	0	-9,00
15	3,88	7,62	11,19	14,52	17,50	20,10	22,20	23,60	24,20	23,80	22,22	19,20	14,70	8,40	0

ԱՂՅՈՒՄԱԿ 3

Դեկտյաբլի ձնափ գնդացի միջին հետագծի բարձրամալը (իջմիլը)

Խոնարհություն	Միջին հետագծի բարձրամալը (իջմիլը) աղբից հետադարձությունների վրա՝ մեղքերով														
	Հատահատ ձևերը					Կալան ձևերը					Նորմալ ձևերը				
	բ	Է	հ	Է	հ	բ	Է	հ	Է	հ	բ	Է	հ	Է	հ
100	0,10	0,09	90			0,13	0,13	117			0,17	0,17	154		
200	0,20	0,18	95			0,26	0,25	124			0,34	0,34	162		
300	0,30	0,8	83			0,39	0,38	114			0,50	0,49	147		
400	0,40	0,38	80			0,52	0,51	101			0,67	0,66	134		
500	0,50	0,45	72			0,65	0,65	94			0,85	0,85	121		
600	0,65	0,62	66			0,84	0,80	86			1,09	1,04	113		
700	0,80	0,76	61			1,03	0,95	78			1,33	1,24	106		
800	0,95	0,90	56			1,22	1,10	71			1,58	1,48	93		
900	—	—	—			1,42	1,25	64			1,84	1,68	84		
1000	—	—	—			1,62	1,40	57			2,10	1,82	72		
1100	—	—	—			1,90	1,55	50			2,47	2,02	65		
1200	—	—	—			2,20	1,70	45			2,86	2,21	58		
1300	—	—	—			2,50	1,90	40			3,25	2,47	51		
1400	—	—	—			2,80	2,10	35			3,64	2,73	46		
1500	—	—	—			3,10	2,30	30			4,03	3,00	40		

Ծանոթություն

Հավանաբար կողմից հրաձգության ժամանակ ցրվող մոտավորապես 1,5 անգամ ազդեցություն է

Ձեռքի ԳՆԴԱՅՐԻ ՄԱՐՏԻ ՍՏՈՒԳՈՒՄԸ *

Ըստ հրահանգ. հրաձգային զործի 1933 թ. նախագծի

Ձեռքի գնդացրերի մարտի ստուգումը կատարվում է միևնույն հիմունքներով, միևնույն դեպքերում, նախապես նույնքան խնամքով գննելով գնդացրին ու ընտրելով փամփուշտներն, ինչպես և հրացանի մարտի ստուգման ժամանակ (տես «Боевая подготовка» 1933 թ. № 10 և 11):

Գնդացրերի մարտի ստուգողների ընտրությունը (2—3 հոգի մեկ վաշտի համար) կատարում է վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարը, վորի համար.

ա) լավագույն նշանառուների հետ կոնսորտը հրաձգություն են անցկացնում միևնույն որը և ընտրի համար, հրաձգություն միևնույն զրույթյամբ (պակիած նեցուկից):

բ) հրաձգությունը կատարում են վաշտի (եսկադրոնի) լեհուլավագույն ճշոված գնդացրերից.

գ) կրակողներից յուրաքանչյուրը հաջորդաբար ամեն մի գնդացրից իր թիրախին արձակում է 4-աղան հատ-հատ ձիգ, և ապա 2—3 կարճ հերթ (8 փամփուշտ):

Թիրախի զննումը կատարվում է 4 հատ-հատ ձիգերից և ապա կարճ հերթերի սերիայից հետո: Այն նշանառուները, վորոնք հատ-հատ ձիգերով կրակելիս յերեք գնդակից պակաս են զիպցրել 15 սմ. արամագիծ ունեցող շրջանին (գաբարիտին), իսկ ավտոմատիկ հրաձգության ժամանակ 6 գնդակից պակաս են զիպցրել միևնույն գաբարիտին, զրկվում են գնդացրի մարտի ստուգման պարտականությունները կատարելուց:

Ստուգելուց ստաջ գնդացրերը պետք է գննվեն վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարի և զինտեխնիկի կողմից մարտական մատակարարման պետի պատասխանատվությամբ, ընդ ամին գնդացրերն անպայման պետք է ստուգված լինեն № 1, 2, 3, 4 կալիբրաչափերով (լեկալներով):

Նկատված բոլոր անսարքությունները պետք է վերացվեն և սարքվեն զինարհեստանոցում մինչև գնդացրերի մարտի ստուգման սկիզբը:

Անմիջորեն հրաձգությունից առաջ գնդացրի փողանցքը պետք է մաքրել—չորացնել:

Ստուգումը կատարվում է ձգարանում (տիր) կամ հրաձգա-

*) Թարգմանվում է «Боевая подготовка» թերթում 1933 թ. հուլիսին լույս տեսած հոդվածը: Ծանոթ, թարգմանել:

րանում՝ վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարի ղեկավարությամբ, ավալ զննացրի նշանառուի յեկ ջոկի նշանառուի ներկայությամբ:

Հրաձգարանում գնդացրի մարտի ստուգումը պետք է կատարել անհոգմ և ըստ հնարավորին պարզ յեղանակին:

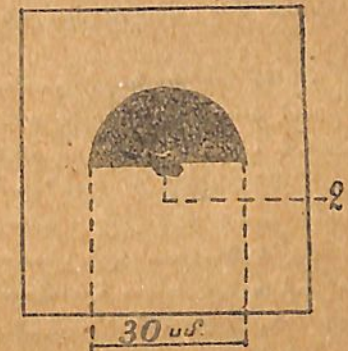
Թիրախը մի սպիտակ վահան է, վորի բարձրությունը առնվազն 1 մ, իսկ լայնությունը $\frac{1}{2}$ մ. է:

Նշանառության կեսը սեկ մի ֆուտակյունի յե, վորի բարձրությունը 30 սմ., իսկ լայնությունը 20 սմ. է, կամ մի սեկ կիսա-երջան է՝ 30 սմ. տրամագծով, վորն ամրացվում է վահանի մեջտեղում, իրիստ ուղղաձիգ զրույթյամբ:

Հեռակալությունը՝ 100 մետր:

Նշանոցը՝ 3. Նշանառության կետի կամ վահանի վրա գունավոր մատիտով կամ կավձով նշվում է կոնցրոլ կետը:

Կոնսորտ կետի նորմալ բարձրությունը նշանառության կետից նշանոցը 3-ով 100 մետրի վրա կրակելիս, յերեք ջերմատի-ճանը $+15^\circ$ և ըստ Ցելսիուսի, մթնոլորտի ճնշումը 750 մմ և և գնդակի սկզբնական արագությունն է 840 մ/վ. և, հալխասար և $+16$ սմ.:

Նկ. ա. Նշանառության կետեր:

Որի նորմալ ջերմությունից ($+15^\circ$) յուրաքանչյուր 10°-ով ջերմության ցարձրանալու կամ իջնելու դեպքում կոնսորտ կետը պետք է համապատասխանորեն բարձրացնել կամ իջեցնել մոտ 2 սանտիմետրով:

Կոնսորտ կետի նորմալ զրույթությունը կողքի ուղղությամբ պետք է լինի նշանառության կետի կենտրոնով անցնող ուղղաձիգ զծի վրա: Դրույթունը հրաձգության համար՝ պատկած նեցուկից, նեցուկը պետք է հաստատված լինի խնամքով և հուսալի կերպով (առանց թեքված լինելու թիրախի ուղղությամբ): Հրաձգության ժամանակ թուլատրվում է նույնպես ողուվել փոկից:

Գնդացրի մարտն սկզբում ստուգվում է հատ-հատ ձիգերով (4 փամփուշտ), ապա՝ ավտոմատիկ կրակի կարճ հերթերով (8 փամփուշտ՝ 2—3 հերթով):

Հատ-հատ ձիգերով հրաձգության նպատակն է նախապես ստուգել գնդացրի մարտն այն տեսակետից, թե վորչափով դիպ-

ման միջին կետը համատեղվում է կոնսորի կետի հետ, հասցեն-
լով դիպման միջին կետը մինչև սահմանված նորման:

Դրա համար նշանառու խնամքով. միորինակ նշան է բըռ-
նում նշանառության կետի ներքևի չեզրին, իրար յետևից 4 ան-
գամ կրակում ե:

Վաշտի (եակադրոնի) հրամատարը ծակատների դասավորմամբ
վորոշում է զնդացրի մարտի նետի գաղաթի դրու-
թյան մեջ անհրաժեշտ փոփոխություններ և մտցնում:

Ծակատների դասավորմամբ ամենից առաջ վորոշում են
գնդացրի մարտի կուսակալությունը: Մարտի կուսակալությունը հա-
մարվում է բավարար, յեթե բոլոր 4 ծակատները (ծայրահեղ
դեպքում 3-ը) զետեղվում են 15 սմ. տրամագիծ ունեցող շրջանի
մեջ:

Յեթե ծակատների դասավորումն այս պահանջին չի բավա-
րարում, ապա գնդացրը նորից պետք է զննվի, նրա հաստումը
պետք է ստուգվի, վորից հետո հրաձգությունը կրկնվում է:

Յեթե կրկնված հրաձգությունն անբավարար արդյունք է
տալիս, ապա գնդացրը պետք է զինանրհատանոց ուղարկել:

Յեթե ծակատների դասավորումը տալիս է անհրաժեշտ կու-
սակալությունը, ապա հրամատարը վորոշում է դիպման միջին
կետը և նրա դրությունը կոնսորի կետի նկատմամբ:

Դիպման միջին կետը վորոշվում է այն չեղանակներով, վոր
նշված են հրացանի մարտի ստուգման կանոններում:

Դիպման միջին կետը պետք է համատեղվի կոնսորի կետի
հետ կամ կարող է աննշան չափով շեղվել նրանից: Դիպման մի-
ջին կետի շեղումը կոնսորի կետից աջ կամ ձախ, վերև կամ ներ-
քև թույլատրվում է մոտ 2 սմ.:

Յեթե դիպման միջին կետի շեղումը կոնսորի կետից դեպի
այս կամ այն կողմը 2 սմ. ից ավելի չէ, ապա համապատասխա-
նորեն պետք է փոփոխել հատիկի դրությունը:

Հատիկի դրությունը փոփոխելիս անհրաժեշտ է նկատի ու-
նենալ, վոր նրա գաղաթի անդափոխումը 0,5 մմ-ի չափ, 100 մե-
տրի վրա հրաձգություն կատարելիս դիպման միջին կետը տե-
ղափոխում է մոտ 8 սմ.:

Փոփոխելով հատիկի դրությունը և կրկնելով ստուգման հրա-
ձգությունը հատ-հատ ձեռքերով, գնում են հատիկի այն դրու-
թյունը, յերբ դիպման միջին կետն ամենից ավելի մոտ է համա-
տեղվում կոնսորի կետի հետ, կամ առնվազն նրանից շեղվում է
մոտ 2 սմ-ով:

Հատ-հատ ձեռքերով գնդացրի մարտի ճշտությունն ստուգե-
լուց հետո կատարվում է գնդացրի մարտի վերջնական ստուգումն
ավտոմատիկ կրակով և այդ ստուգման հիման վրա տալիս են
գնդացրի մարտի պատրաստ լինելու գնահատականը:

Ստուգում կատարելու համար նշանառու առանց շտապելու
միևնույն թիրախի վրա կատարում է ավտոմատիկ կրակի 3—4
կարճ հերթ (8 փամփուշտ), խնամքով նշան բռնելով նշանառու-
թյան կետի ներքևի չեզրին և ուղղելով նշանառությունը յուրա-
քանչյուր հերթից հետո:

Ծակատների դասավորմամբ թիրախի վրա վերջնականապես
վորոշում է գնահատում են գնդացրի մարտը:

Ըստ կուսակալության գնդացրի մարտը համարվում է՝ գերա-
զանց, յեթե առնվազն 6 ծակատ զետեղվում են 12 սմ. տրամա-
գիծ ունեցող շրջանի (գաբարիտի) մեջ, լավ, յեթե առնվազն 6
ծակատ զետեղվում է 15 սմ. տրամագիծ ունեցող շրջանի մեջ.
բավարար, յեթե առնվազն 6 ծակատ զետեղվում է 20 սմ. տրա-
մագիծ ունեցող շրջանի մեջ: Ընդ սմին դիպման միջին կետը
պետք է համատեղվի կոնսորի կետի հետ կամ նրանից պետք է
հեռու գտնվի մոտ 2 սմ.:

Ավտոմատիկ կրակով ստուգելու դեպքում դիպման միջին
կետը վորոշում են հետևյալ կերպ: Բոլոր ծակատներից մի կողմ
են թողնում ամենից հեռու ընկածները, բաց փոչ ավելի քան
2 ծակատ: Ներքևից կամ վերևից համրում են մնացած ծակատ-
ների կետը և անջատում են հորիզոնական խազով: Նույն ձևով
համրում են ծակատների կետն աջից կամ ձախից և անջատում
են ուղղաձիգ խազով: Հորիզոնական և ուղղաձիգ գծերի հատման
կետը կվորոշի հենց դիպման միջին կետի դրությունը (նկ. բ):

Նկ. Դիպման միջին կետի վորոշելն ավտոմատիկ հրաձգություն ժամանակ

Յեթե ավտոմատիկ հրաձգության ժամանակ դիպման միջին
կետը կոնսորի կետից շեղվել է ավելի քան 3 սմ-ով, ապա գը-
ղացրն ու նրա հաստումը գննելուց հետո (անհրաժեշտության
դեպքում սարքերուց հետո) պետք է հրաձգությունը կրկնել:

Ժամանակավոր ձևանարի—6

Յեթե հրաձգությունը կրկնելուց և հատիկի դրության կամ գնդացրի հաստման մեջ համապատասխան փոփոխություններ մտցնելուց հետո գնդացրի մարտը չի հաջողվում հասցնել սահմանված նորմային թե՛ կուտակության և թե՛ դիպման միջին կետը կոնտրոլ կետին համատեղելու տեսակետից, այլս գնդացրը պետք է ուղարկել զինարհեստանոց՝ գննելու և սարքելու համար:

Յերբ մարտի ստուգումը կհամարվի ավարտված, հատիկի դրությունը նշվում է խաղով՝ հատիկի հիմքի առջևի կտրվածքի և պատյանի վերածուլիկի վրա, իսկ մարտի ստուգման վերջնական արդյունքը մուծվում է գնդացրի ծառայության գրքույկի հաշվետու քարտի մեջ:

Վաշտերում (նսկադրոններում) պետք է ճիշտ հաշվառում տարվի գնդացրի մարտի վորակի վերաբերյալ՝ գերազանց, լավ, բավարար:

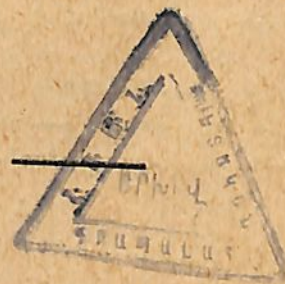
Ամեն մի գնդացիր, վոր հասցված է գերազանց մարտի, տեսչական սուգումների ժամանակ ընդունվում է իբրեւ 1½ միավոր:

Բ Ա Ռ Ա Ց ՈՒ Ց Ա Կ

- Антабка—փոկող
- Баллистика—ձգարանություն.
- Выбрасыватель—նետիչ.
- Выем,—ка—փոս, փորվածք, փորոք.
- Выколотка—հանիչ, փորիչ
- Вырез—կտրուկ
- Газовая камора—գազախցիկ
- Газовое отверстие—գազածակ
- Газовый поршень—գազամխոց
- Гайка—մանեկ
- Досылатель (затвора)—մղիչ (փակադակի)
- Заводная пружина—լարովի դապանակ
- Загиб—կռվածք
- Зазор—բացակ
- Замыкатель—փակիչ
- Зарез—ճղատ, ճղակ.
- Застежка—ողլակ.
- Зацеп (выбрасывателя)—կեռիք (նետիչի)
- Зашелка—մղլակ.
- Зубец,—цы—առամ,—ներ.
- Извлекатель (гильзы)—հանիչ (սլարկուճի).
- Капсюль—պատիճ.
- Кирка—քլունդ
- Колодка (прицела)—կոճղակ (նշանոցի)
- Колпак—թասակ
- Крючок—կեռ
- Лоток—տաշտակ
- Магазин—պահեստարան
- Маска—քողարկ, դիմակ
- Мишень—թիրախ
- Муфта—պատյան, մուֆտա.
- Мушка—հատիկ
- Нагар—ալյուք
- накладка—վերադրվածք

Нарезка—փորակ
 Недолет—չհաս, (ուժ)
 Обод—շրջանակ
 Оборот (винта)—պտույտ (պտուտակի)
 Обрез—կտրվածք, շուրթ.
 Обруч—ողակապ
 Ограничитель—սահմանափակիչ
 Отражатель—անդրադարձիկ
 Паз—փորատ
 Пакля—խժուժ
 Перекос (патрона)—թեքվելը (փամփուշտի)
 Перелет—անդրանցում, անցում.
 Перестрелка—կրկնահրաձգություն, հրացանաձգություն
 Петля—մերք
 Пирамида—բուրգ
 Пламегаситель—բոցամարիչ
 Пластика—թիթեղնիկ
 Плоскость (стрельбы)—հարթություն (հրաձգության)
 Подаватель—ավիչ
 Подъемник—վերամբարձիկ
 Предохранитель—ապահովիչ, պահպանիչ
 Прерывчатые кольцевые выступы—ընդհատուողաձև լեղուններ
 Приемник—ընդունիչ
 Приклад—կոթ
 Прилив—վերածուկիկ
 Пристрелка—փորձնական հրաձգություն, փորձահրաձգություն
 Прожектор—լուսարձակ
 Прорезь—կտրուկ, ճեղք, դիտոց
 Прорыв газов—գազերի պոռթկում
 Пулеметный расчет—գնդացրային համրանք
 Пятка—կրունկ
 Ракета—հրթիռ
 Рама (спусковая)—շրջանակ (վայրիջուց)
 Раструб—լայնարերան խողովակ
 Регулятор—կանոնավորիչ
 Резьба—քանդակ
 Ремень—փոկ
 Рикошет—գետնաշուփ, ռիկոշետ.
 Риска—խազ, հիմնախազ.
 Рогулька—խեչակ
 Рубеж—բնագիծ

рукоятка—բռնակ
 Рычаг (спусковой)—լծակ (վայրիջուց, ձգանի)
 Скатка (шинели)—կոլոլ (զրատի)
 Скоба (спусковая)—կամրջակ (վայրիջուց ձգանի)
 Скос—թեքատ
 Сосок—պտուկ
 Сошка—նեցուկ
 Смазка—քսուք
 Снаряд—արկ
 Спусковой крючок—վայրիջուց ձգան
 Срез—կտրվածք
 Стойка—մութակ
 Стрельба на поражение—հարվածման հրաձգություն
 Стрельбище—հրաձգարան, հրաձգավայր
 Траектория—հետագիծ
 Труба—խողովակ, փողակ.
 Тряпка—լաթ
 Указка—ցուցան
 Уступ—լեռքաշ
 Утыкание патрона—դեմ ընկնելը փամփուշտի
 Фонарь потайной—գաղտալույս լապտեր
 Ходовой винт—շարժուն պտուտակ
 Хомут—իկ—անուր, թիկ
 Шейка (приклада)—ճիտ (կոթի)
 Шептало—ատամ
 Шпилька—գամիկ
 Шплинт—շպլինտ
 Целик—ուղղան
 Цель—նշան
 Чашка—թառ
 Чехол—շապիկ
 Щит, —ик—վահան, —իկ.

Յ Ա Ն Կ

Մ Ա Ս Ն Ա Ռ Ա Ջ Ի Է

Գնդացրի մարտական հասկություններ	3
Գնդացրի կազմությունը	
Ընդհանուր հասկացողություններ	4
Գնդացրի մասերի նկարագրությունը	5
Գնդացրի մասերի փոխադրությունը	
Մասերի դրությունը մինչև լցնելը	17
Մասերի աշխատանքը լցնելու ժամանակ	18
Մասերի աշխատանքը ձեռք կատարելիս	19
Գնդացրի ֆանդիկն ու ստրեկը	
Գնդացրի քանդելը	21
Գնդացրի սարքելը	24
Պահեստարանի քանդելը	25
Պահեստարանի սարքելը	25
Գնդացրի զննությունը յեվ հրաձգության համար պատրաստելը	
Ընդհանուր դրություններ	26
Կանոնավորելի գազաձակերի հաստումը	27
Պահեստարանի լցնելը փամփուշտներով	28
Պահեստարանի դատարկելը	28
Գնդացրի պոնելու յեվ խնամելու կանոնները	28
Պահեստներ	30
Խափանումներ հրաձգության ժամանակ յեվ նրանց վերացնելու	
միջոցներ	32
Ամենից բնորոշ խափանումները	32
Խափանումների վերացնելը հրաձգության ժամանակ	3
Խափանումների կանխման միջոցներ՝ հրաձգության ժամանակ	38

Մ Ա Ս Ն Յ Ե Բ Կ Բ Ո Բ Դ

Ձեռքի գնդացրով հրաձգելու կանոններ	
Ընդհանուր ցուցումներ	39
Գնդացրորդների պարտականությունները	39

Տեղի ընտրությունը հրաձգության համար	41
Հրաձգության տեխնիկան	
Հրաձգության պատրաստվելը	42
Պահեստարանի միացնելը և գնդացրի լցնելը	45
Նշանի ընտրությունը	46
Կրակի տեսակի և կրակ բանալու մոմենտի ընտրությունը	46
Նշանոցի և ուղղանի ընտրությունն ու հաստումը	48
Նշանառություն	49
Հրաձգության կատարելը	50
Կրակի դադարեցնելը	52
Կրակ վարելու տեխնիկան մարտում	53
Փորձական հրաձգություն	54
Հարվածող հրաձգություն	54
Միայնակ և խմբակային նշանների, բնագծերի և քուլարիկների գնդակոծումը	54
Անակնկալ հայտնվող, արագ թագնվող և շարժվող նշանների գնդակոծումը	56
Հրաձգություն քամու ժամանակ	59
Հրաձգություն կիսածածկ դիրքերից և ծածկված նշանների վրա	60
Հրաձգություն ողակին նշանների վրա	61
Հրաձգություն գիշեր ժամանակ	63
Փամփուշտների մատակարարումը	65

Մ Ա Ս Ն Յ Ե Բ Կ Բ Ո Բ Դ

Կարճ մեքուպական ցուցումներ գնդացրորդի պատրաստության վերաբերյալ	
Ընդհանուր ցուցումներ	66
Ձեռքի գնդացրի ուսումնասիրությունը	67
Տեսական տեղեկությունների ուսումնասիրություն՝	69
Գնդացրի ձգաբանության վերաբերյալ	69
Հրաձգային հետախուզության, մարտադաշտի դիտողության և հեռավորությունների վորոշելու ուսուցումը	70
Ձեռքի գնդացրով կրակելու տեխնիկայի ուսուցումը	71
Մարտում կրակ վարելու տեխնիկայի ուսումնասիրությունը	72
Ռժանդակ պարտականությունների ուսումնասիրություն և պրակտիկա գնդացրային համարների միատեղ աշխատանքի մեջ	73

Հավելվածներ

1. Հրաձգության ազդուսակներ 1, 2, 2
2. Ձեռքի գնդացրի մարտի ստուգումը

30

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0937623

ԳԻՆԸ 1 Ռ.

1934p. - 645

II

27922

Временное руководство по подготовке
пулеметчика при ручном пулемете Дегтярева

Гиз ССР Армения, Ереван, 1984